

13

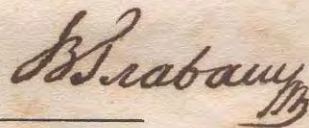
СРПСКЕ НАРОДНЕ

ПРИПОВИЈЕТКЕ

СКУПИО ИХ И НА СВИЈЕТ ИЗДАО

ВУК СТЕФ. КАРАѢИЋ.

Mit Vorbehalt des Uebersetzungs-Rechtes.

У ВВТУ

У ШТАМПАРИЈИ ЈЕРМЕНСКОГА МОНАСТИРА

1853.

Садржај:

- [Вуков оглас за "Српске народне приповетке", 1853](#)
- [Писмо Јакову Гриму](#)
- [Предговор.](#)
- [Српске народне приповијетке:](#)
 1. [Међедовић.](#)
 2. [Чардак ни на небу ни на земљи.](#)
 3. [Немушти језик.](#)
 4. [Златна јабука и девет пауница](#)
 5. [Стојша и Младен.](#)
 6. [Ђаво и његов шегрт.](#)
 7. [Права се мука не да сакрити.](#)
 8. [Аждаја и царев син.](#)
 9. [Змија младожења.](#)
 10. [Опет змија младожења.](#)
 11. [Коме Бог помаже, нико му наудити не може.](#)
 12. [Златоруни ован.](#)
 13. [Усуд.](#)
 14. [Ко мање иште, више му се даје.](#)
 15. [Милостива снаха и немилостива свекрва.](#)
 16. [Правда и кривда.](#)
 17. [Очина заклетва.](#)

18. [За што у људи није табан раван?](#)
19. [Ђавоља маштанија и Божја сила.](#)
20. [Побратимски дарови.](#)
21. [Калуђер и четири грјешника.](#)
22. [Копане блага.](#)
23. [Лијепе хаљине много којешта учине.](#)
24. [Дјевојка бржа од коња.](#)
25. [Дјевојка цара надмудрила.](#)
26. [Чудновата тица.](#)
27. [Црно јагње.](#)
28. [Царева кћи овца.](#)
29. [Три јегуље.](#)
30. [Чудотворни нож.](#)
31. [Чудновата длака.](#)
32. [Пепељуга.](#)
33. [Зла маћеха.](#)
34. [Маћеха и пасторка.](#)
35. [Опет маћеха и пасторка.](#)
36. [Како су радиле онако су и прошле.](#)
37. [Зла жена.](#)
38. [Дивљан](#)
39. [У цара Тројана козје уши.](#)
40. [Цар Дукљан.](#)
41. [Ђевојка, удовица и пуштеница.](#)
42. [Једна гобела у као а друга из кала.](#)
43. [Соломуна проклела мати.](#)
44. [Лаж за опкладу.](#)
45. [Краљ и чобанин.](#)
46. [Ко умије, њему двије.](#)
47. [Два новца.](#)
48. [Међед, свиња и лисица.](#)
49. [Лисица се осветила вуку.](#)

Вуков оглас за "Српске народне приповетке" 1853

Опростивши се рјечника, не дангубећи ни мало рад сам се трудити еда бих јоште што од смрти уграбио и на свијет издао. И тако ево најприје нашијех народнијех приповиједака, за које мислим да ће у своме роду бити тако знатне као што су народне пјесме у своме. Као што су пјесме углед језика наше народне поезије, тако ће ове приповијетке бити углед народнога језика у прози. Као што сам пјесме штампао у различнијем нарјечијама, како сам коју гдје добио, тако ће бити наштампане и ове приповијетке: биће их из Бачке, из Сријема, из Србије, из Херцеговине, из Боке Которске и т. д. Књига ће ова особито бити за младеж и мушку

и женску, а и стари људи и жене читаће је с великом радости како ради чистога народног језика тако и ради народнијех мисли у овој струци умотворине народа нашега. Књига ће ова бити око петнаест табака велика, и цијена јој је за пренумеранте двије цванцике и по у сребру, или једна форинта у новцима од хартије који данас овдје иду мјесто сребра, а за пренумеранте из Русије једна рубља у сребру (съ пересылкою). Пошто књига изиђе на свијет, биће јој цијена у сребру три цванцике, а у хартији једна форинта и дванаест крајцара или три форинте у шајну. Новци се не ишту напријед, него само имена од пренумеранта за које су скупитељи увјерени да ће књигу одмах платити кад је приме. За скупљање пренумеранта особито молим ону господу који су ми купили пренумеранте на рјечник. Вријеме пренумерације трајаће до свршетка мјесеца Јунија. Из Србије опет ће најбоље бити да се имена од пренумеранта пошаљу у Биоград Г. Јовану Гавриловићу, начелнику у попечитељству финансије, а из осталијех мјеста на мене, додавши на писму auf der Landstrasse, am Neumarkt Nr. 517 in Wien. Господи скупитељима даће се по обичају једанаеста књига на дар.

Мјесто овијех приповиједака мислио сам сад штампати обичаје, или управо рећи живот народа нашега, али сам ово за сад одгодио, да бих које љетос у Србији које преко пријатеља својијех из другијех крајева о томе још којешта дознао, тако ће ово, ако Бог да здравље, бити прва књига моја послѣ приповиједака. У овој ће књизи бити гдјекоје ствари из рјечника у ред намјештене и многијем којечим новијем чега у рјечнику нема, састављене и потпуњене.

У Бечу о Сретенију 1852.

Вук Стеф. Карацић

Јакову Гриму

Славноме Нијемцу Јакову Гриму

Предраги и многопоштовани пријатељу

Ви сте с покојнијем Копитаром највише учинили те су се Српске народне пјесме на славу народа Српскога тако разгласиле по свој Европи и по осталоме ученом свијету. Осим тога Ви сте мене још од 1823 године, како сам имао срећу у Каслу с Вама се видјети и познати, једнако наговарали и опомињали да наштампам што и Српскијех народнијех приповиједака: ево Вам овом књижицом испуњујем ту жељу. Ја сам увјерен да књижица ова никоме не ће бити милија него Вама; за то сам се и усудио украсити је Вашијем славнијем именом. За мене ће бити особита радост и срећа, ако Ви нађете да су и ове приповијетке, према пјесмама, достојне народа Српскога.

У Бечу о Мученицима 1853.

Ваш захвални пријатељ

Вук Стеф. Караџић

Предговор.

Године 1821 ја сам у Давидовићевијем новинама наштапао неколико нашијех народнијех приповиједака и загонетака, уз које сам ово казао:

"Ја сам прије неколике године дана хтио да издам малу књижицу народнијех Српскијех приповиједака и загонетака, н био сам им овај предговор написао:"

..Нека родољубиви Мушицки лети за Пиндаром и за Хорацијем, нека се дружи и пореди с Рамлером, с Клопштоком. с Державином и с Дмитријевим; нека дубоко замишљени Соларић истражује и доказује какијем су језиком говорили земљаци и врсници Рема и Ромула; коме Србину Српски језик не ваља, нека га поправља по своме укусу, и нови нека гради; "Не завидим, на част сваком своје;" а ја ћу само готово да скупљам оно што је народ Српски већ измислио."

"Колико се овај посао чини ласан толико је и још више широк и дугачак. Читав човјечиј вијек требао би једноме безбрижном човјеку да скупим све наше народне пјесме, приповијетке, приповијести, загонетке, обичаје и ријечи). И кад би се мислило на свршетак, не би још ни чему томе било ни почетка, али почињач мисли: само нека се почне, па ће свагда бити лакше додати и наставити него ли што изнова почети и начинити. А оваке народности треба купити док се нијесу просвјештенијем и новијем модама загушиле и искоријениле."

"Пјесме, загонетке и приповијести, то је готова народна књижевност, којој ништа више не треба него је вјерно, чисто и непоковарено скупити; али у писању приповиједака већ треба, мислити и ријечи намјештати (али опет не по своме укусу него по својству Српскога језика), да не би ни с једне стране било претјерано, него да би могао и учен читати и прост слушати; а ја сам казао у предговору к Српском рјечнику како је то за мене тешко! Па још видим да и поред све муке и труда опет остају погрјешке! У томе нека ме правда Доситије, који је у овакој струци писања готово последије тридесет година поправио своју једну погрјешку, па још није погодио како би требало)".

Ово је казано онда, а сад уз ову књижицу ваља казати јоште што.

Приповијетка у народу нашем, особито по јужнијем крајевима, највише се зове прича, као што се говори и причати мјесто

приповиједати, а гдјешто и гатка.

Наше народне приче или приповијетке готово се могу раздијелити на мушке и на женске, као и пјесме. Женске су приповијетке оне у којима се приповиједају којекаква чудеса што не може бити (и по свој прилици само ће за њих бити ријеч гатка [...]); а мушке су оне у којима нема чудеса, него оно што се приповиједа рекао би човјек да је заиста могло бити. Многе су мушке приповијетке смијешне и шаљиве. Мушке приповијетке опет би се могле раздијелити на дугачке и на кратке. По овоме правилу мушке су приповијетке у овој књижици по броју ове: 25. (Дјевојка цара надмудрила), 41. (Ђевојка, удовица и пуштеница), 42. (Једна гобела у као а друга из кала), 44. (Лаж за опкладу), 45. (Краљ и чобанин), 46. (Ко умије, њему двије), 47. (Два новца), 48. (Све, све, али занат), а остале су све женске. Као што има пјесама за које се управо не може казати или су женске или јуначке, тако има и приповиједака које су између женскијех и мушкијех.

Приповијетку оvdје 1. (Међедовић) и 49. (Међед, свиња и лисица) ја сам слушао од Тешана Подруговића, пак сам их послије писао како сам их упамтио; 18. (За што у људи није табан раван?), 32. (Пепељуга), 37. (Зла жена), 41. (Ђевојка, удовица и пуштеница), 42. (Једна гобела у као а друга из кала), 43. (Соломуна проклела мати), 44. (Лаж за опкладу) и 48. (Све, све, али занат) слушао сам још у Тршићу, пак сам их послије писао како сам се опомињао, а 47. (Два новца) слушао сам у Новом саду од једног просјака, пак сам је послије писао; 2. (Чардак, ни на небу ни на земљи) написао ми је у Берлину 1844 године кнез Михаило М. Обреновић, као што је он слушао у дјетињству од својијех дадиља; 3. (Немушти језик), 4. (Златна јабука и девет пауница), 5. (Стојша и Младен), 6. (Ђаво и његов шегрт), 7. (Права се мука не да сакрити), 8. (Аждаја и царев син), 14. (Ко мање иште више му се даје) и 39. (У цара Тројана козје уши) приповиједао ми је и писао 1829 године у Земунскоме лазарету Грујо Механџић из Сентомаша; 16. (Правда и кривда), 19. (Ђавоља маштанија и Божја сила), 20. (Побратимски дарови), 21. (Калуђер и четири грјешника), 22. (Копање блага), 23. (Лијепе хаљине много којешта учине), 24. (Дјевојка бржа од коља), 26. (Чудновата тица), 27. (Црно јагње), 28. (Царева кћи овца), 29. (Три јегуље), 30. (Чудотворни нож), 31. (Чудновата длака), 33. (Зла маћеха) и 40. (Цар Дукљан) послао ми је из Боке Г. Вук Врчевић; 25. (Дјевојка цара надмудрила) и 38. (Дивљан) послао ми је Г. поп Вук Поповић из Рисна; 45 (Краљ и чобанин) и 46. (Ко умије, њему двије) писало ми је 1835 године по наредби поменутога попа Вука у Рисну једно ђаче из Српске школе; 11. (Коме Бог помаже, нико му наудити не може), 12. (Златоруни ован), 17. (Очина заклетва) и 35. (Опет маћеха и пасторка) послао ми је Лазар Марјановић, који је био Грчки учитељ у Земуну; 50. (Лисица се осветила вуку) дао ми је написану Г. Дамјан Груборовић, свештеник из Хрватске из села Љубине (на сухој међи у II банској регементи); 15. (Милостива снаха и немилостива свекрва), 34 (Маћеха и пасторка) и 36. (Како су радиле онако су и прошле) послала ми је госпођица Милица Стојадиновића из Врдника; 9. (Змија младожења) и 10. (Опет змија младожења) послао ми је Земунски учитељ Г.

Димитрије Чобић; као што је ова посљедња, оваку ми је од прилике послала и госпођица Милица Стојадиновића, а и Г. Василије Јовановић кад је био учитељ у Земуну дао ми је једну написану; 13. (Усуд) написао ми је поменути Грујо Механџић, а и Лазар Марјановић послао је једну од прилике оваку.

Као што се пјесме по народу различно пјевају тако се и приповијетке различно приповиједају: ја сам пепељугу имао написану и од госпођице Милице Стојадиновића и од Г. Чобића, али је овдје наштампана онако као што сам је ја у дјетињству слушао. Приповијетка је ова наштампана и у Љетопису у I. ч. од године 1842 с потписом на крају I. С. (Јован Суботић), и ова се од моје највише по том разликује што у њој о крави нема ни спомена.

Г. Атанасије Николић наштампao је у Биограду 1842 и 1843 године двије књижице: "народне Србске приповедке", али штета што језик у овијем приповијеткама нити је чист народни нити је језик нашијех народнијех приповиједака, него у њима има и граматичнијех погрјешака у нашем народном језику [...] и ријечи којијех у нашем народном језику нема [...], тако да би човјек на много мјеста могао рећи да су приповијетке ове превођене с Њемачког језика. – Познато је да је Г. Ђорђије К. Стефановић још прије неколико година скупио подоста нашијех народнијех приповиједака и послао их Матици Српској да их она наштампa, а она их предала некоме да их поправи, пак тако остало и до данас, само је од њих наштампана једна у III ч. Љетописа за годину 1846. "Сынъ царевъ и три лабуда".

Ја имам још за једну оваку књижицу нашијех народнијех приповиједака, али би ми било врло мило кад би ми још коју ко послао, особито из Херцеговине и из Босне и из старе Србије; само молим свакога који би их писао да он не поправља ништа, него да пише управо онако као што му их ко успривиједа, па гдје буде потребно да се која ријеч премјести или дода или изостави, то ћу ја чинити, као што сам радио и у овима свима које сам написане добио

У Бечу о Мученицима 1852.

В. С. К.

Српске народне приповијетке

1. Међедовић.

У некакоме селу пођу жене у планину да траже дивљега броћа, и тако

врљајући по планини једна од њих зађе и дође пред једну пећину из које изиђе међед те је ухвати и одведе унутра; и онђе живећи с њоме, жена затрудни и роди мушко дијете. Пошто дијете мало поодрасте, жена се некако украде и утече у село кући својој. Међед је једнако којешта доносио и дијете хранио, као му прије и матер. Кад дијете нарасте повелико, оно навали да иде из пећине у свијет. Међед га стане од тога одвраћати говорећи му да је он још млад и нејак, а у свијету има злијех звјерова који се зову људи, пак ће га убити. И тако се дијете мало поумири и остане у пећини. Послије некога времена дијете опет навали да иде у свијет, и кад га међед друкчије није могао одвратити, а он га изведе пред пећину под једну букву, па му рече: "Ако ту букву можеш ишчупати из земље, онда ћу те пустити да идеш у свијет, ако ли не можеш, још ваља да сједиш код мене." Дијете спопадне букву, па повуци тамо повуци амо, али не може да је ишчупа; онда се опет врати с оцем у пећину. Кад послвије некога времена дијете опет навали да иде у свијет, међед га изведе пред пећину и каже му да огледа може ли сад ишчупати букву из земље. Дијете букву спопадне и ишчупа. Међед му онда рече да јој окреше гране, па приметивши је на раме као кијачу да иде у свијет. Дијете послуша оца, и идући тако по свијету, дође у једно поље где су се неколике стотине плугова биле састале те орали спахији. Кад дође к ратарима, запита их еда би имали што да му даду за јело. Они му одговоре да причека мало, сад ће се њима донијети ручак, па ће ручају они онолики, ручаће и он. Док су они још то говорили, а то се помоле кола и коњи и мазге и магарци с ручком. Кад се ручак донесе, Међедовић рече да ће он то све сам појести. Ратари се зачуде и реку му како ће он појести толико јело што је донесено за толико стотина људи! Он опет рече да хоће, и оклади се с њима: ако не поједе да им да своју кијачу. ако ли поједе да они њему даду све што је гвоздено на њиховијем плуговима. Ручак се постави, и Међедовић се наклопи те поједе све, и још да је било. Онда му они скупе с плугова све што је гвоздено на једну гомилу, а он усуче неколике брезе, па све повеже и натакне на своју кијачу па приметивши је на раме отиде к некакоме ковачу и рече му да му од онога гвожђа скује буздован на ону кијачу. Ковач се прими тога посла, али му се учини да је гвожђа много, па га сакрије готово пола, а од осталог буздован слупа којекako. Међедовићу се учини буздован мали према оноликоме гвожђу, а и оно што га је да није начињен као што би требало. За то кад буздован насаде на кијачу, Међедовић да би га огледао јели добар, баци га у небо пак се подањ начетвороножи, те га дочека у леђа. Буздован несрећом ковачевом прсне, онда Међедовић размахне кијачом те ковача убије, па отиде у његову кућу и нађе све сакривено гвожђе; и однесе га са онијем комадима од буздована другоме ковачу, и каже му да му скује буздован на кијачу, али му рече да се не шали него од свега гвожђа добар буздован да скује, ако није рад проћи као и онај прије што га је ковао. Ковач чувши још прије шта је било од онога ковача, скупи све своје момке, па оно све гвожђе саставе уједно и скују буздован врло добар колико се игда могло. Кад насаде буздован на кијачу, Међедовић опет да би га огледао, баци га у небо, и начетвороножи се подањ, али се буздован не разбије него одскочи од леђа..... Исправивши се Међедовић рекне: "Сад је буздован добар," па га приметне на раме и пође даље.

Идући тако нађе у пољу једнога чоека ђе је упрегао у ралицу два вола те оре, и дошавши к њему запита га еда ли има што зајело. Човек му одговори: "Сад ће моја кћи донијети мени ручак, пак ћемо подијелити што је Бог дао." Међедовић му стане казивати како је он појео све што је било приправљено за неколико стотима ратара, "а шта ће сад у једноме ручку бити мени, шта ли ће теби?" У томе ето ти ђевојке с ручком. Како ђевојка ручак постави, Међедовић се одмах рукомхвати да једе, а човек му не дадне него му рече: "Не! док се не прекрстиш овако као и ја." Међедовић гладан не имајући куд камо прекрсти се, па онда почну јести, и наједу се обојица и још им претече. Међедовић гледајући у ручконошу, која је била крупна и здрава и лијепа ђевојка омили му, и рече оцу њезину: "Хоћеш ли ми дати ову своју кћер да се женим њоме?" Чоек му одговори: "Ја бих ти је радо дао, али сам је обрекао Брку." Међедовић на то рекне: "Бре шта марим ја за Брка? Ја ћу Брка овијем буздованом." А чоек му рекне: "Бе и Брко је неки; сад ћеш га виђети." У томе стане хука сједне стране, док се иза брда помоли један брк и у њему триста и шездесет и пет тичијих гнијезда. Мало по мало помоли се и други брк; ето и Брка. Како дође к њима а он легне ничице ђевојци главом на крило, и рече јој да га побиште. Ђевојка га стане бискати, а Међедовић уставши полагаано, распали својијем буздованом Брка у главу; а Брко прстом на оно мјесто говорећи ђевојци: „Ето овђе ме нешто уједе“; а Међедовић опет буздованом на друго мјесто, а Брко опет прстом на оно мјесто: "Ево овђе ме опет нешто уједе." Кад га удари трећи пут, Брко се опет пипне онђе и срдито повиче: "Та зар си слијепа? Ево овђе ме нешто коље." Онда му ђевојка каже: "Не коље тебе ту ништа, него те ево чоек бије." Кад Брко то чује, он се тргне и скочи на ноге, а Међедовић већ бацио свој буздован па бјежи преко поља, а Брко се натури за њим. Међедовић полакши поизмакне пред Брком, али Брко никако не ће да га се махне. Међедовић бјежећи тако дође на једну воду, и нађе код ње људе на гумну ђе вију шемшу, и повиче им: "Помагајте, браћо, за Бога! ево ме ћера Брко. Шта ћу сад? како ћу пријећи преко ове воде?" А један од онијех људи пружи му лопату говорећи: "Сједи на лопату да те пребацим." Међедовић сједне на лопату, а чоек размахне њоме и пребаци га на другу страну, а он бјежи даље. Мало за тијем ето ти па гумно и Брка, па запита људе: "Прође ли овуда таки и таки чоек?" А они му кажу да прође. Брко их запита: "Како пријеђе преко ове воде?" А они му одговоре: "Прескочи." Онда се Брко залети, па хоп! преко воде на другу страну, па поћерај за Међедовићем. Међедовић бјежећи уз једно брдо врло сустане, а кад изиђе на брдо, нађе чоека на узораној њиви који је у торби о врату имао сјеме, па по један пут заграби шаком те сије, а по други у уста те једе; овоме човеку повиче он: "Помагај, брате, за Бога! ћера ме Брко, и ево га сад ће ме стићи! Него што ћу чинити? Сакриј ме ђе!" А чоек одговори: "Богме Брко није шала. Али не знам ђе ћу ге сакрити; него ходи овђе у моју торбу у сјеме." И тако га узме у торбу. Кад Брко по том дође, и запита га за Међедовића, он му каже да је он одавно онуда прошао, и до сад Бог зна куд је отишао. Онда се Брко врати натраг. Чоек онај сијући жито заборава за Међедовића, и узме га један пут са житом у шаку, те метне у уста. Међедовић се поплаши да га не прогута, те по устима овамо онамо док срећом нађе Један крњав зуб,

те се у њему устави и прићути. Кад сијач у вече дође кући, он повиче на снахе: "Дајдете, ђецо, оне моје зубне чачкалице, нешто ме жуља у ономе моме поквареном зубу." Снахе донесу два велика гвоздена ражња, па пошто он зине, подувре једна с једне друга с друге стране, док Међедовић искочи из зуба. Онда га се сијач тек опомене, и рекне му: "А жље те сакрио! умало те нијесам прождерао!" Иза тога пошто вечерају и стану се о свачему разговарати, запита Међедовић домаћина шта му је било ономе зубу, те је онако мимо све остале покварен. А домаћин му стане овако приповиједати: "Једном пођемо нас десетак су тридесет коња у Дубровник по со. Идући тако нађемо једну ђевојку код оваца, па нас запита куда ћемо, а ми јој кажемо да идемо у Дубровник по со; а она рече: ""Шта да се мучите тако далеко? Ево има у мојој плетавачи нешто соли што је претекло кад сам мрсила овце, мислим да ће вам свима бити доста."" И тако онђе погодивши се с њоме, она скине с руке своју плетивачу, а ми с коња своје вреће, па пуни и мјери, док напунимо вреће за све тридесет коња. Пошто се онђе с њоме намиримо, вратимо се натраг. Ово бијаше у јесен, и вријеме бјеше доста лијепо; али један дан пред ноћ кад бијасмо наврх Чемерна, нешто се наоблачи па окрене снијег са сјевером да се пометемо и ми и коњи. У том се још на већу нашу несрећу смркне са свијем, и тако тумарајући овамо онамо, док један од нас срећом набаса на једну пећину и повиче: ""Овамоте браћо! Ево сухоте!"" Онда ми један по један овамо, док сви уђемо и уведемо све тридесетеро коња, па коње растоваримо и наложимо ватру, те преноћимо као у кући. Кад сјутрадан сване, а то имаш шта виђети: ми сви у једној људској глави која стајаше између некакијех винограда. Док се ми томе још чуђасмо и коње товарасмо, не лези враже! ето ти пудара од онијех винограда, па узме ону главу с нама те метне у праћу, па окренувши је неколика пута себи изнад главе, баца је преко винограда да плаши чворке, и кад паднемо на једноме брду онда ја покварим овај зуб." – И на част вам лаж.

2

Чардак ни на небу ни на земљи.

Био један цар, па имао три сина и једну кћер, коју је у кафезу хранио и чувао као очи у глави. Кад ђевојка одрасте, једно вече замоли се оцу своме да јој допусти да изиђе с браћом мало пред двор у шетњу, и отац јој допусти. Али тек што изиђе пред двор, у један мах долети из неба змај шчепа ђевојку између браће и однесе је у облаке. Браћа отрче брже боље к оцу и кажу му шта је било, и реку да би они ради своју сестру потражити. Отац им допусти да иду да је траже, и да им свакоме по коња и остало што треба за пут, и тако они отиду. По дугоме путовању наиђу на један чардак, који нити је на небу ни на земљи. Дошавши онђе, помисле да не ће у ономе чардаку бити њихова сестра, па се одмах стану договарати како би се уњ попели, и последије дугога промишљавања и договора, договоре се да један од њих свога коња закоље, и од коже коњске да окроје опуту, па притврдивши један крај од ње за стријелу, да пусте одоздо стријелу из лука да се добро за

чардак прихвати, како би се уз њу пети могли. Млађа два брата реку најстаријему да он свога коња закоље, али он не шћедне, па ни средњи не шћедне, онда најмлађи закоље свога, од коже његове окроји опуту, један крај од ње веже за стријелу, пак је пусти из лука у чардак. Кад дође да се пењу уз опуту, опет најстарији и средњи не шћедну се пети, него се попне најмлађи. Попевши се горе, стане ићи из једне собе у другу, и тако наиђе па једну собу у којој види своју сестру ће сједи а змај јој метнуо главу на крило па спава а она га биште. Она кад види брата својега, уплаши се и дочне га тихо молити да бјежи док се није змај пробудио, али он не шћедне, већ узме буздован, па размахне њиме и удари змаја у главу, а змај иза сна маши се руком на оно мјесто ће га је он ударио па рече ђевојци: "Баш овђе ме нешто уједе." Кад он то рекне, а царев га син још једном удари у главу, а змај опет рече ђевојци: "Опет ме нешто овђе уједе." Кад он и трећи пут замахне да га удари, онда му сестра руком покаже да га удари у живот, и он га удари онамо, и како га удари, змај остане на мјесту мртав, а царева га кћи стури с крила, па притрчи брату своме, те се с њиме пољуби, па онда узевши га за руку стане га водити кроз све собе. Најприје га уведе у једну собу у којој је био један вран коњ за јаслима привезан с цијелијем такумом од чистога сребра. По том га одведе у другу собу, у којој је за јаслима стајао бијел коњ с такумом од сухога злата. Најпослије га одведе и у трећу собу ће је за јаслима био кулатаст коњ и на њему такум драгијем камењем искићен. Кад прође те собе, онда га сестра одведе у једну собу у којој је ђевојка једна сједила за златнијем ђерђефом и златном жицом везла. Из те собе одведе га у другу у којој је друга ђевојка златне жице испредала. А најпослије уведе га у једну собу у којој је трећа ђевојка бисер низала, и: пред њом на златној тепсији од злата квочка с пилићима бисер кљуцала. Све ово обишавши и виђевши врати се натраг у ону собу ће је змај мртав лежао, па га извуче на поље и баци на земљу а браћа кад га виде, умало их грозница не ухвати. По том најмлађи брат спусти најприје сестру своју браћи, иа онда све три ђевојке сваку с њезинијем радом, једну за другом; спуштајући ђевојке браћи, сваку је намјењивао чија ће која бити а кад спусти трећу, и то ону с квочком и пилићима, он њу за себе намијени. Браћа његова завидећи му што је он био јунак те је сестру нашао и избавио, пресјеку опуту да он не би могао сићи, па онда нађу у пољу једно чобанче код оваца, и преобуку га и мјесто брата свога оцу поведу, а сестри својој и ђевојкама оштро запријете да никоме не казују шта су они учинили. Послије некога времена дозна најмлађи брат на чардаку да се браћа његова и оно чобанче онијем ђевојкама жене. Онај исти дан у који се најстарији брат вјенчавао, он узјаше на вранца, па баш кад су сватови из цркве излазили долети међу њих, те свога брата, младожењу, удари мало буздованом у леђа да се одмах с коња праметнуо, па онда одлети опет натраг у чардак. Кад дозна да му се средњи брат жени а он у оно исто вријеме кад су сватови из цркве ишли, долети на ђогату, те и средњега брата онако удари да се одмах с коња праметнуо, па између сватова опет одлети. На пошљетку дознавши да се чобанче његовом ђевојком жени, узјаше на кулаша, и долети у сватове баш кад су из цркве излазили, те младожењу буздованом удари у главу да је на мјесто мртав пао, а сватови онда ђипе да га ухвате, али он не шћедне ни бјежати, него

остане међу њима, па се покаже да је он најмлађи царев син а не оно чобанче, и да су га браћа из зависти оставила на ономе чардаку у коме је он сестру нашао и змаја убио, а то све засвједочи и сестра и оне ђевојке. Кад цар то чује, он се наљути на своја два старија сина и оћера их одмах од себе, а њега ожени ђевојком коју је себи изабрао и остави га наком себе да царује.

3. Немушти језик.

У некаква човека био један чобан који га је много година верно и поштено служио. Једном идући за овцама чује у шуми неку писку, а не знадијаше шта је. На тај глас отиде он у шуму да види шта је. Кад тамо, али се запожарило па у пожару змија пишти. Кад чобан то види, стане да гледа шта ће змија радити, јер се око ње са свију страна било запожарило, и пожар се Једнако к њој примицао. Онда змија повиче из пожара: "Чобане, за Бога, избави ме из ове ватре!" Онда јој чобан пружи свој штап преко ватре, а она по штапу изађе, па њему на руку, па по руци домили до врата и савије му се око врата. Кад чобан то види, нађе се у чуду, па рече змији: "Шта је то у зао час! ја тебе избавих а себе погубих." Змија му одговори: "Не бој се ништа, него ме носи кући моме оцу. Мој је отац змијињи цар." Онда јој се чобан стаче молити и изговарати да не може оставити својих оваца, а змија му рече: "Не брини се ни мало за овце; овцама не ће бити ништа; само хајде што брже." Онда чобан пође са змијом кроз шуму и најпосле дође на једну капију која је била од самих змија. Кад дођу ту, змија на врату чобанову звизне, а змије се све одмах расплету. Онда змија рече чобану: "Кад дођемо у двор к моме оцу, он ће теби давати штагод заиштеш: сребра, злата и камења драгога, али ти не узимај ништа, него ишти немушти језик. Он ће се дуго затезати, али ће ти најпосле опет дати." У томе пођу у двор к оцу, и отац плачући запита змију: "За Бога, синко! где си?" А она му каже све по реду како је био опколио пожар и како је чобан избавио. Онда цар змијињи рече чобану: "Шта ћеш да ти дам за то што си ми сина избавио?" Чобан одговори: "Ништа друго не ћу, него да ми даш немушти језик." А цар рече: "Није то за тебе, јер да ти то дам, па да коме кажеш, ти би одмах умро, него ишти друго штагод хоћеш даћу ти." На то му чобан одговори: "Ако ћеш ми што дати, дај ми немушти језик, ако ли ми то не даш, а ти с Богом остај! мени друго не треба ништа." Па пође да иде. Онда га цар врати натраг говорећи му: "Стани! ходи овамо, кад баш то хоћеш: Зини." Чобан зине, а змијињи му цар пљуне у уста, па му рече: "Сада ти пљуни мени у уста." Чобан му пљуне у уста, а змијињи цар опет чобанину. И тако три пута пљуну један другоме у уста, па му онда змијињи цар рече: "Сад имаш немушти језик. Иди с Богом, али за главу своју ником не казуј, јер ако кажеш коме год, одмах ћеш умрети." Чобан пође кроз шуму, и идући чујаше и разумеваше све што говоре тице и траве и све што је на свету. Кад дође к овцама и нађе их све на броју и на миру, леже мало да се одмори. Тек што легне, али долете два гаврана те падну

на једно дрво и почну се разговарати својим језиком говорећи: "Кад би знао овај чобан, овде где лежи оно црно шиљеже има у земљи пун подрум сребра и злата." Чобан кад чује то, отиде своме господару те му каже, а господар дотера кола па откопају врата од подрума и крену благо кући. Овај је господар био поштен човек па све благо даде чобану говорећи му: "Ево синко, ово је све твоје благо, то је теби Бог дао. Него ти начини себи кућу па се жени, те живи с отим благом." Чобан узме благо, начини кућу, и оженивши се стане живети, "и мало по мало изиђе он најбогатији човек – не само у ономе селу него у свој околини није га било. Имао је свога овчара, говедара, коњушара, свињара, многу имовину и велико богатство. Једном лицем на Божић рече он својој жени: "Спреси вина и ракије и свега што треба, па ћемо сутра ићи на салаш да носимо пастирима нека се и они провеселе." Жена га послуша и уради све како је заповедио. Кад сутрадан отиду на салаш, онда газда у вече каже свима пастирима: "Сад сви скупите се, па једите и пијте и веселите се, а ја ћу бити код стоке сву ноћ." И тако газда остаде и остане код стоке. Кад је било око поноћи, али курјаци заурлају, а пси залају: курјаци говоре својим језиком: "Можемо ли доћи да учинимо штету, па ће бити меса и вама?" А пси одговарају својим језиком: "Дођите да бисмо се и ми најели!" Али међу псима бијаше један матори пас који само још два зуба имадијаше у глави. Онај матори пас стане говорити курјацима: "Тамо њима то и то! Док су још ова два зуба мени у глави, не ћете ви учинити штете моме господару." А то газда све слуша и разуме што они говоре. Кад ујутру сване, онда газда заповеди да све псе потуку само онога маторога пса да оставе. Слуге стану говорити: "За Бога, господару, штета је!" А газда им одговори: "Што рекох то да учините." Па се оправи са женом кући, и пођу на коња: под њиме бијаше коњ, а под женом кобила. Идући тако човек измакне напред, а жена заостане. Онда коњ под човеком зарже: коњ вели кобили: "Хајде брже! што си остала!" А кобила одговара: "Е, ласно је теби: ти носиш једнога господара, а ја троје: носим газдарицу, и у њој дете, па у себи ждребе." На то се човек обазре и насмеје, а жена то опази, па брже ободе кобилу и стигне човека па га запита за што се насмеја. Он јој одговори: "Ни за што, само онако." Али жени не буде то доста него салети мужа да јој каже за што се насмејао. Он се стане бранити: "Прођи ме се, жено, Бог с тобом! што ти је? не знам ни сам." Али што се он више брањаше, она све више наваљиваше нањ да јој каже за што се насмејао. Најпосле јој човек рече: "Ако ти кажем, ја ћу одмах умрети." Она опет ни за то не марећи једнако навали говорећи да друкчије не може бити него да јој каже. У том дођу кући. Одседнувши с коња, човек одмах наручи мртвачки сандук и кад буде готов, метне га пред кућу па каже жени: "Ево сад ћу лећи у сандук па да ти кажем за што сам се насмејао; али како ти кажем, одмах ћу умрети." И тако легне у сандук, па још један пут обазре се око себе, кад али онај матори пас дошао од стоке и сео му чело главе па плаче. Човек опазивши то рече жени: "Донеси један комад хлеба те подај томе псу." Жена донесе комад хлеба и баци пред пса, али пас не ће ни да гледи, а петао дође и стане кљувати у комад; онда пас рече петлу: "Несрећо несита! теби је до јела, а видиш где газда хоће да умре!" А петао му одговори: "Па нек умре кад је луд. У мене има сто жена, па их свабим све на једно зрно проје кад

где нађем, а кад оне дођу, ја га прождерем; ако ли се која стаде срдити, ја је одмах кљуном; а он није вредан једну да умири." Кад то човек чује, он устане из сандука, па узме батину и дозове жену у собу: "Ходи жено да ти кажем." Па све батином по њој: "Ето то је, жено! Ето то је, жено!" И тако се жена смири и никад га више не запита да јој каже за што се смејао.

4.

Златна јабука и девет пауница

Био један цар па имао три сина и пред двором златну јабуку која за једну ноћ и уцвета и узре и неко је обере, а никако се није могло дознати ко. Једном стане се цар разговарати са својим синовима: "Куд се то дева род с наше јабуке!" На то ће рећи најстарији син: "Ја ћу ноћас чувати јабуку, да видим ко је то бере." И кад се смркне, он отиде под јабуку па легне под њом да је чува, али кад јабуке већ почну зрети, он заспи, па кад се у зору пробуди, а то јабука обрана. Онда он отиде к оцу и каже му све по истини. Тада се понуди други син да чува јабуку, али и он прође као и онај: заспи под јабуком, па кад се у зору пробуди, а то јабука обрана. Сад дође ред на најмлађег сина да и он чува јабуку; он се оправи, дође под јабуку и намести кревет под њом, па легне спавати. Кад буде испред поноћи, он се пробуди па погледа на јабуку, а јабука већ почела зрети, сав се двор сјаје од ње. У тај час долети девет златних пауница, осам падну на јабуку а девета њему у кревет, како падне на кревет, створи се девојка да је није било лепше у свему царству. Тако су се њих двоје грлили и љубили до после поноћи. Па онда девојка устане, и захвали му на јабукама, а он је стане молити да му остави барем једну; а она му остави две: једну њему а другу да однесе своје оцу. Девојка се по том опет претвори у пауницу и одлети са осталима. Кад у јутру дан осване, устане царев син па однесе оцу оне обадве јабуке. Оцу буде то врло мило, и похвали најмлађег сина. Кад буде опет у вече, најмлађи царев син опет се намести као и пре да чува јабуку, и сачува је опет онако, и сутрадан опет донесе оцу две златне јабуке. Пошто је тако неколико ноћи једнако радио, онда му браћа почну злобити, што они нису могли јабуке сачувати, а он је сваку ноћ сачува. У томе се још нађе некака проклета бабетина која им се обећа да ће ухватити и дознати како он јабуку сачува. Кад буде у вече, та се баба прикраде под јабуку, па се подвуче под кревет и онде се притаји. После дође и најмлађи царев син, те легне као и пре. Кад буде око поноћи, али ето ти девет пауница, осам падну на јабуку, а девета њему у кревет па се претвори у девојку. Онда баба полагао узме девојчину плетеницу, која је висила низ кревет, па је осече, а девојка одмах ћипи с кревета, створи се пауница па полети, а остале паунице с јабуке за њом, и тако их нестане. Онда ћипи и царев син па повиче: "Шта је то?" Кад тамо, али баба под креветом, он зграби бабу па је извуче испод кревета и сутрадан заповеди те је растргну коњма на реповима. Паунице више не дођу на јабуку, и за то је царев син једнако тужио и плакао. Најпоследње науми да иде у свет да тражи своју пауницу, и да се не враћа кући док је не нађе;

па онда отиде к оцу и каже му што је наумио. Отац га стане одвраћати и говорити му да се махне тога, него ће му он наћи другу девојку коју год хоће у своме царству. Али је то све било залуду, он се спреми и још с једним слугом пође у свет да тражи своју пауницу. Идући тако задуго по свету, дође један пут на једно језеро, и онде нађе једне велике и богате дворе, и у њима једну бабу, царицу, и једну девојку бабину кћер, па запита бабу: "За Бога, бако! еда ли ти што знаш за девет златних пауница?" А баба му стане казивати: "Е мој синко, знања за њих: оне долазе свако подне овде на ово језеро, те се купају; него се ти прођи пауница, већ ево ти моја кћи, красна девојка и толико благо, све ће теби остати." Али он једва чекајући да види паунице није хтео ни слушати што баба говори за своју кћер. Кад буде у јутру, царев син устане и оправи се на језеро да чека паунице, а баба поткупи слугу његова и да му један мешчић, којим се ватра пири, па му рече: "Видиш овај мешчић; кад изиђете на језеро, а ти му кришом само мало дуни за врат, па ће заспати те се не ће моћи с пауницама разговарати." Несретни слуга тако и учини: кад изиђу на језеро, он нађе згуду па своме господару дуне за врат из онога мешчића, а он сиромаш одмах заспи као мртав. Тек што он заспи, али ето ти девет пауница, како дођу, осам падну на језеро, а девета њему на коња, па га стане грлити и будити: "Устај храно! устај срце! устај душо!" А он ништа не зна као да је мртав. Паунице пошто се окупају, одлете све заједно. Онда се он одмах пробуди па запита слугу: "Шта је? јесу ли долазиле?" А слуга одговори да су долазиле и како су осам пале у језеро, а девета њему на коња, и како га је грлила и будила. Царев син сиромаш чујући то, да се убије. Кад буде други дан у јутру, он се опет оправи са слугом, седне на коња, па све поред језера шеће. Слуга опет нађе згуду те му дуне за врат из мешчића, а он одмах заспи као мртав. Тек што он заспи, али ето ти девет пауница: осам падну у језеро, а девета њему на коња па га стане грлити и будити: "Устај храно! устај срце! устај душо!" Али ништа не помаже: он спава као мртав. Онда она рече слузи: "Кажи господару своме: још сутра може нас овде дочекати, па нас више никад овде не ће видети." И тако опет одлете. Тек што оне одлете, пробуди се царев син па пита слугу: "Јесу ли долазиле?" А слуга му одговори: "Јесу и поручиле су ти да их још и сутра можеш овде дочекати, па више никад овде не ће доћи." Ови сиромаш кад то чује не зна шта ће од себе да ради: све чупа косу с главе од муке и жалости. Кад трећи дан осване, он се опет оправи на језеро, уседне на коња, па све покрај језера, али није хтео шетати, него све стане трчати да не би заспао. Али опет слуга некако нађе згуду те му дуне из мешчића за врат, а он одмах падне по коњу и заспи. Тек што он заспи, али ето ти девет пауница, како дођу, осам падну у језеро а девета њему на коња, па га стане будити и грлити: "Устај храно! устај срце! устај душо!" Али ништа не помаже: он спава као мртав. Онда рече пауница слузи: "Кад ти устане господар, кажи му нека смакне горњи клин на дољи, па ће ме онда наћи." С отим одлете све паунице. Како оне одлете, а царев се син пробуди, па запита слугу: "Јесу ли долазиле?" А слуга одговори: "Долазиле су, и она што је била пала теби на коња, рекла ми је да ти кажем да смакнеш горан клин на доњи, па ћеш је онда наћи." Како он то чује, истргне сабљу те осече слузи главу. После тога почне сам путовати по свету, и тако путујући за дуго, дође у једну

планину, и онде заноћи у једнога пустиника, па га запита не би ли му знао казати што за девет златних пауница. Пустиник му одговори: "Е мој синко! срећан си, сам те је Бог упутио куда треба. Одавде нема до њих више од по дана хода. Само ваља управо да идеш, па ћеш наћи једне велике вратнице, кад прођеш оне вратнице, држи десно, па ћеш доћи управо у њихов град, онде су њихови двори." Кад ујутру сване, царев син устане, оправе се, и захвали пустинику, па пође како му је казао. И тако путујући наиђе на велике вратнице, и прошавши их, одмах узме десно, и тако око подне угледа град где се бели, и врло се обрадује. Кад уђе у град, напита и двор златних пауница. Кад дође на врата, овде га заустави стража и запита ко је и од куда је, па пошто се он каже, отиду те јаве царици, а она како чује, као без душе дотрчи пред њега онако као девојка, па узевши се с њим по руке уведе га у дворе. Ту буде велика радост, и после неколико дана венчају се њих двоје, и он остане живети онде код ње. После некога времена пође царица у шетњу, а царев син остане у двору; царица му на поласку да кључеве од дванаест подрума, па му рече: "У све подруме можеш ићи, али у дванаести не иди ни по што, нити га отварај, не шали се главом!" С отим она отиде. Царев син оставши сам у двору, стане мислити у себи: "Шта би то било у дванаестом подруму!" Па онда стане отварати подруме све редом. Кад дође на дванаести, није изнајпре хтео отворати га, али га опет стане копати: шта би то било у томе подруму! па најпосле отвори и дванаести подрум, кад тамо, али насред подрума једно велико буре са гвозденим обручима одврањено па из њега изиђе глас: "За Бога брате! молим те! умрех од жеђи; дај ми чашу воде." Царев син узме чашу воде па успе у буре, али како је он успе, одмах пукне један обруч на бурету. За тим опет изађе глас из бурета: "За Бога, брате! умрех од жеђи; дај ми још једну чашу воде." Царев син опет успе чашу воде, а на бурету пукне још један обруч. По трећи пут изиђе глас из бурета: "За Бога, брате! умрех од жеђи; дај ми још једну чашу воде." Царев син успе још једну чашу воде, пукне обруч и трећи; онда се буре распадне, а змај излети из њега, па на путу ухвати царицу и однесе је. После дођу слушкиње и кажу царевоме сину шта је и како је, а он сиромах од жалости није знао шта ће радити; најпосле науми опет да иде у свет да је тражи. И тако путујући по свету за дуго, дође на једну воду, па идући покрај оне воде опази у једној локви малу рибицу где се праћака. Рибица кад види царевог сина, стане му се молити: "По Богу да си ми брат! баци ме у воду; ја ћу теби једаред врло требовати, само узми од мене једну љуску, па кад ти затребам, само је прошири мало." Царев син дигне рибицу, узме од ње једну љуску, па рибицу баци у воду а љуску завије у мараму. После некога времена идући тако по свету нађе лисицу где се ухватила у гвожђа. Кад га лисица опази, рече му: "По Богу да си ми брат! пусти ме из ових гвожђа, ја ћу ти кадгод требати, само узми од мене једну длаку, па кад ти затребам, само је мало протри." Он узме од ње једну длаку па је пусти. Опет тако идући преко једне планине нађе курјака где се ухватио у гвожђа. И курјак кад га види, рече му: "По Богу да си ми брат! пусти ме, ја ћу теби бити у невољи, само узми од мене једну длаку, па кад ти затребам, само је мало протри." Он узме длаку од курјака па га пусти. Иза тога царев син опет дуго путујући сrete једнога човека, па га запита: "За Бога брате! еда ли си чуо кад од кога где су

двори змаја цара?" Овај га човек лепо упуту каже му и време у које ваља да је тамо. Онда му царев син захвали, па пође унапредак и једва једном дође у град змајев. Кад уђе у змајеве дворе, нађе своју љубу, и обоје се врло обрадују кад се састану, па се стану разговарати шта ће сад, како ће се избавити. Најпосле се договоре да беже. Брже боље спреме се на пут, седну на коње па бежи. Како они умакну из двора, а змај на коњу дође; кад уђе у двор, али царице нема; онда он стане говорити коњу: "Шта ћемо сад? или ћемо јести и пити или ћемо терати?" Коњ му одговори: "Једи и пиј, стићи ћемо их, не старај се." Кад змај руча, онда седне на коња па терај за њима, и за тили час их стигао. Како их стигне, царицу отме од царевог сина па му рече: "Ти иди с Богом, сад ти праштам за оно што си ми у подруму дао воде; али се више не враћај ако ти је живот мио." Он сиромаш пође мало, али не могавши срцу одолети, врати се натраг, па сутрадан опет у змајев двор, и нађе царицу а она седи сама у двору и сузе рони. Кад се наново видеше и састаше, почеше се опет разговарати како би побегли. Онда рече царев син њојзи: "Кад дође змај, питај ти њега где је добио онога коња, па ћеш ми казати, да и ја тражим онакога, не бисмо ли му како утекли." С отим отиде из двора. Кад змај дође кући, она му се стане умиљавати и превијати се око њега, и од свашта се с њиме разговарати; па му најпосле рече: "Ала имаш брза коња! Где га доби? тако ти Бога!" А он јој одговори: "Е где сам ја добио, онде не може свак добити. У тој и у тој планини има једна баба, па има дванаест коња за јаслама да не знаш који је од кога лепши. А има један у буџаку коњ као да је губав, тако се чини, али је он најбољи; он је брат мога коња, њега ко добије, може у небеса ићи. Али ко хоће да добије од бабе коња, ваља да служи у ње три дана: у бабе има једна кобила и ждребе, па ту кобилу и ждребе ваља чувати три ноћи, ко за три ноћи сачува кобилу и ждребе, баба му да коња да бира којег хоће. А ко се у бабе најми, па за три дана не сачува кобиле и ждребета, он је изгубио главу." Сутрадан кад змај отиде од куће, царев син дође, па му она каже све шта је чула од змаја. Онда он отиде у ону планину к баби, и дошавши к њој рече јој: "Помози Бог бако!" А она му прихвати Бога: "Бог ти помогао, синко; а које добро?" Он јој рече: "Рад бих у тебе служити." Онда му баба рече: "Добро синко. За три дана ако ми сачуваш кобилу, даћу ти коња кога год хоћеш; ако ли не сачуваш, узећу ти главу." Па га онда изведе на сред двора, око којег је био све колац до коца, и на свакоме коцу по људска глава, само на једноме није била, и овај је колац све једнако викао: "Дај баба главу." Баба му ово све покаже, па му рече: "Видиш, ови су сви били у мене у најму, па нису могли кобиле сачувати." Али се царев син од тога не поплаши, него остане код бабе да служи. Кад буде у вече уседне он на кобилу ла у поље а ждребе трчи уз кобилу." Тако је седео на кобили једнако, а кад буде око поноћи он задрема на кобили и заспи, а кад се пробуди, а он опкорачио некаку кладу па седи на њој и држи улар у рукама. Како то види, препадне се па скочи да тражи кобилу, и тако тражећи је удари на некаку воду. Кад је види, онда се сети оне рибице што је из локве у воду бацио, па извадивши из мараме ону њезину љуску, протре је мало међу прстима, а рибица му се у један пут јави из воде: "Шта је побратиме?" А он јој одговори: "Утекла ми бабина кобила, па не знам где је." А рибица му рече: "Ево је међу нама,

створила се риба а ждребе рибић; него удри уларом по води и реци: дура бабина кобила!" Онда он удари уларом по води говорећи: "Дура бабина кобила!" А она одмах постане кобила као што је и била и изиђе са ждребетом на обалу. Онда је он заулари и узјаше па кући, а ждребе уз кобилу. Кад дође кући, баба њему да јести, а кобилу уведе у коњушницу, па све жарачем: "У рибе курво!" А кобила јој одговори: "Ја сам била у рибама, али су њему рибе пријатељи па ме проказаше." Онда опет баба: "А ти у лисице!" Кад буде пред ноћ, он уседне на кобилу, па у поље а ждребе трчи уз кобилу. Тако је седео једнако на кобили, а кад буде око поноћи, он задрема на кобили и заспи, а кад се прене, а он опкорачио некаку кладу па седи на њој и држи улар у рукама. Кад то види препадне се па скочи да тражи кобилу. Али му одмах падне на памет што је баба кобили говорила, па извади из мараме ону лисичју длаку, и протре је, а лисица у један пут те предањ: "Шта је побратиме?" А он одговори: "Утекла ми бабина кобила, па не знам где је." А лисица му одговори: "Ево је међу нама, створила се лисица а ждребе лисичић; него удри уларом о земљу па реци: дура бабина кобила!" Он онда удари уларом о земљу говорећи: "Дура бабина кобила!" а кобила постане кобила као што је и била и у један пут се са ждребетом обри пред њим. Онда је он заулари и узјаше па кући а ждребе уз кобилу. Кад дође кући, баба му изнесе ручак, а кобилу одмах уведе у коњушницу, па све жарачем говорећи: "У лисице курво!" А она јој одговори: "Била сам у лисицама, али су лисице њему пријатељи, па ме проказаше." Онда опет баба: "А ти у курјак!" Кад буде пред ноћ, царев син уседне на кобилу па хајде у поље, а ждребе трчи уз кобилу. Тако је седео на кобили једнако, а кад буде око поноћи, он задрема и заспи на кобили, а кад се прене, а он опкорачио некаку кладу па седи на њој и улар држи у рукама. Кад то види, препадне се поскочи да тражи кобилу; али му одмах падне на памет што је баба кобили говорила, па извади из мараме курјачју длаку, и протре је, а курјак у један пут те предањ: "Шта је побратиме?" А он му рече: "Утекла ми бабина кобила, па не знам где је." А курјак му рече: "Ево је међу нама, створила се курјачица а ждребе курјачић; него удри уларом о земљу, па реци: дура бабина кобила!" Он онда удари уларом о земљу говорећи: "Дура бабина кобила!" а кобила постане кобила као што је и била и у један пут се са ждребетом обри пред њим. Онда је царев син заулари и узјаше па кући, а ждребе уз кобилу. Кад дође кући, баба му да ручак, а кобилу уведе у коњушницу па све жарачем говорећи: "У курјака курво!" А кобила јој одговори: "Била сам у курјацима, али су курјаци њему пријатељи па ме проказаше." Онда баба изађе на поље а царев јој син рече: "Е баба, ја сам тебе служио поштено, сад ми дај што смо погодили." Баба му одговори: "Синко, што је погођено оно ваља да буде. Ето од дванаест коња бирај којег хоћеш." А он рече баби: "Та шта ћу бирати, дај ми онога из буцака, губавог, за мене нису лепи." Онда га баба стане одвраћати: "Како би ти узео онога губавог код таквих красних коња!" Али он једнако остане на своме говорећи: "Дај ти мени кога ја хоћу, тако је погођено." Баба не имајући куд камо, да му губавога коња, а он се онда с њом опрости па пође водећи коња на улару. Кад га одведе у једну шуму, отре га и уреди, а коњ сине као да му је златна длака. Онда он уседне на њега па га потрчи, а он полети баш као тица, и за тили час

донесе га пред змајеве дворе. Царев син како уђе унутра, одмах рече царици: "Спремај се што брже." И тако се брзо спреме, седну обоје на онога коња, па хајде с Богом путовати. После мало кад змај дође и види да царице нема, рекне своје коњу: "Шта ћемо сад? или ћемо јести и пити или ћемо терати?" А коњ му одговори: "Јео не јео, пио не пио, терао не терао, не ћеш га стићи." Кад то змај чује, одмах седне на коња па потерај. А њих двоје кад опази за собом змаја где их тера, препадну се, те стану нагонити коња да брже трчи, али им коњ одговори: "Не бојте се, не треба бежати." Кад један пут, али змај већ да их стигне, онда коњ под змајем повиче коњу под царевим сином и царицом: "За Бога брате, причекај ме, хоћу да цркнем тебе вијајући." А овај му одговори: "А што си луд те носиш ту алу. Ногама увретен, те њега о камен па хајде са мном." Кад то чује коњ под змајем, а он махне главом и снагом, а ногама увретен те змаја о камен; змај сав прсне на комаде, а коњ се с њима удружи. Онда царица уседне на овога коња, и тако отиду сретно у њезино царство и онде остану царујући до свога века.

5. Стојша и Младен.

Био један цар па имао три кћери, и једнако их држао у потаји да нису никад на поље излазиле. Кад нарасту за удају, пусти их отац први пут у коло. Али тек што се ухвате у коло, дуне некакав вихар и све три однесе. Цар се препадне кад види да их нестане, па брже пошаље слуге на све стране да их траже, а пошто се слуге врате и кажу да их нигде нису могле наћи, цар се разболи и од жалости умре. Иза цара остане царица трудна, и кад дође време да се бреме има, она роди мушко чедо, и надене му име Стојша. Кад Стојша мало поодрасте, он настане јунак да је мало онаких било. Кад му буде осамнаест; година, запита матер своју: "За Бога, мајко, како ти ниси више деце родила до само мене?" А она уздахне и заплаче се, али му не смедне казати да је имала три кћери па да их је нестало, бојећи се да не би Стојша тумарио у свет да их тражи; и тако да не би и њега изгубила. Али он кад види мајку где плаче, навали још већма и стане је заклицати да му каже што је. Онда му мата приповеди све по реду како је имала три кћери као три руже, и како их је нестало, и како су их тражили узалуд на све стране. Стојша кад саслуша матер своју, рече јој: "Немој плакати, мајко. Идем ја да их тражим." Мати кад то чује, удари се рукама у прси: "Куку мене кукавици! зар да мајка остане и без сина!" па га стане одвраћати и молити да не иде, казујући му како је то било давно и Бог зна јесу ли већ и живе. Али се он није дао одвратити, него јој рече: "Кажи ми, кад је мој отац био цар, где му је оружје што је пасао, где ли му је коњ што га је јахао." Онда мати видећи да се Стојша оканити не ће, рече му да му је отац кад је видео толику жалост, пустио коња у ергелу а оружје на таван бацио. Стојша одмах нађе на тавану оружје све прашно и зарђало, али га он лепо очисти и уреди те сине као ново ковано; па онда отиде у ергелу и нађе очина коња, па га доведе кући и уведе у подруме и стане га хранити и тимарити, те за месец дана оправи се коњ као кака тица, а

и онако је био крилат и змајевит. Кад се Стојша већ спреми да иде, рече матери: "Имаш ли, мајко, какав знак од мојих сестара да понесем: ако да Бог те их нађем, да би ми веровале да сам им брат?" Мати му плачући одговори: "Има, храно моја, три мараме што су оне својим рукама везле," па му изнесе мараме и да. Онда он пољуби мајку у руку, па уседне на коња и отиде у свет да тражи своје сестре. Идући тако по свету дуго времена, дође један пут под један велики град. Пред оним градом била је једна чесма с које је сав град носио воду. Стојша кад дође на ону чесму, напије се воде па легне мало у хлад да се одмори покривши се по лицу једном од оне три мараме да га мухе не би клале. У томе дође једна госпа по воду и опази Стојшу крај чесме у хладу. Како опази њега и мараму, а она уздахне, по том точећи воду једнако је уњ гледала, и пошто наточи воду никако није могла да се оданде отргне него је све уњ гледала. Стојша то опази па је запита: "Што је, снахо, што ме тако гледиш? Или давно ниси видела човека или се у што упознајеш?" А она му одговори: "Брате, познајем у тебе мараму што сам је својом руком везла." Онда Стојша устане па је запита откуда је и кога је рода, а она му каже да је царска кћи из тога и из тога града и да су биле њих три сестре па их вихар однео све три. Кад то чује Стојша одмах јој се покаже: "Ја сам твој брат. Можеш ли се сетити да је мати била трудна кад је вас вихор однео?" А она се одмах сети и бризне плакати па њему око врата: "Слатки брате! ми смо све три у змајевским рукама. Има њих три брата змаја, они су нас однели па нас држе сваки у своме двору." Онда се узму за руке, па у змајев двор; у двору сестра брата лепо дочека и угости, а кад буде пред ноћ, она му рече: "Брате, сад ће доћи љутит змај огњевити, све ватра из њега сила, рада бих те заклонити да те она сила не опали, ходи сакриј се." А Стојша јој одговори: "Сестро моја, кажи ти мени шта је његов оброк." Онда га сестра одведе у другу собу, кад тамо, али во печен, пећка хлеба и аков вина," ето то му је оброк" рече сестра, а Стојша кад то види, прекрсти ноге па све опуцка до мрве, па онда скочи на ноге и рече: "Аха, сестро, да бијаше још!" Кад Стојша тако вечера, рече му сестра: "Сад ће змај бацити буздован пред кућу да се зна да иде кући." Тек што она то рече, а буздован зајуи више куће, а Стојша брже истрчи пред кућу па му не дадне ни на земљу пасти него га дочека у руке па га завитла преко змаја чак на други хатар. Кад змај то види, зачуди се: "Каква то сила гони од мојега двора!" па се врати натраг и узме буздован па с њим кући. Кад дође пред двор, изиђе царева кћи предањ, а он се продере на њу: "Ко ти је у двору?" А она му одговори: "Мој брат". Змај је опет запита: "А шта је дошао?" А она му одговори: "Дошао да ме види." Онда змај срдито рече: "Бре није он дошао да те види, него да те води." Чујући Стојша из двора овај разговор изиђе и он пред змаја, а змај како га види стисне се на њега, а Стојша га дочека те се ухвате у коштац па се понеси. Један пут Стојша обори змаја и припуши га, па му рече: "Шта ћеш сад?" А змај му одговори: "Да си ти мени под коленима као ја теби, ја бих знао шта бих." А Стојша му рече: "Ја теби не ћу ништа," па га пусти. Онда га змај узме за руку, па га уведе у двор и учини весеље за недељу дана. Кад прође недеља дана, запита Стојша змаја за друга два зета, змаја огњевита, и змај га упути куда ће ићи док не нађе град, где су двори другога змаја, а онде рече му да ће чути за трећега. После тога оправи

се Стојша на пут, опрости се са сестром и зетом, па пође к другоме змају. Тако путујући дође под један град, и пред градом нађе једну чесму, с које је сав град воду носио. Стојша се онде напије воде па легне мало у хлад да се одмори покривши се по лицу једном од оне три мараме да га мухе не би клале. Мало време постоји, ал ето ти једне госпоје по воду; како угледа Стојшу и мараму, а она уздахне, по том точећи воду једнако је уњ гледала, и пошто наточи воду, никако није могла да се откине оданде него је све уњ гледала. Стојша то опази па је запита: "Што је, снахо, што ме тако гледиш? Или давно ниси видела човека или се у што упознајеш?" А она му одговори: "Брате, познајем у тебе мараму што сам је својом руком везла." Онда Стојша скочи на ноге па јој се одмах покаже да је њезин брат, и приповеди јој како је био и у друге сестре. А она кад види брата, бризне плакати, па њему око врата. После се узму за руке па у змајев двор; у двору сестра брата лепо дочека и угости, а кад буде пред ноћ, она му рече: "Брате, сад ће доћи љутит змај огњевити, све ватра из њега сипа, рада бих те заклонити да те оном силом не опали, ходи сакриј се." А Стојша јој одговори: "Сестро моја, кажи ти мени шта је његов оброк?" Она га онда одведе у другу собу, кад тамо, а то два вола печена, две пећке хлеба и два акова вина, "ето то му је оброк" рече сестра Стојши, а он кад то види, прекрсти ноге па све опуцка до мрве, па онда скочи на ноге и рече: "Аха, сестро, да бијаше још!" Кад Стојша тако вечера, рече му сестра: "Сад ће пасти буздован пред кућу чак из другога хатара, да се зна да иде змај." Тек што она то рече, а буздован зауји више куће, а Стојша брже истрчи пред кућу па му не дадне ни на земљу пасти, него га дочека у руке па завитла њим чак на трећи хатар. Змај кад то види, зачуди се: "Каква то сила гони од мојега двора!" па се врати натраг и узме буздован па с њим кући. Кад дође пред кућу, изиђе царева кћи предањ, а он се продере на њу: "Ко ти је у кући?" А она му одговори: "Мој брат." Змај је опет запита: "А шта је дошао?" А она одговори: "Дошао да ме види." Онда змај срдито рече: "Није он дошао да те види, него да те води." Чујући Стојша из двора овај разговор, изиђе и он пред змаја, а змај како га види, стисне се на њега, а Стојша га дочека па се ухвати у коштац те се понеси. Најпоследње Стојша обори змаја и припуши га, па му рече: "Шта ћеш сад?" А змај му одговори: "Да си ти мени под коленима као што сам ја теби, ја бих знао шта бих радио." А Стојша му рече: "Ја теби не ћу ништа", па га пусти, а змај га онда узме за руку па с њим у двор, те се стану веселити за недељу дана. Кад прође недеља дана, запита Стојша змаја и за трећега зета, и змај га упути куда ће ићи док не нађе град где су двори и трећега зета. После тога оправи се Стојша на пут, опрости се са сестром и зетом, па пође да тражи трећега змаја. Идући тако дуго времена, дође опет под један град и пред градом нађе једну чесму, с које је сав град воду носио. Стојша се онде напије воде па легне у хлад да се мало одмори покривши се по лицу једном од оне три мараме да га мухе не би клале. Мало времена за тим прође, ал ето ти једне госпоје по воду. Како угледа Стојшу и мараму, а она уздахне, по том точећи воду једнако је уњ гледала, и пошто наточи воду, никако није могла да се откине оданде него је све уњ гледала. Стојша то опази пак је запита: "Што је, снахо, што ме тако гледиш? Или давно ниси видела човека, или се у што упознајеш?" А она му одговори: "Брате,

познајем у тебе мараму што сам је својом руком везла." Стојша кад то чује, скочи на ноге, па јој се одмах покаже да је њезин брат, и приповеди јој како је већ био у других сестара. Она кад види брата, бризне плакати па њему око врата. После се узму за руке па у двор. У двору сестра брата лепо дочека и угости, а кад буде пред ноћ, онда му рече: "Брате, сад ће доћи љутит змај огњевити, све ватра из њега сипа, рада бих те заклонити, да те оном силом не опали, ходи сакриј се." А Стојша јој одговори: "Сестро моја, кажи ти мени шта је његов оброк." Она га онда одведе у другу собу; кад тамо, а то три вола печена, три пећке хлеба и три акова вина, "ето то му је оброк" рече сестра Стојши, а он кад то види, прекрсти ноге па све опуцка до мрве, па онда скочи на ноге и рече: "Аха, сестро, да бијаше још!" Кад Стојша тако вечера, рече му сестра: "Сад ће пасти буздован пред кућу чак из трећег хатара, то је знак да иде змај." Тек што она то рече, а буздован зајми више куће, а Стојша брже истрчи пред кућу па му не дадне ни на земљу пасти, него га дочека у руке па завитла њим чак на четврти хатар. Кад змај то види, зачуди се: "Каква то сила гони од мојега двора!" Па се врати натраг и узме буздован па с њим кући. Кад дође пред двор, изиђе царева кћи предањ, а он се продере на њу: "Ко ти је у двору?" А она му одговори: "Мој брат." Змај је опет запита: "А шта је дошао?" А она му одговори: "Дошао да ме види." Онда змај срдито рече: "Није он дошао да те види, него да те води." Чујући Стојша из двора овај разговор, изиђе и он пред змаја, а змај како га опази, стисне се на њега, а Стојша га дочека те се ухвате у коштац па се понеси. Један пут Стојша обори змаја и припуши на земљу, па му рече: "Шта ћеш сад?" А змај му одговори: "Да си ти под мојим коленима као ја што сам под твојим, ја бих знао шта бих радио." Онда му Стојша рече: "Ја теби не ћу ништа," па га пусти. Онда га змај узме за руку па га уведе у двор и стану се веселити за недељу дана. Један пут изиђу у шетњу, и шегатујући се опази Стојша у авлији једну велику јазбину – отишла под земљу, па онда рече: "А шта је то, зете? Како можеш у своме двору трпети толику пропаст? За што то не зарониш?" Змај му одговори: "Е мој шура, не могу ти од срамоте ни казати шта је то. Има овамо један змајевски цар, па с нама често има рат, и сад скоро имамо рок да се ударимо; па кад се год побијемо, сву нас тројицу надбије, и што утече у ову јазбину оно остане." Онда му рече Стојша: "Хајде зете, да ударимо нањ, док сам и ја овде да вам помогнем, еда бисмо га како сатрили." А змај одговори: "Ја не смем ни по што пре рока." Кад Стојша види да они не смеју да ударе, онда се он сам дигне да тражи цара змајевскога. Пошто једва један пут напита, дође пред дворе и опази наврх двора зеца где стоји. Онда запита дворане шта онај зец наврх двора ради. А дворани му одговоре: "Да се ко нађе да скине онога зеца, зец би се сам заклао, сам одерао, сам исекао, сам приставио, па се сам скувао; али то не сме нико учинити за своју главу." Стојша кад то чује, он узлети на коњу па скине зеца, а зец се сам одмах закоље, сам се одере, сам исече и сам се пристави к ватри. Онда Стојша изиђе на змајев чардак па легне у хлад, а дворани кад виде шта учини, стану му говорити да бежи: "Бежи, јуначе, куд те двоје очи воде, док није дошао змај, јер ћеш зло проћи ако те затече." А Стојша им одговори: "Шта ја марим за вашег змаја, нека дође нек се најде зеца." Кад мало час, ето ти змаја; како дође одмах опази да зеца нема па

повиче на дворане: "Ко је то урадио?" А они му кажу: "Дошао један делија те скинуо зеца, и ено га горе на чардаку." Онда им змај рече: "Идите и кажите му нек ми иде из двора, јер ако му дођем, не ће му ни кост с кошћу остати." Дворани изиђу на чардак к Стојши па му кажу шта вели змај, а Стојша се осече на њих: "Идите кажите змају, ако му је жао зеца, нека ми изиђе на мејдан." Кад они то кажу змају, а змај цикне, све ватра сипа из њега, па полети с на чардак, а Стојша га дочека, па се понеси: нити се Стојша даје оборити, нити може змаја да обори; најпоследње рече Стојша змају: "Како ти је име?" А змај му одговори: "Моје је име Младен." Онда му Стојша рекне: "И ја сам најмлађи у оца и мајке;" па се онда пусте и збрате, и тврду веру даду један другоме да ће братински живети. После некога времена рече Стојша змају: "Шта чекаш оне змајеве што беже у ону јазбину? Хајде ти да ми ударимо на њих и прије рока." Змајевски цар пристане, и тако пођу њих двојица, да ударе на змајеве. Кад она три брата змаја чују да се Стојша удружио и збратио са змајевским царем, и да сад обадвојица иду на њих, они се уплаше па скупе силну војску, те изиђу с војском преда њих, а ови ударе на целу војску, и све разбију и растерају, само она три змаја утеку у ону јазбину. Онда ова двојица брже вуци сламу, па гурају у ону јазбину, па онда запале, и тако сва три змаја онде пропадну. После тога Стојша оправи све три сестре, и крене све благо иза сва три змаја, а змају побратиму остави њихове дворе и сву њихову државу, па се дигне са својим сестрама у своје царство, и сретно дођу к матери, па му мати преда царство, те је царовао до свога века.

6.

Ђаво и његов шегрт.

Био један човек па имао јединца сина. Овај син рече један пут оцу: "Бабо, шта ћемо радити? Ја овако не могу живети; него идем у свет да учим какав занат. Видиш како је данас: који зна најмање заната, тај сваки боље живи од свакога тежака." Отац га је дуго одвраћао говорећи му да и у занату има бриге и труда, и како би оставио оца сама! Али кад се син никако не дадне одвратити, најпоследње му допусти отац да иде да учи занат. Онда се он дигне у свет да тражи заната. Путујући тако удари на једну воду, и идући покрај те воде сrete се с једним човеком у зеленим хаљинама, па га човек запита куда иде, а он му одговори: "Идем у свет да тражим мајстора каквог да учим занат." Онда му рече онај човек у зеленим хаљинама: "Ја сам мајстор, ходи к мени па учи занат кад ти тако срце иште." Дете једва дочека и пође с њим. Идући они тако покрај оне воде, на један пут мајстор скочи у воду и стане пливати говорећи детету: "Хајде за мном скачи у воду, и учи пливати." Дете се стане одговарати да не сме, јер га је страх да се не утопи; а мајстор му одговори: "Не бој се ништа, него скачи." Дете скочи у воду и стане пливати с мајстором упореди. Кад су били насред воде, узме мајстор дете за врат па с њим у воду на дно. То је био ђаво. Он одведе дете у своје дворе и преда га једној старој баби да га учи, па се опет врати на овај свет. Пошто се он врати и баба остане сама с дететом,

онда му стане говорити: "Мој синко, ти мислиш да је овај човек какав мајстор као што су мајстори на оном свету. Није он онаки мајстор, него је ђаво. И мене је тако преварио и довукао амо с онога света, а и ја сам крштена душа. Него послушај ме што ћу ти казати. Ја ћу тебе учити свему његову занату, и он кадгод дође, питаће те јеси ли што научио, а ти му свагда кажи да ниси ништа, ако си рад да га се курталишеш и да се опет вратиш на онај свет." После некога времена дође ђаво и запита дете: "Шта си научио?" А оно одговори: "Нисам још ништа." И тако прођу три године дана, и кад би год мајстор запитао дете шта је научило, оно би му свагда одговорило да није ништа. Најпосле га запита ђаво још једном: "Јеси ли штогод научио?" А дете му одговори: "Нисам ништа, него сам заборавио и оно што сам пре знао." Онда се ђаво расрди па му рече: "Кад ти до сад ниси ништа научио, нећеш никад ништа ни научити, него иди без трага куд те очи воде и ноге носе." Дете које је већ добро ђаволски занат изучило било, одмах скочи на воду и стане пливати ка крају и испливавши изиђе на брег и отиде копу своме. Отац како га угледа, далеко истрчи предањ говорећи: "Где си, сине, за Бога!" А син му одговори: "Учио сам занат." Иза тога прође неко време и дође вашар у оближњему једноме селу. Тада рече син оцу: "Бабо! хајдемо на вашар." Отац му одговори: "А с чим ћемо, синко, кад немамо нигде ништа?" – "Ти за то немаш бриге," одговори му син, и пођу на вашар. Идући тако путем син рече оцу: "Кад будемо близу вашара, ја ћу се створити леп коњ, што га не ће бити у целом вашару. Сав вашар чудиће му се. А мој ће мајстор доћи да купи коња, и штогод зацениш он ће дати. Али се немој шалити да му даш улар, него кад новце примиш, одмах ми улар скини с главе па удри њиме о земљу." Кад дођу близу вашара дете се претвори у коња што га нигде нема. Старац поведе коња по вашару, а сав се вашар слеже око њега, па се сви стадоше згледати, јер нико не сме ни да запита по што је. Кад али ето ти мајстора: створио се Турчин па завио чалму око главе а спустио хаљине до земље. Како дође а он рече: "Ја ћу тога коња купити. Говори старче по што је." Што је год старац заискао, Турчин му одмах извади готове новце без речи. Старац кад прими новце, скине с коња улар, па њиме о земљу. У тај мах нестане и коња и купца. Старац дошавши кући с новцима, затече и сина код куће. Кад после неког времена дође други вашар, онда син опет рече оцу: "Хајдемо, бабо, на вашар." Отац му већ није хтео ништа говорити, него одмах пође с њим. Кад су били близу вашара, син рече оцу: "Ја ћу се сад створити једна трговина: шатра пуна робе, што је на вашару не ће бити лепше и богатије. Ни њу не ће моћи нико купити, а мајстор ће мој доћи, и платиће штогод зацениш. Али не шали се не даји му кључеве у руке, него кад новце примиш, удри кључевима о земљу." Тако и буде: кад се он створи лепа трговина, сав се вашар стане дивити. Али ето ти мајстора, опет се створио Турчин као и пре, па пита старца: "По што?" Колико је год старац заценио, толико је Турчин одмах платио, а старац кад прими новце, удари кључевима о земљу. У тај час нестане и трговине и купца, него од трговине створи се голуб, а од Турчина створи се кобац, па потерај голуба! Док су се они тако вијали овамо онамо, царева кћи била изишла пред двор па их гледала, а голуб у један пут стрелимке девојци на руку, па јој се претвори прстен на рупи. Онда кобац падне на земљу па се створи човек, те отиде к цару и

понуди му се да га прими у службу: служиће га три године дана, а ништа на свету не иште, ни хране ни пића ни одећа, само да му цар да онај прстен с девојчине руке. Цар га прими и обећа се да ће му дати. Тако је онај служио а девојка прстен носила, и врло јој је био мио, јер је дању био прстен а ноћу леп момак, пак јој говорио: "Кад дође време да ме узму од тебе, не дај ме никоме у руке, него удри мноме о земљу." Кад се наврше три године дана, дође цар ка кћери својој, пак је стане молити да му да прстен. Онда она као срдито баца прстен на земљу; прстен прсне, а од њега се проспе ситна проја, и једно зрно откотрља се под цареву чизму; а слуга се у један пут створи врабац, па на врат на нос стане проју зобати, и кад сва зрна позобље, пође да и оно последње испод цареве чизме кљуне, али од зрна у један пут постане мачак па врапца за врат.

7.

Права се мука не да сакрити.

Био један сиромах човек, па се прибије у некаква богата човека да служи без погодбе. Тако је служио годину дана, а кад се наврши година, он дође господару своме и заиште да му плати што мисли да је заслужио. Господар извади један новчић па му рече: "На, то ти је служба." Слуга узме онај новчић, и захвали господару, па онда отиде на један поток где је вода била врло брза. Кад дође на поток рече сам у себи: "Боже милостиви! шта је то да сам заслужио само један новчић за целу годину дана? Али Бог зна јесам ли и толико заслужио. Ево ћу сад да огледам: бацићу овај новчић у воду, па ако не потоне, онда сам га заслужио, ако ли потоне, нисам га заслужио." Па се онда прекрсти говорећи: "Боже милостиви! ако сам заслужио овај новчић, нека плива поврх воде, ако ли нисам, нека потоне на дно." То рекавши баца новчић у поток, а новчић одмах потоне на дно. Онда се он сагне те извади новчић из воде, па га однесе господару натраг говорећи: "Господару! ево ти новчић натраг, ја га још нисам заслужио, него ћу те служити још једну годину дана." И тако стане на ново служити, и кад се опет наврши година дана, он дође господару и заиште, да му плати што мисли да је заслужио. Господар опет извади новчић па му рече: "На, то ти је служба." Он узме новчић и захвали господару, па опет отиде на онај поток, прекрсти се и баца новчић у поток говорећи: "Боже, милостиви! ако сам га право заслужио, нека плива поврх воде, ако ли нисам, нека потоне на дно." Како га баца у воду, а новчић одмах падне на дно, а он се сагне, те га извади па опет однесе господару говорећи: "Ево ти, господару, новчић натраг, још га нисам заслужио, него ћу још једну годину да те служим." Тако опет почне служити, па кад изиђе и трећа година, он отиде господару и заиште да му плати што мисли да је заслужио. Господар му опет да новчић, а он га узме и захвали, па отиде опет на поток да види јели га сад заслужио. Кад дође на поток, прекрсти се па баца новчић у воду говорећи: "Боже милостиви! ако сам заслужио овај новчић, нека плива поврх воде, ако ли нисам, нека потоне на дно." Кад новчић падне у воду, почне пливати

поврх воде. Онда он весео узме из воде новчић, и метне га у цеп, па отиде у шуму и начини малу колебину, и онде стане живети. После некога времена чује он да се стари његов господар спрема на галији преко мора чак у друго царство, па отиде са својим новчићем к њему, и стане га молити да би му купио што у другоме царству за његов новчић. Господар се обећа и узме његов новчић, па пође на пут. Путујући тако нађе крај мора некаку децу која су била изнела мачка да га убију и у море баце. Кад он то види, притрчи к њима, па их запита: "Шта је то децо?" А они му одговоре: "Чини штету, па хоћемо да га убијемо." Онда он извади онај новчић својега негдашњега слуге, па им пружи да му даду мачка. Деца то једва дочекају, па узму новчић а трговцу даду мачка. Он однесе мачка на галију па пође даље путовати; и тако путујући један пут дуне јаки ветар те однесе галију Бог зна куда, да за три месеца није могла изаћи на свој прави пут. Кад ветар стане, господар од галије није знао где је, и пошавши још мало даље, дође под један град. Кад се чује у граду да је дошла галија из непознате земље, навале многи да је гледају, и један од оних људи који је био врло богат, позове господара од галије на вечеру. Кад тамо, али господар од галије има шта и видети: мишеви и пацови трче на све стране и слуге с батинама стоје те бране да не натрче на сто. Онда он рече домаћину: "За Бога, брате, шта је то?" А домаћин му одговори: "Тако је, брате, увек код нас, да не можемо од тога звериња на миру ни ручати ни вечерати. Још кад спавамо сваки имамо свој сандук, па се у сандук затворимо, да нам не би уши поизодгрисало." Онда се господар од галије сети свога за новчић купљенога мачка, па рече домаћину: "Ја имам у галији зверку која би то све затрла за два три дана." Домаћин на то одговори: "Брате, ако имаш таку зверку, дај је овамо, ја ћу ти напунити галију самога сребра и злата, само ако је истина што кажеш." После вечере отиде господар од галије те донесе свога мачка, и рече домаћину да лежу без сандука, али они опет не смедну ни по што, него он сам остане тако да спава. Онда он пусти мачка, а мачак кад опази толике мише и пацове почне их хватати и давити па све на гомилу свлачити, а и миши и пацови познавши ко је ту, стану бежати куд који. Кад у јутру дан осване, и они поустају, али насред собе велика гомила мртвих мишева и пацова, а по соби слабо је који још трчао, него су извиривали из јама. А после три дана није се могао ни један ни видети. Онда домаћин за мачка напуни путнику галију пуну сребра и злата. По том наш путник пође с галијом кући. Кад дође кући својој, дође му стари слуга његов да га пита шта му је донео за онај новчић. Господар му изнесе један мермер камен, лепо отесан на четири угла, па му да: "На, то сам ти купио за новчић." Слуга се томе врло обрадује, па узме камен и однесе у своју колебу те начини од њега сто. Сутрадан отиде слуга у дрва, па кад се врати кући, а то се онај камен претворио у злато те сија као сунце, сва се колеба од њега светли. Кад он то види, уплаши се па отрчи своме господару и каже му: "Господару, шта си оно ти мени дао? Оно није моје, ходи да видиш." Господар дође, и кад види какво је Бог чудо учинио, онда му рече: "Није фајде, мој синко! коме Бог томе и сви свети; ходи овамо ево твога блага." Па му да све што је год донео на галији, и да му кћер своју те се ожени њоме.

8. Аждаја и царев син.

Био један цар па имао три сина. Једном најстарији син пође у лов, па како изиђе иза града, скочи зец иза грма а он за њим, те овамо те онамо док утече зец у једну рекавицу, а царев син за њим, кад тамо, а то не био зец, него аждаја, па дочека царева сина те га прождере. Кад после тога прође неколико дана а царев син не долази кући, стану се чудити шта би то било да га нема. Онда пође средњи син у лов, па како изиђе иза града, а зец скочи иза грма а царев син за њим, те овамо те онамо док утече зец у ону рекавицу, а царев син за њим, кад тамо, а то не био зец него аждаја, па га дочека те прождере. Кад после тога прође неколико дана а цареви синови не долазе натраг ниједан, забрине се сав двор. Онда и трећи син пође у лов, не би ли и браћу нашао. Како изиђе иза града, опет скочи зец иза грма а царев син за њим, те овамо те онамо док утече зец у ону рекавицу. А царев Син не хтедне ићи за њим, него пође да тражи другога лова говорећи у себи: "Кад се вратим, наћи ћу ја тебе." По том ходајући дуго по планини, не нађе ништа, па се онда врати у ону рекавицу, кад тамо, али у рекавици једна баба. Царев син јој назове Бога: "Помози Бог, бако!" А баба му прихвати: "Бог ти помогао, синко!" Онда је запита царев син: "Где је, бако, мој зец?" А она му одговори: "Мој синко, није оно зец, него је оно аждаја. Толики свет помори и затоми." Чујући то царев син, мало се забрине, па рече баби: "Шта ћемо сад? ту су ваља да и моја два брата пропала." Баба му одговори: "Јесу богме али није фајде, него синко иди кући, док ниси и ти за њима." Онда јој он рече: "Бако, знаш ли шта је? Ја знам да си и ти рада да се опростиш те напасти." А баба му се утече у реч: "О мој синко, како не бих! И мене је тако ухватила, али сад се нема куд." Онда он настави: "Слушај добро што ћу ти казати. Кад дође аждаја, питај је куда иде и где је њезина снага, па све љуби оно место где ти каже да јој је снага, као од милине, докле је искушаш, па ћеш ми после казати кад дођем." После царев син отиде у двор, а баба остане у рекавици. Кад дође аждаја, стане је баба питати: "Та где си за Бога? Куда тако далеко идеш? Никад не ћеш да ми кажеш куда идеш." А аждаја јој одговори: "Е моја бако, далеко ја идем." Онда јој се баба стане умиљавати: "А за што тако далеко идеш? Каж ми где је твоја снага. Ја да знам где је твоја снага, ја не знам шта бих радила од милине, све бих оно место љубила." На то се аждаја насмеје, па јој рече: "Онде је моја снага у оном огњишту." Онда баба притисне грлити и љубити огњиште, а аждаја кад то види, удари у смех да јој рече: "Луда жено! није ту моја снага. Моја је снага у оном дрвету пред кућом." Онда баба опет притисне грлити и љубити дрво, а аждаја опет у смех па јој рече: "Проћи се луда жено, није ту моја снага." Онда баба запита: "Да где је?" А аждаја стане казивати: "Моја је снага далеко, не можеш ти тамо отићи. Чак у другоме царству код царева града има једно језеро, у оном језеру има једна аждаја, а у аждаји вепар, а у вепру зец, а у зецу голуб, а у голубу врабац, у ономе је врапцу моја снага." Баба кад то чује, рече аждаји: "То је богме далеко, то ја не могу љубити." Сутрадан кад аждаја отиде из рекавице, царев син дође к баби, па му баба каже све што је чула од

аждаје. Онда он отиде кући, па се преруши: обуче пастирске хаљине и узме пастирски штап у руке, те се начини пастир па пође у свет. Идући тако од села до села и од града до града најпосле дође у друго царство и у царев град, под којим је у језеру била аждаја. Дошавши у онај град стане распитивати коме треба пастир. Грађани му кажу да треба цару. Онда он управо к цару. Пошто га пријаве, пусти га цар преда се, па га запита: "Хоћеш ли чувати овце?" А он одговори: "Хоћу, светла круно!" Онда га цар прими и стане га световати и учити: "Има овде једно језеро, и докрај језера врло лепа паша, па како изјавиш овце, оне одмах иду онамо те се развале око језера, али који год чобан тамо отиде, онај се више не враћа натраг за то, синко, кажем ти, не дај овцама на вољу куд оне хоће него држи куда ти хоћеш." Царев син захвали цару, па се справи и изјави овце, и узме са собом још два хрта што могу зеца у пољу стићи, и једнога сокола што може сваку тицу ухватити, и понесе гајде. Како он изјави овце, одмах их пусти к језеру, а овце како дођу на језеро, одмах се развале око језера, а царев син метне сокола на једну кладу а хрте и гајде под кладу, па засуче гаће и рукаве те загази у језеро па стане викати: "О аждајо, о аждајо! та изиђи ми данас на мејдан да се огледамо, ако жена ниси." Аждаја се одзове: "Сад ћу, царев сине, сад." Мало час, ето ти аждаје, велика је, страшна је, гадна је! Како аждаја изиђе, ухвати се с њим попојаске, па се понеси летни дан до подне. А кад подне пригреје, онда рече аждаја: "Та пусти ме, царев сине, да замочим своју пусту главу у језеро, па да те бацим у небеске висине." А царев јој син одговори: "Бре аждајо, не копај трица; да је мени царева девојка да ме пољуби у чело, још бих те више бацио." Аждаја се на то одмах отпусти од њега и отиде у језеро. Кад буде пред вече, он се лепо умије и справи, сокола мете на раме а хрте уза се и гајде под пазуху па крене овце и пође у град свирајући гајде. Кад дође у град, сав се град слегне као на чудо где он дође а пре ниједан чобан није могао доћи с онога језера. Сутрадан царев син справи се опет, и пође с овцама управо к језеру. А цар пошље за њим два коњаника да иду крадом да виде шта он ради, те се они попну на једну високу планину откуда ће добро видети. А чобан како дође, метне хрте и гајде под кладу ону, а сокола на њу, па засуче гаће и рукаве те загази у језеро па повиче: "О аждајо, о аждајо! изиђи ми ка мејдан да се још огледамо, ако жена ниси." Аждаја му се одзове: "Сад ћу, царев сине, сад." Мало час, ето ти аждаје, велика је, страшна је, гадна је! па се ухвате попојаске те се понеси летни дан до подне. А кад подне пригреје, онда рече аждаја: "Та пусти ме, царев сине, да замочим своју пусту главу у језеро, па да те бацим у небеске висине." А царев јој син одговори: "Бре аждајо, не копај трица; да је мени царева девојка да ме пољуби у чело, још бих те више бацио." Аждаја се на то одмах отпусти од њега и отиде у језеро. Кад буде пред ноћ, царев син: крене овце као и пре, па кући свирајући у гајде. Кад уђе у град, сав се град усколеба и стане се чудити где чобан долази кући свако вече, што пре ниједан није могао. Она два коњаника још су пре од царевога сина била дошла у двор и приповедила цару све по реду шта су чули и видели. Сад кад цар виде чобана где се врати кући, одмах дозове к себи своју кћер и каже јој све шта је и како је, "него" вели "сутра да идеш с чобанином на језеро, да га пољубиш у чело." Она кад то чује, бризне плакати и стане се молити оцу: "Нигде никога немаш до

мене једину па и за мене не мариш да погинем." Тада је отац узме слободити и храбрити: "Не бој се, кћери моја, видиш, ми променисмо толике чобане, па који год изиђе на језеро, ни један се не врати, а он ево два дана како се с аждајом бори, па му ништа не науди. Ја се уздам у Бога да он може ту аждају свладати, само иди сутра с њиме, еда би нас опростио те напасти што толики свет помори." Кад ујутру бео дан освану, дан освану и сунце ограну, уста чобан, уста и девојка, па се сташе опремати на језеро. Чобанин је весео, веселији него игда, а девојка царева тужна, сузе пролива, па је чобан теши: "Госпођо секо, ја те молим немој плакати, само учини што речем, кад буде време, ти притрчи и мене пољуби па се не бој." Кад пођоше и кретоше овце, чобан путем једнако весео, свира у гајде весело, а девојка иде покрај њега па једнако плаче, а он кашто пусти дулац па се окрене њојзи: "Не плачи злато, не бој се ништа." Кад дођу на језеро, овце се одмах развале око језера, а царев син метне сокола на кладу а хрте и гајде пода њу, па засуче гаће и рукаве па загази у воду и повиче: "О аждајо, о аждајо! изиђи ми на мејдан да се још огледамо, ако жена ниси." Аждаја се одзове: "Сад ћу, царев сине, сад." Мало час, ето ти аждаје, велика је, страшна је, гадна је! Како изиђе, ухвате се попојаске па се понеси летни дан до подне. А кад подне пригреје, тада беседи аждаја: "Та пусти ме царев сине да замочим своју пусту главу у језеро, па да те бацим у небеске висине." А царев јој син одговори: "Бре аждајо, не копај трица; да је мени царева девојка да ме пољуби у чело, још бих те више бацио." Како он то рече, а царева девојка притрчи и пољуби га у образ, у око и у чело. Онда он махне аждајом и баци је у небеске висине, те аждаја кад падне на земљу сва се на комаде разбије, а како се она на комаде разбије, скочи из ње дивљи вепар, па нагне бегати, а царев син викне на чобанске псе: "Држи! не дај!" а пси скоче те за њим, па га стигну, и одмах га растргну, али из вепра скочи зец, па нагне преко поља, а царев син пусти хрте: "Држи! не дај!" а хрти за зецом те га ухвате и одмах растргну, али из зеца полети голуб, а царев син пусти сокола те соко ухвати голуба и донесе царевоме сину у руке. Царев син узме голуба те га распори, а то у голубу врабац, а он држ врапца. Кад ухвати врапца, рече му: "Сад да ми кажеш где су моја браћа." А врабац му одговори: "Хоћу, само ми немој ништа учинити. Одмах иза града твојега оца има једна рекавица, и у оној рекавици имају три шибљике; подсеци оне три шибљике, па удри њима по корену; одмах ће се отворити гвоздена врата од великога подрума, у ономе подруму има толико људи и старих и младих, и богатих и сиромаша, и малих и великих, и жена и девојака, да можеш населити читаво царство; онде су и твоја браћа." Кад врабац то све искаже, царев га син одмах за врат те удави. Цар главом бијаше изишао и попео се на ону планину од куда су они коњаници гледали чобана, те и он гледао све што је било. Пошто чобан тако дође главе аждаји, почне се и сутон хватати, и он се лепо умије, узме сокола на раме а хрте уза се, а гајде под пазухо, па свирајући крене овце и пође двору цареву, а девојка поред њега још у страху. Кад дође у град, сав се град слегне као на чудо. Цар који је све његово јунаштво гледао с планине, дозове га преда се па му да своју кћер, те с места у цркву па их венчају и учине веселје за недељу дана. По том се царев син каже ко је он и од куд је, а цар се онда и сав град још већма обрадује, па пошто

царев син навали да иде својој кући, цар му да многе пратиоце и оправи га на пут. Кад буду код оне рекавице, царев син заустави све пратиоце па уђе унутра те подсече оне три шибљике, и удари њима по корену, а гвоздена се врата одмах отворе, кад тамо, а то у подруму свет Божиј. Онда царев син заповеди да сви излазе један по један и да иду куд је коме драго, а он стане на врата. Излазећи тако један за другим, ето та и браће његове; он се с њима загрли и ижљуби. Кад већ сав народ изиђе, захвале му што их је попуштао и избавио и отиду сваки својој кући. А он са својом браћом и младом отиде кући своме оцу, и онде је живео и царовао до свога века.

9.

Змија младожења.

Била једна сирота жена која није имала од срца порода пак се молила Богу да јој да да затрудни макар змију родила. Бог јој да те затрудни, и кад дође време, роди змију. Змија како се роди од мајке одмах утече у траву и нестане је. Сирота жена једнако је жалила за змијом и плакала где јој Бог испуни жељу те роди, па јој пород побеже незнано ни куд је ни како је. Кад тако прође двадесет година онда змија дође и проговори матери: "Ја сам ова твоја змијица што си ме родила па сам од тебе у траву побегла; сад сам, мајко, дошла к теби да ми просиш у цара девојку те да ме жениш." Мати се обрадује изнајпре кад види свој пород, али се одмах забрине како би смела она за змију и у својој сиротињи просити у цара девојку! А змија јој опет рече: "Иди мати, не премишљај ништа, јер знаш да су свакој девојци врата отворена; а ако ти је баш цар не да, не ће ти главе узети. Макар ти шта цар казао, кад се вратиш не осврћи се док нашој кући не дођеш." На то се она склони па пође к пару. Кад дође у царев двор, слуге је не хтену одмах пустити пред цара, а она се стане молити и тако је једва пуста. Кад изиђе пред цара, рече му: "Светли царе! Ето твоје сабље, а ево моје главе. Ја нисам дуго време имала од срца порода, пак сам се молила Богу да ми да да затрудним макар змију родила, и он ми да те затрудним, а кад дође време, роди се змија, и како се роди, побегне у траву и нестане је. Сад пошто је прошло двадесет година, змија дође к мени и посла ме к теби да просим у тебе за њу девојку." Цар се на то насмеја па јој рече: "Даћу ја за твога сина девојку, ако начини ћуприју од мога двора до свога од бисера и драгога камења." Онда се мати врати кући не обзирући се, и како је ишла од царева двора, све се за њом ћуприја градила од бисера и драгога камења до пред њезину кућу. Кад мати каже змији шта јој је цар рекао, онда јој она опет рекне: "Иди мати сад да видиш хоће ли ми цар дати девојку, так шта ти год одговори, кад се вратиш, опет се не осврћи до наше куће." Мати се опет подигне, и кад изиђе пред цара, запита га, еда ли ће јој сад за сина дати девојку, а цар јој одговори: "Ако твој син начини дворе боље од мојих, даћу му девојку." Онда се мати врати кући и идући путем није се освртала, а кад дође својој кући, а то место њезине куће двори бољи од царевих. Кад мати каже змији шта је цар рекао, онда јој змија опет рекне: "Иди мати да видиш хоће ли ми цар

сад дати девојку па шта цар рекао да рекао, кад од њега пођеш не осврћи се до наше куће." Кад мати дође пред цара она му каже да су у њена сина двори бољи од царевих и запита га хоће ли јој већ дати девојку, а цар јој одговори: "Ако твој син узима у своме двору свашта боље него што је у моме, даћу му девојку." Онда мати пође кући, и идући није се освртала, а кад дође кући, али у њеној кући трипут боље него у царевом двору: све златни јелени, кошуте, тице, квочке, пилићи, зецови, све златно. Кад мати каже змији шта је цар рекао, змија јој рекне: "Иди мати опет цару, те га питај хоће ли ми сад дати девојку." Кад мати отиде к цару и каже му да у двору њена сина има свашта боље него у његову, онда цар рекне својој кћери: "Кћери моја! Теби сад ваља поћи за ову змијицу, јер он свашта има боље од нас." Тако змијица скупи сватове и одведе цареву кћер те се венча с њоме. После некога времена змијина жена затрудни. Онда је стане питати мати, стану је питати сестре и сви њезини: "Како ти са змијом остаде трудна?" А она се није хтела издати, него је све говорила: "Тако ми је Бог дао те сам трудна остала." Најпосле узме је свекрва питати: "Снахо моја, како је то? Како ти са змијом спаваш?" Она се онда изда свекрви говорећи: "Мати моја! он није змија, већ је он момак да лепшега нема. Свако вече он излази из оне змијиње кошуље, а ујутру се опет у њу завлачи." Кад мати змијина то чује, врло се обрадује и зажели видети свога сина кад изиђе из змијиње кошуље, па запита снаху како би га могла видети, а снаха јој рече: "Кад пођемо легати, ја ћу извадити кључ из врата, па кад се стане скидати, онда ћеш га видети кроз рупу." Кад мати тако види свога сина, онда стане мислити како би учинила да он онаки остане до века. Једном рече снаси својој: "Хајде, снахо, да ми његов свлак изгоримо: ја ћу ужарити пећ и у ватру га бацити нека изгори." А снаха јој одговори:

"Бојим се, мајко, да му што не буде." А мати рече: "Не ће њему бити ништа, него како га врућина обузме, а ти узми хладне воде па га помало поливај док свлак не изгори." И тако се договоре, те мати ужари пећ, па кад у вече изиђе момак из змијиње коже и легне спавати, оне некако украду онај свлак па га баце у пећ. Како свлак стане горети, одмах њега стане врућина обузмати, а оне га све водом поливај и тако остане жив. А кад га попусти врућина и прене се од сна, он осети смрад од свлака, па скочи на ноге и повиче: "Шта урадисте да од Бога нађете? Куда ћу оваки?" А мати и жена салете га: "Па боље да си таки, и боље да си међу људима." И тако га једва утишају. Кад то чује таст његов, одмах му још за свога живота преда царство, и тако он постане цар, те је царовао сретно до свога века.

10.

Опет змија младожења.

Била једна царица која није имала од срца порода, па се једнако молила Богу да јој да да роди. Једно вече молећи се тако уздахне и рече: "Та дај ми, Боже, од срца порода, да би и љута змија била!" После некога времена она се осети трудна, и кад буде на том доба, роди змију, па је

стане неговати, хранити, дојити, као свака мати своје дете. Та змија за двадесет и две године није од себе пустила никаква гласа, а кад јој се наврше двадесет и две године, она проговори и рече оцу и матери: "Сад хоћу да ме жените." А они јој одговоре: "Ко ће дати за змију девојку, која ли ће девојка поћи за змију?" "Е," одговори им змија, "ви не гледајте од царскога или господског рода, него ону које ће доћи у царство да живи." На то му реку отац и мати да би он сам себи изабрао коју хоће. Он онда нађе сам једну сироту и пошље оца да му је проси. Отац отиде и девојку запреси, а она онако у сиротињи пође радо и весело. После је прстенују, доведу је и венчају их, и змија стане живети са својом невестом, те ти она богме затрудни. Онда рече свекрва снаси: "Како, ћерко, за Бога, остаде трудна са змијом?" А она јој не хтедне одмах казати, али кад је свекрва заокупи неколико дана једнако за то питати, најпоследње јој рече да он није змија него момак да га лепшег у свету нема, "преко дан је" вели "змија, али како вече дође, он свуче са себе ону змијињу кошуљу те изиђе момак, лепота на свету. Кад би само и дању онакав био као што ноћу бива, али како зора забели, он се опет увуче у своју кошуљу и постане змија." Свекрва кад то чује, врло се обрадује, па рече снаси: "Е кад је тако, то ћемо ми учинити да он такав остане какав је ноћу с тобом." Па се онда договоре шта ће радити. Кад буде у вече, а он свуче кошуљу змијињу са себе, те је као и прије метне под узглавље, па легне спавати. Кад га први сан ухвати, жена му полако извуче кошуљу испод главе, и матери кроз пенџер дода, а мати је одмах баци у ватру. Како кошуља почне горети а он скочи од сна па повиче: "Шта то уради, да од Бога нађеш! Сад ме видиш, па ме више не ћеш видети док не подереш гвоздене опанке и не сатреш гвозден штап тражећи ме, нити ћеш се с тим дететом што ти је под срцем пре растати докле руку преко тебе не пребацим." То изрече па га нестане. Она је после носила оно дете пуне три године, и на послетку јој дотужи па науми тражити свога мужа. И тако начини гвоздене опанке и гвозден штап па пође у свет. Идући тако и тражећи га свуда, дође к сунчевој мајци и нађе је где пећ жари и голим рукама ватру изгрће. А она кад то види, брже боље одреже свој skut па јој руке њим умота, а сунчева је мајка запитала: "Од куд ти овде, рајска душице?" Она јој одговори: "Невоља ме, мајко, натерала," па јој приповеди како је страдала, како је муж проклео и како иде по свету те га тражи, "па сам" вели "дошла питати твога сина, не би ли ми могао он зањага што казати, није ли га где видео, јер он преко свега света прелази." Сунчевој се мајци на то врло ражали, па јој рече да се склони мало за врата: "Ето иде сунце уморно, а може бити да су га и облаци наљутили, пак ти у љутини може што учинити, већ се притаји док се оно не одмори." И она се склони за врата, али ето ти сунца, па назвавши матери добар вече, рече јој: "Мајко! ту мирише рајска душица." А мајка му одговори: "Нема ту, синко, никога; та не може овамо ни тица долетети, а како би рајска душица дошла?" Сунце јој одговори: "Има, има, мајко, него нека изиђе слободно, не ћу јој ништа." Она онда изиђе, пак му приповеди сву своју невољу, најпоследње му рече: "Јарко сунце! ти сијаш по целој свету, ниси ли гдегод видело такога и такога човека." Сунце јој одговори да га оно није дању нигде видело, и пошаље је к месецу да пита њега није ли га он где видео ноћу. На походу оданде поклони јој сунчева мајка златну

преслицу са златном кудељом и са златним вретеном. Кад она отиде к месецу, нађе месечеву мајку код куће, па је пољуби у руку и назове: "Помози Бог, месечева мајко!" А она јој одговори: "Бог ти помогао, рајска душице. А од куд ти овде?" Онда јој она каже сву невољу своју, и како је била код сунца, и покаже јој што јој је његова мајка поклонила, и рече како је сунце послало да пита месеца није ли он где видео њезина мужа. Месечева јој мајка одговори да се мало склони за врата, јер ће сад доћи месец љутит и уморан, и она се склони, кад али ето ти месеца, како дође, назва матери добро јутро, па јој рече: "Овде мирише рајска душица." А мати му одговори: "Нема, синко, никога; та овамо не може ни тица долетети, а како ће рајска душица доћи?" Месец јој опет рече: "Има, мајко, има, него нека изиђе слободно, не ћу јој ништа." Онда она изиђе, па му приповеди све што је и како је, па му најпосле рече: "Сјајни месече! ти сјаш целу ноћ по свему свету, ниси ли гдегод видео такога и таког човека?" А месец јој одговори: "Рајска душице, ја га ноћу на земљи нисам нигде видео, него иди ти к ветру, те њега запитај није ли га где видео, он преврће дрвље и камење и завлачи се свуда." Кад она оданде пође, поклони јој месечева мајка златну квочку с пилићима. По томе она дође к ветровој мајци, те јој приповеди све како је страдала, и како је дошла да пита њенога сина ветра није ли он гдегод видео такога и таког човека. Ветрова јој мајка на то рече: "Уклони се малко за врата, рајска душице, јер ће сад мој син срдит доћи, па те може сву издрапати." И она се склони за врата, кад али ето ти ветра, дува, руши, крши, преврће гдегод што нађе, сав изгребен и подеран, па како дође, назва матери помоз Бог! па јој рече: "Мајко! овде мирише рајска душица." А она му одговори: "Бог с тобом синко! овамо не може ни тица долетети, а како ће рајска душица доћи?" Ветар јој одговори: "Има, мајко, има, већ нека изиђе слободно, не ћу јој ништа." И тако она изиђе пред ветра, и приповеди му невољу своју; а ветар јој одговори: "Ја сам га видео, он је чак у другоме царству, тамо се оженио и царује. Него моја ће ти мајка дати златан разбој са златном пређом и чекрком, па кад дођеш у онај град, а ти намести према царевоме двору тај разбој, па ткај, и пусти квочку и пилиће пак их храни, и изнеси преслицу." Она тако и учини. Кад дође у онај град, и опанци јој се подеру и штап пребије; она према царевоме двору намести разбој, пусти квочку с пилићима, и изнесе преслицу, па стане ткати. Али је царица угледа с двора, па стане говорити сама себи: "О Боже мој! ја сам царица, пак немам златног разбоја ни преслице, ни златне квочке ни пилића", и пошље свога слугу к жени да је пита хоће ли продати те ствари. Она одговори: "Ја не ћу продавати, него да ме пусти царица да преноћим једну ноћ с царем њеним, па ћу јој дати преслицу." Царица обенђелучи цара и допусти јој преноћити с њима. Цар како легне у постељу, он се занесе и као мртав утиша се, а она кад остане сама с њим, стане му говорити: "Светли царе, сунце огрејало! баци десну руку преко мене, не бих ли се растала с твојим дететом." Али цар нити што види ни чује. Сутрадан она да царици златну преслицу са златним повесмом и златним вретеном, а царица заиште и квочку с пилићима, а она јој рекне да ће јој дати ако је пусти још једну ноћ да преноћи с њеним царем. Царица пристане и на то, па цара опет обенђелучи, и тако се цар опет занесе и не чује кад она стане викати: "Светли царе, сунце огрејало!"

баци десну руку преко мене, не бих ли се растала с твојим дететом." Кад буде ујутру, стража приповеди цару како већ две ноћи она жена с њиме спава, и једнако виче да пребаци десну руку преко ње, не би ли се растала с његовим дететом. Кад царица прими квочку с пилићима, заиште и разбој са златном пређом и чекрком, и жена јој обећа ако јој допусти још једну ноћ с њеним мужем да преноћи. Она допусти у мисли да мужа опет опоји, али он дознавши од слугу шта је и како је, метне у вече под браду сунђер, те уњ саспе оно пиће које му царица донесе, и тако остане при себи. Кад легну у кревет, он се учини као да спава, а она повиче: "Светли царе, сунце огрејало! пребаци руку преко мене, не бих ли се растала с твојим дететом." А цар кад то чује, одмах руку преко ње пребаци, и онај час почне се она трудити, и роди му мушко чедо златоруко и златокосо. По том он остави ону земљу и царицу а с првом се женом и дететом врати у пређашње царство своје.

11.

Коме Бог помаже, нико му наудити не може.

Био човек и жена, па имали три сина. Најмлађи био најлепши и одвећ добар, па су га друга браћа држала за будалу. Сва тројица већ дорасту за женидбу, а отац их не жени ни једнога, јер је био сиромас. Онда рече најстарији к оцу: "Бабо, хоћу да ме жениш." А кад то чује средњи, рече и он: "И мене, бабо, и ја сам за женидбу." А кад чује и најмлађи, и он рече: "И мене, бабо, и ја сам за женидбу." Сад се отац нађе у невољи па се стане договарати са својом женом шта ће радити. Најпосле се договоре, те отац дозове синове преда се па им рече: "Идите у какву варош те заслужите по мараму, па који донесе најлепшу мараму, онога ћу женити." По том они пођу сва тројица заједно, али старија двојица стану путем једнако ружити најмлађега и смејати му се, иа га најпосле отерају од себе, те он удари другим путем молећи се Богу да му да добру срећу. И тако идући дође на једну воду. На оној води с друге стране био је велики град и у граду царски двор. Цар је од онога града био врло зао и opak, па је умрљо пре времена и у двору му остала јединица кћи. Ону су царску кћер многи просили, али ко је год од просилаца дошао у двор и онде заноћио, онај више није жив освануо, јер се цар био повампирео па долазио ноћу те давио. Кад најмлађи брат дође на ону воду и стане ходати покрај ње мислећи како би прешао на ону страну, угледа га кроз пенцер царева кћи, па заповеди момцима те га превезу и доведу преда њу. Он кад изиђе пред царску кћер, мало се збуну и поплаши; али царева кћи како га види, загледа се у њега па га запита откуда је и куда је наумио; а он јој каже откуда је и приповеди јој све по реду како има још два брата и како сва тројица хоће да се жене, а отац им сиромас, па им рекао да донесе сваки по једну мараму кући па који донесе најлепшу да ће онога женити. Кад то чује царева кћи, рекне му: "Ти ћеш вечерас овде остати код мене и ноћити, пак ћемо у јутру гледати за мараму." Кад буде пред ноћ, нахрани га лепо и напоји, па га одведе у једну собу сву зелену, и рече му: "Немој да се плашиш, ту ће ноћас долазити и лупати око тебе да те плаше, али ти се

не бој." Он као простак није могао ни заспати од чуда, него се једнако чудио где је дошао, кад али око поноћи стане лупа по соби и вика: "Овај је дошао да прими царство; овоме не можемо ништа учинити." Он се Богу молио једнако и тако та ноћ прође и он остане жив и здрав. Кад зора забели, он устане па седне. Сви су у двору мислили да ће га извући мртва из собе као и друге просиоце. Кад царева кћи пошље једнога од дворана да види јели он жив, и ако је жив, да га доведе преда њу, дворанин се зачуди кад га нађе у соби где седи жив и здрав, па му онда рече: "Хајде, зове те наша царица." Кад он изиђе преда њу, и она се сама зачуди како је остао жив, па му да доручак, и пошто доручкује, да му у хартији завијену свилену мараму, златом везену, па му рекне: "Ево носи своје оцу, и ако ти још што каже, опет дођи овамо к мени." Он јој захвали на марами и на конаку, па пође кући; кад тамо, а то већ дошла и друга два брата. Онда они изваде сваки своју мараму: њихове биле којекакве, а кад он своју извади, сви се зачуде, па она два брата скоче на њега: "Откуда теби то? Ти си то негде украо." Најпослед отац да би их умирио, рече им: "Знате ли шта? Идите још један пут у свет, па који донесе ланац да се девет пута обавије око наше куће, онога ћу женити." Тако се браћа умире и старија двојица отиду куда су знали, а најмлађи управо к царевој кћери, па кад изиђе преда њу, она га запита: "Шта ти је сад отац казао?" А он јој одговори: "Казао да донесем ланац који се може обавити девет пута око наше куће." Она га опет лепо нахрани и напоји па га уведе у жуту собу и рече му: "Не бој се ништа, опет ће долазити ноћас да те плаше; а ујутру ћемо гледати за ланац." Тако су и ону ноћ долазиле авети и правиле страву којекакву око њега, али он остане здрав и жив. Кад буде ујутру, опет дође дворанин по њега, и одведе га пред царицу. Она му опет да доручак, и пошто доручкује, да му малу кутијицу и рече му: "Ево носи оцу, али ни по што не отварај док не дођеш кући, па ако ти отац још што каже, а ти опет дођи овамо." Он јој лепо захвали, па пође кући и нађе браћу код куће. Старија браћа донела по ланац који се није могао ни један пут омотати око куће; онда најмлађи да оцу кутију, а кад је отац отвори и извади из ње златан ланац, они се сви удиве, па старија браћа скоче на њ, готово да га убију: "Ти ћеш нашу кућу оборити, ти си то негде украо." Отац их стане опет умиривати и тишкати, па им најпослед рече: "Идите, доведите сваки девојку па ћу вас сву тројицу оженити." Онда старија браћа отиду куда су знали, а најмлађи управо к царевој девојци, па јој каже шта им је отац сад казао. Царица му на то рекне: "Сад треба још у једној соби да преноћиш, па ћемо онда и за то гледати." Пошто га опет нахрани и напоји, одведе га у црвену собу да преноћи. Онде је ону ноћ још већу страву претрпео него пређашње обе ноћи: ту је била страшна лупа, вика, звека ланаца и страшни гласови: "Тај хоће моје царство да прими!" вукли су с њега и хаљине, али се њега нису смели такнути, а он се једнако Богу молио, и Бог га сачува здрава и ону ноћ. Ујутру кад га изведу жива и здрава пред цареву кћер, она одмах доведе бербере те га обрију и умију, па онда изнесе господске хаљине те га преобуку, па седне с њим на кочије и отиде у цркву те се с њим венча. После тога остану у њезину двору још три дана у весељу, па онда пођу к оцу његовоме, и удесе те ноћу дођу у његово село. Кад дођу пред кућу, чују вику и виде да је весеље: жене се она два брата; онда он повиче испред

куће: "О домаћине!" Кад отац то чује, он истрчи пред кућу и зачуди се кад види такве госте пред својом кућом. Онда га син запита: "Можемо ли ноћити овде?" А отац му одговори: "Драге воље, али имамо весеље у кући, а немамо много соба, па ће вам прости људи заглашати и виком досађивати." На то он одговори: "Ништа за то; ја сам то рад, нисам никад чуо; а и моја жена још више је рада." И тако уђу унутра у једну собу, а у другој весеље. Кад уђу у собу и наместе се, поклони им се мати његова као господи, а они јој реку: "Благо теби кад имаш два весеља у један пут!" А она им одговори: "Е моја господо! једно ми је весеље, а друго жалост: имала сам још једнога сина па отишао у свет и пропао, Бог зна како је и где је." После мало изађе он на поље, па преко онога господскога одеда обуче своје старе сиромашке хаљине и поклопи се шеширом па уђе у ону собу где је било весеље и стане за врата. Кад га виде браћа, повичу на оца и матер: "Камо те се да видите свога хваљеног сина што иде и краде којешта!" Кад га отац опази, рече му: "Несрећо, где си био до сад? камо теби девојка?" А мати опет стане нарицати: "Куку мене кукавици, за што ме тако убијаш!" Кад он то види и чује, рече им: "Немојте ме тако хулити; добро ће бити, ако Бог да", па онда збаци са себе сиромашке хаљине и остане у онима господским; а они кад то виде, браћа се упропасте и поплаше и стану га молити да им опрости, а отац га и мати загрле и стану га љубити. Сад се наново учини весеље за неколико дана. После најмлађи син одведе оца и матер са собом, а браћи својој даде спахилуке, те су од оно доба господски живели.

12.

Златоруни ован.

Био један ловац, па кад једном отиде у лов у планину, изиђе предањ ован са златном вуном. Ловац кад га опази потегне из пушке да га убије, а ован се затрчи те њега пре роговима убије. Ловац падне на место мртав, и друштво његово кад га после нађе, не знајући ко га је убио, однесе га кући и укопа. После тога жена овога ловца обеси његову пушку о клин. Кад јој се син опаше снагом, он заиште од матере ону пушку да иде с њом у лов, а мати му је не хтедне дати говорећи: "Ни по што, синко! отац је твој погинуо с том пушком па хоћеш и теби главе да дође?" Једном он украде пушку и отиде у лов. Кад дође у шуму, онај ован са златном вуном изиђе и предањ, па му рече: "Твога сам оца убио, па ћу и тебе." А он се уплаши па рекне: "Помози Боже!" и натегне пушку те убије овна. Сад се обрадује где је убио златоруна овна, што га у царству нема, па здере кожу с њега и однесе кући. Мало по мало прочује се то до цара, и цар заповеди да му се донесе та кожа да види каквих још зверова има у његову царству. Кад онај момак однесе кожу и цару покаже, цар му рече: "Ишти шта хоћеш да ти дам за ту кожу." А он му одговори: "Не ћу је продати ни по што." У онога цара био је доглавник стриц онога момка, па своме синовцу није био пријатељ, већ злотвор. Он рече цару: "Кад он не ће ту кожу теби да да, гледај да му скрхамо врат, заповеди му да учини што не може бити." И тако научи

цара те дозове момче и рече му да посади виноград и да за седам дана донесе с њега нова вина. Момче кад то чује, стане плакати и молити се да он то не може учинити, нити то може бити; а цар му опет рече: "Ако за седам дана то не урадиш, није на теби главе." Он онда плачући отиде кући и каже матери шта је и како је, а мати кад чује, одговори му: "Јесам ли ти казала, синко, да ће теби она пушка доћи главе као и оцу твоме." Плачући тако момче и мислећи шта ће радити и куда ће, да би га нестало, изиђе иза села и подобро се од њега удаљи. Кад на један пут једно девојче изиђе предањ, и запита га: "За што, брате, плачеш?" А он јој срдито одговори: "Иди с Богом, кад ми помоћи не можеш", и пође даље, а девојче пристане за њим и стане га молити да јој каже, "може бити" вели "да ћу ти помоћи". Онда он стане па јој рече: "Казаћу ти, али сам Бог да ми помогне, други ми нико не може помоћи", и приповеди јој све шта га је снашло и шта му је цар заповедио. Она кад га саслуша, рече му: "Не бој се, брате, него иди и ишти у цара на ком ће месту да буде виноград, па нека ти ишпартају, а ти узми торбу и у њу струк босиљка, па иди на оно место и лези те спавај, а за седам дана имаћеш грожђа зрела." Он се на то врати кући и каже матери као од муке како се с девојчетом нашао и шта му је казало. А мати кад чује, рече му: "Иди, синко, иди огледај, и онако си пропао." Онда он отиде к цару и заиште место за виноград и да му се ишпарта где ће бити бразде. Цар му да све и учини како је искао; а он узме торбу о раме и у њу струк босиљка, па невесео легне онде спавати. Кад ујутру устане, а то виноград посађен; друго јутро – листао, – до седам дана било већ грожђе зрело у њему, а то је било време кад нигде нема грожђа. Он набере грожђа, измуља и однесе цару слатка вина и у марами грожђа. Кад цар то види врло се зачуди и сви у двору. Онда стриц онога момка рече цару: "Сад ћемо му заповедити друго што заиста не ће моћи учинити." Па научи цара те дозове оно момче и рече му: "Од виљевских зуба да ми начиниш двор." Он кад то чује, отиде кући плачући и приповеди матери шта му је сад цар заповедио, и рече јој: "Ово, мајко, нити може бити, нити ја могу свршити." А мати му одговори: "Иди, синко, опет: иза села, не би ли те Бог намерио на ону девојчицу." Он изиђе иза села, и кад дође на оно исто место где је пре ону девојку нашао, она изиђе опет предањ па му рече: "Опет си, брате, невесео и плачан." А он јој се стане тужити шта му је сад заповеђено. Она кад га саслуша, рече му: "Лако ће бити и то; него иди к цару и ишти лађу и у њој триста акова, вина и триста акова ракије, и уз то још двадесет дунђера, па кад дођеш на лађи ту и ту између две планине, загради воду што је онде, па успи у њу све вино и ракију. Виљеви ће онамо доћи да пију воду, па ће се опити и попадати, а дунђери онда нека им све зубе изрежу па их носи на оно место где цар хоће да му се град сагради, па лези те спавај, а за седам дана биће град готов." Онда се он врати кући и приповеди матери како је био опет с девојком и шта му је она казала. А мати му опет рече: "Иди, синко, не би ли Бог дао да ти опет помогне." Он отиде к цару и изиште све, па онда отиде и сврши како му је девојка казала: виљеви дођу те се опију и нападају, а дунђери им исеку зубе и донесу на оно место где ће се град зидати; он у вече метне у торбу струк босиљка, па отиде онамо и легне спавати, и тако за седам дана буде град готов. Кад цар види готов град, врло се удиви па рече стрицу онога

детета, своје доглавнику: "Е сад шта да му радим? Ово није човек, Бог зна шта је." А он му одговори: "Још једно да му заповедиш, па ако и то сврши, заиста је нешто више од човека;" и тако опет наговори цара, те дозове момче и рече му: "Сад још да ми доведеш царску девојку из другог царства из тога и из тога града. Ако ми је не доведеш, на теби нема главе." Момче кад то чује, отиде матери својој и каже јој шта је цар заповедио; а она му рече: "Иди, синко, тражи опет ону девојку, не би ли Бог дао да те опет избави." Он отиде иза села и нађе ону девојку, па јој приповеди шта му је опет заповеђено. Девојка кад га саслуша, рече му: "Иди ишти у цара галију, и у њој да се начини двадесет дућана, и у свакоме дућану да буде трг од друге руке, све бољи од бољега; и ишти да се изберу најлепши момци, па нека их лепо обуку и наместе за калфе, у сваки дућан по један. Па ћеш онда ти поћи на тој галији и сретћеш прво и прво човека а он носи живу орлушину, па га питај хоће ли је продати, он ће казати да хоће, а ти му подај штогод заиште. После ћеш срести другог где носи шарана у чуну, све су му златне краљушти, и тога шарана купи по што по то. Трећега ћеш срести а он носи жива голуба, и за голуба подај штогод заиште. Од орла ћеш из репа ишчупати једно перо, од шарана краљушт, а од голуба из левога крила једно перо, па ћеш их пустити све. Кад отидеш у друго царство под онај град, а ти отвори све дућане и нареди нека сваки момак пред својим дућаном стоји. Онда ће доћи сви грађани и гледаће трг и дивиће се, а девојке које дођу по воду, говориће по граду: Говоре људи: од како је овога града, још оваке галије није било ни овака трга. То ће зачути и царева девојка, па ће се искати у оца да је пусти да и она види. Кад она дође са својим другарицама у галију, ти је води све из дућана у дућан, и износи трг свакојаки преда њу све лепши и лепши, и све је забављај док се мало посумрачи, па кад се посумрачи, а ти крени галију, – у тај ће мах пасти тама да се ништа не види. У девојке ће бити тица на рамену што је увек код себе има, па кад види да лађа иде, она ће пустити ону тицу с рамена свога да обзнани у двору шта је и како је. А ти онда запали перце од орла, те ће ти орао одмах доћи, а ти му кажи нека ухвати тицу, и орао ће је ухватити. После ће девојка бацити један камичак у воду, те ће галија одмах стати, а ти онда узми краљушт од шарана и запали је, и шаран ће ти одмах доћи, а ти му кажи да нађе и прогута онај камичак, шаран ће га наћи и прогутати, а галија ће одмах поћи. После ћете дуго путовати на миру, па ћете најпосле доћи између две планине, онде ће се галија окаменити и велики ћете страх претрпети, и девојка ће те терати да јој донесеш живе воде, а ти онда од голуба перце запали, и голуб ће ти одмах доћи, а ти му подај стакленце и он ће ти донети живе воде; по том ће се одмах галија кренути и доћи ћеш сретно кући с царском девојком." Пошто момче саслуша девојку, отиде кући и каже матери све, па онда отиде к цару и заиште све што му је требало; цар му није могао одрећи, него му да, и тако се он крене с галијом. Путујући тако сврши на путу све као што му је речено, и дође под онај град у другоме царству, и као што му је девојка казала, он учини све, дочепа се царске кћери и сретно с њоме дође натраг. У граду цар и његов доглавник с царевих пенцера угледају галију издалека где иде, пак рече доглавник цару: "Сад га погуби како изиђе из галије, друкчије му не можеш досадити." Кад галија већ стане у крај, онда стану излазити на брег сви

редом, најпре девојка са својим другарицама па онда момци а најпоследње он, а цар намести целата те како се помоли из галије, одсече му главу. Цар је мислио ону царску кћер за себе узети, те како она изиђе из галије, он прискочи к њој те је стане миловати, а она се окрене од њега па рече: "Камо онај што се трудио за мене?" А кад види да му је глава одсечена, одмах узме живу воду, те га прелије и састави главу, и он опет оживи као и био. Кад цар и његов доглавник опазе да је он оживео, рече доглавник цару: "Тај ће сад још више знати него што је знао, јер је био и мртав па опет оживео." Цар зажели дознати да ли се заиста више зна кад се наново проживи, па заповеди да и њему одсеку главу, и да га девојка живом водом проживи. Пошто цару одсеку главу, царска кћи не хтедне ни да зна за њега, него одмах напише оцу књигу и каже све како је било и да она хоће да пође за оно момче, а отац њезин отпише да народ прими оно момче за цара, ако ли не ће да ће он дигнути крајину на њих. Народ одмах призна да је право да он узме цареву кћер и да царује. И тако оно момче ожени се царевом девојком и постане цар, а остали момци што су с њим ишли ижене се оним девојкама што су биле поред царске кћери и постану велика господа.

13.

Усуд.

Била два брата заједно у кући, па један све радио, а други једнако беспослично и готово јео и пио. И Бог им да те стеку у свачему: у говедима, у коњма, у овцама, у свињама, у челама и у свему другоме. Онај који је радио једном помисли у себи: "Што бих ја и за овога ленивца радио? Боље да се оделим, па да за себе радим, а њему што драго!" И тако један пут рече своме брату: "Брате, није право, ја све радим а ти ни у чему не помажеш, него само готово једеш и пијеш. Ја сам наумио да се поделимо." Овај га стане одвраћати: "Немој брате, та добро нам је обојици, ти имаш све у рукама и своје и моје, а ја сам задовољан какогод ти урадиш." Онај други остане при своме, и тако се приволи и овај па му рече: "Кад је тако, да ти је просто, ето дели сам како знаш." Онда онај подели све по реду па свак своје узме преда се: нерадин узме за стоку говедара, за коње коњушара, за овце овчара, за козе козара, за свиње свињара, за челе кованцију, па им рече: "Остављам све своје добро на вама и на Богу;" пак стане живети код куће као и пређе. А онај други брат трудио се око свога добра сам као и пређе, чувао и надгледао, али напретка никаква није видео, него све пропаст, од дана на дан све горе докле тако не осиромаше да већ није имао ни опанака него ишао бос. Онда рече у себи: "Идем к брату своме да видим како је у њега." И тако идући наиђе на ливади на стадо оваца; кад тамо а код оваца нема чобана него једна прелепа девојка седи па преде златну жицу. Он назвавши јој "Помози Бог," запита је чије су јој овце, а она му одговори: "Чија сам ја онога су и овце." А он је запита: "А чија си ти?" Она му одговори: "Ја сам твога брата срећа." Онда се он ражљути да јој рече: "А да где је моја срећа?" Девојка му одговори: "Твоја је срећа далеко од тебе." "А могу ли је наћи?" запита он, а она му

одговори: "Можеш, потражи је." Кад он то чује и види да су овце брата његова добре да не могу боље бити, не хтедне даље ни ићи да гледа другу стоку, него оданде управо отиде к брату. Кад га брат угледа, ражали му се и заплаче: "Камо се од толико времена?" Па видећи га гола и боса, одмах му да једре опанке и новаца. После тога пошто су се неколико дана прочастили, дигне се онај брат да иде кући својој. Како дође кући, узме торбу на раме и у њу хлеба, и штап у руке, па пође у свет да тражи своју срећу. Путујући тако дође у једну велику шуму и идући кроз њу нађе једну седу матору девојчурку под једним грмом где спава, па измахне штапом те је опали по стражњици, а она се једва дигне и једва отвори очи од крмељи, па му проговори: "Моли се Богу што сам заспала, а да сам будна била, не би ти добио ни тих опанака." Онда јој он рече: "А ко си ти да ја не бих добио ни ових опанака?" А она му одговори: "Ја сам твоја срећа". Кад он то чује стане се бусати: "И ти ли си моја срећа, Бог те убио! Ко тебе мени даде?" А она се одмах утече: "Мене је Усуд теби дао." Он је онда запита: "А где је тај Усуд?" А она му одговори: "Иди па га тражи." И у тај је мах нестане. Онда човек пође да тражи Усуда. Идући тако дође до једнога села, и види у селу велику газдинску кућу и у њој велику ватру, па помисли у себи: "Овде ваља да је како весеље или слава," па пође унутра; кад он унутра, а то на ватри велики казан, кува се у њему вечера, а поред ватре седи домаћин. Човек онај ушавши у кућу, назове домаћину: "Добар вече!" А домаћин му прихвати: "Бог ти добро дао!" па му рече да седне до њега, па га ставе питати откуда је и куда иде, а он му све приповеди како је био газда, и како је осиромашео, па како сад иде Усуду да га пита за што је сиромаш. По том запита домаћина за што он толико силно јело готови, а домаћин му рече: "Е мој брате, ја сам газда и свега имам доста, али своје дружине никако не могу наситити, све као да ала из њих зија; само ћеш видети кад станемо вечерати шта ће радити." А кад седну вечерати, све је грабило једно од другог, и онај велики казан с јелом за тили час прође. После вечере дође редуша те покупи све кости на једру гомилу па их баци за пећ, а он се стане чудити где млада баци кости за пећ, док у један пут изиђу две старе оклепане вешти, сухе као авета и почну сисати оне кости. Онда он упита домаћина: "Шта ти је оно за пећком, брате?" А он му одговори: "Оно је, брате, мој отац и мати, као да су се оковали на овоме свету, не хтеше црћи један пут овога света." Сутрадан на походу рече му домаћин: "Брате, опомени се и мене, ако где нађеш Усуда, и запитај га каква је ово несрећа, те не могу своје дружине никако да заситим, и за што ми отац и мати никако не умиру." Он се обећа да ће га питати па се опрости с њиме и пође даље да тражи Усуда. Идући тако после дугога времена једно вече дође у друго село, па се замоли у једној кући да га приме на конак. Они га приме и упитају га куда иде, а он им каже све по реду што је и како је. Онда му они почну говорити: "За Бога, брате, кад тамо идеш, питај и за нас за што нам се говеда не даду него све натрашке иду." Он им се обрече да ће питати Усуда, пак сутрадан пође даље. Идући тако дође на једну воду, па почне викати: "О водо! о водо! пренеси ме!" А вода га упита: "Куда идеш?" А он јој каже куда иде. Онда га вода пренесе, па му рече: "Молим те, брате, питај Усуда за што ја немам рода у себи." Он обећа води да ће питати, па онда пође даље. Идући тако за дуго, најпоследње дође

у једну шуму, и онде нађе једнога пустиника, па га упита не би ли му могао казати што за Усуда. Пустиник му одговори: "Иди овуд преко планине па ћеш доћи баш пред његов двор, али кад изиђеш пред Усуда, ништа не говори, него штогод он ради оно ради и ти, докле те год он сам не запита." Човек захвали пустинику да пође преко планине. Кад дође у Усудове дворе, има шта и видети: у двору као да је царевина, ту су слуге и слушкиње, све се ужурбало, а Усуд седи сам за готовом софром па вечера. Кад човек то види, седне и он за софру па стане вечерати. После вечере легне Усуд спавати, легне и он. Кад буде око поноћи, стане страшно тутњити и из тутњаве зачује се глас: "О Усуде! о Усуде! родило се данас толико и толико душа, подај им шта ћеш." Онда Усуд устане, па отвори сандук с новцима, и стане бацати по соби све саме дукате, говорећи: "Како мени данас, тако њима до века." Кад ујутру дан осване, али нема оних дворова великих, већ место њих средња кућа; али и у њој опет има свега доста. Кад буде пред вече, седне Усуд за вечеру, седне и он с њим, а нико не говори ни речи. После вечере легну спавати. Кад буде око поноћи, почне страшно тутњити, и из тутњаве зачује се глас: "О Усуде! о Усуде! родило се данас толико и толико душа, него дај им шта ћеш." Онда Усуд устане, и отвори сандук с новцима, али нема дуката, него сребрни новци и гдекоји дукат. Усуд стане просипати новце по соби говорећи: "Како мени данас, тако њима до века." Кад ујутру дан осване, али нема ни оне куће, него место ње стоји мања, и тако је Усуд сваку ноћ радио, а кућа му се свако јутро смањивала, док најпослед од ње постане мала колибица, те Усуд узме мотику и стане копати, онда и онај човек узме мотику те стане копати, и тако су копали вас дан. Кад буде у вече, узме Усуд комад хлеба, па одломи од њега половину те да и њему. Тако вечерају, и после вечере легну спавати. Кад буде око поноћи, опет почне страшно тутњити, и из тутњаве зачује се глас: "О Усуде! о Усуде! данас се родило толико и толико душа, подај им шта ћеш." Онда Усуд устане и отвори сандук, па стане просипати све саме цице и где који марјаш надничарски вичући: "Како мени данас, тако њима до века." Кад ујутру сване, а колеба се претвори у велике дворе као што су били први дан. Онда га Усуд запита: "Шта си дошао?" Он му каже све по реду своју невољу и да је дошао да га пита за што му је дао злу срећу. Онда му Усуд рече: "Ти си видео како сам прву ноћ дукате просипао, и шта је после било. Како је мени било ону ноћ кад се ко родио, ономе ће онако бити до века. Ти си се родио сиротињске ноћи, ти ћеш бити сиромаш до века А твој се брат родио сретне ноћи, он ће бити сретан до века. Него кад си се заканио и толико си се трудио, казаћу ти како ћеш се помоћи. Има у твога брата кћи Милица; она је срећна као и отац јој. Кад отидеш кући, а ти узми к себи Милицу, па штогод стечеш све кажи да је њезино." Онда он захвали Усуду, па му опет рече: "У томе и у томе селу има један богат сељак и свега има доста, само је несретан у томе што му се чељад никад не могу да насите: изједу на један оброк пун казан јела, па им је и то још мало. А отац и мати онога сељака као да су се оковали на овоме свету, остарели и поцрнели и осушили се као авети, а не могу да умру. Он ме је молио, Усуде, кад сам код њега био на конаку, да те питам шта би то било." Онда му Усуд одговори: "То је све за то што не поштује оца и матере; њима баци иза пећке да једу, а да их метне у

зачеље, па прву чашу ракије и прву чашу вина њима да да, они не би ни полак онога јели, и душе би се оне опростиле." По том он опет запита Усуда: "У томе и у томе селу кад сам ноћио у једној кући, тужио ми се домаћин како му се говеда не даду него све натрашке иду; па ме молио да те питам шта би то било." А Усуд му одговори: "То је за то што он о крсном имену најгоре закоље, а да закоље што најбоље има, све би се штркљала говеда." Онда га он запита и за воду: "Шта би то било да она вода нема рода?" А Усуд му одговори: "За то нема што није човека никад удавила; али не шали се, не казуј јој док те не пренесе, јер ако јој кажеш, одмах ће те удавити." Онда он захвали Усуду, па пође кући. Кад дође на ону воду, вода га запита: "Шта је код Усуда?" А он јој одговори: "Пренеси ме, пак ћу ти онда казати." По што га вода пренесе, он потрчи, па кад одмакне подалеко, а он се осврне па повиче: "О водо! о водо! ниси никад човека удавила, за то рода немаш." Кад вода то чује, а она се разлије преко обале, па за њим, а он бежи, те једва утече. Кад дође у оно село к ономе човеку што му се говеда нису дала, он га једва дочека: "Шта је, брате, за Бога! Јеси ли питао Усуда?" Он му одговори: "Јесам, и Усуд каже: кад славиш крсно име, а ти закољеш најгоре, а да закољеш што најбоље имаш, све би ти се штркљала говеда." Кад он то чује, рече му: "Остани, брате, у нас, ето до нашега крсног имена нема три дана; па ако буде истина, да ти дам јабуку." Он остане онде до крснога имена. Кад дође крсно име, домаћин убије најбољег јунца, и од онога часа марва се стане штркљати. После тога домаћин му поклони петоро говеда, а он му захвали и пође даље. Кад дође у оно село к ономе домаћину што је имао неситу чељад, домаћин га једва дочека: "Како је, брате, за Бога! шта вели Усуд?" А он му одговори: "Усуд вели: оца и матере не поштујеш, него им бацаш за пећку да једу; а да их метнеш у зачеље, па прву чашу ракије и прву чашу вина њима да дати, не би ти чељад ни пола толико јела, а отац и мати би ти се упокојили." Кад домаћин то чује, каже жени, а она одмах умије и очешља свекра и свекрву, па их лепо преобуче, а кад дође вече, домаћин их посади у зачеље и прву чашу ракије и прву чашу вина њима даш. Од тога часа не моглоше чељад ни полак јести колико су донде јела, а сутрадан и отац и мати преставе се. Онда му домаћин да два јунца, а он му захвали па пође кући. Кад дође у свој завичај, стану га сретати познаници и питати: "Чија су ти то говеда?" А он свакоме одговараше: "Браћо, Милице моје синовице." Како дође кући, одмах отиде брату своме, па га стане молити: "Дај ми, брате, Милицу да је моја. Видиш да немам никога." А брат му одговори: "Добро, брате, ево ти Милице." Он узме Милицу па је одведе кући, и после тога стече много, али је за све говорио да је Миличино. Један пут изиђе на њиву да обиђе жито, а жито лепо, не може лепше бити. На то удари онуда један путник па га запита: "Чије је то жито?" а он се превари па рече: "Моје." У који мах он то рече, жито се упали и стане горети, а он кад то види, потрчи за човеком: "Стани, брате, није моје, него је Милице моје синовице". И тако се жито одмах угаси, и он с Милицом остане срећан.

14. Ко мање иште, више му се даје.

Била три брата, па на беломе свету ништа више нису имали до једну крушку, те би ту крушку редом чували: један би остао код крушке, а друга двојица ишла би на надницу. Једноћ Бог пошље анђела да види како ова браћа живе, па ако зло живе да им да бољу храну. Кад анђео Божиј сиђе на земљу, претвори се у просјака, па дошавши к ономе што чува крушку замоли га да му да једну крушку. Он узбере од својих крушака, па му да и рече: "Ево ти од мојих крушака, од братинских не могу ти дати." Анђео му захвали и отиде. Кад сутрадан остане други брат да чува крушку, дође опет анђео па га замоли да му да једну крушку. И он му узбере од својих крушака па му да и рече: "Ево ти од мојих крушака, од братинских не могу ти дати." Анђео и њему захвали и отиде. Кад буде ред на трећег брата да чува крушку, опет дође анђео и замоли и њега да му да једну крушку. И он му узбере од својих крушака па му да и рече: "Ево од мојих крушака, од братинских не могу ти дати." Кад буде четврти дан, анђео се начини калуђер, па дође рано ујутру и затече их сву тројицу код куће, па им рече: "Хајдете за мном да вам дам бољу храну." Они пођу за њим без речи. Кад дођу на један велики поток, вода тече, све уји, онда запита анђео најстаријег брата: "Шта би ти да ти је?" А он одговори: "Да је све вино од ове воде, па да је моје." Анђео прекрсти штапом, а то место воде потече вино: ту се бурад оправљају, ту се вино сипа, људи раде, село читаво. Онда га анђео онде остави и рече му: "Ето ти што си желео, сад живи." Па узме ону двојицу и пође с њима даље. Кад дођу на једно поље, а ту голуб прекрилио поље. Онда запита анђео средњег брата: "Шта би ти сад желео?" А он му одговори: "Да су то све овце, па да су моје." Божиј анђео прекрсти поље штапом, а то све место голубова овце: ту су станови, једне жене стоку музу, једне млеко разливају, једне скоруп скидају, једне сир сире, једне масло топе; ту се начини и козара, једни секу, једни мере, једни новце примају, људи раде, село читаво. Онда му рече анђео: "Ето ти што си желео." Па узме најмлаћег брата и пође с њим преко поља па га запита: "А шта би ти хтео?" Он му одговори: "Ја не бих ништа друго, већ да ми Бог да жену од праве крви Хришћанске." Онда му анђео рече: "О! то је тешко добити; у свему свету само три имају: две су жене а једна је девојка, и њу просе двоји просиоци." Идући тако за дуго, дођу у један град где је био цар и у њега кћи од праве крви Хришћанске. Како дођу у град одмах отиду к цару да просе у њега девојку. Кад они тамо, а два цара дошла да је просе и метнули јабуке на сто. Онда и они своју јабуку метну поред оних. Кад их цар сагледа, рече свима који су се онде десили: "Шта ћемо сад: оно су цареви, а ово су као просјаци према њима?" Онда ће анђео рећи: "Знате ли шта? Овако да уредимо: нека узме девојка три лозе, па нека посади у башчи намењујући коју коме хоће, па на чијој лози сутра буде грожђе, за онога нека пође девојка." Они сви на то пристану: девојка посади три лозе у башчи и свакоме намени по једну. Кад ујутру, а то на лози онога сиромаша грожђе. Онда цар немадне куд, него да кћер ономе брату најмлаћем, па одмах у цркву те се венчају. Пошто се венчају, анђео их одведе у шуму па их остави онде и они стану живети у шуми за годину дана. А кад се наврши година, рече Бог опет анђелу: "Иди види како оне сироте живе. Ако тешко живе, подај им бољу храну." Кад анђео сиђе на земљу, опет се претвори у просјака па отиде к ономе што му поток тече

вином и замоли у њега чашу вина, а он га одбије говорећи: "Да ја дајем свакоме по чашу вина, не би тога било." Кад то чује анђео, прекрсти штаком, а поток потече водом као и пре, па онда рече ономе брату: "Није то за тебе; иди ти под крушку, па чувај крушку." По том отиде анђео оданде и дође к ономе другом што су му овце поље прекрилиле, и замоли се да му удели кришку сира, а он га одбије говорећи: "Да ја делим свакоме по кришку сира, не би тога било." Кад то чује анђео, прекрсти штаком, а то од оваца прну голубови, па онда рече ономе брату: "Није то за тебе; иди ти под крушку, па чувај крушку." Најпоследне отиде анђео и најмлађему да види како и он живи, кад тамо, а он са својом женом у шуми живи сиромашки у једној колеби. Он се замоли да га приме да преноћи, а они га са свим срцем приме и стану се молити да им опрости што га не могу дочекати како би желели, "ми смо" вели "сиромаси људи." Анђео им одговори: "Ништа за то, ја сам задовољан оним што има." Они онда шта ће да раде? жита нису имали да месе прави хлеб, него су тукли кору од којекака дрвећа и од тога хлеб месили. Такви хлеб умеси жена и сад за госта и метне га под црепњу да се пече. Пак стану разговарати госта. Кад после они огледају јели им тај хлеб печен, а то под црепњом прави хлеб, нарастао, ништа ти лепше, и дигао црепњу над собом. Кад они то виде, дигну руке Богу: "Хвала ти, Боже, те можемо госта угостити!" Пошто изнесу хлебац пред госта, донесу тикву с водом, па кад стану пити, а то у тикви вино. Онда анђео прекрсти штаком колебу, и на ономе месту створе се царски двори и у њима свега доста. Тада их благослови анђео и остави онде, те су сретно живели до свога века.

15.

Милостива снаха и немилостива свекрва.

Била снаха и свекрва. Свекрва бијаше лукава и немилостива на сироте, а снаха добра као добар дан у години: кад би дошла каква сирота пред кућу, свекрва би је обравницом отерала, а снаха би свој залогај сироти уделила; кад би млеко од оваца носила кући, она где би год видела рупицу на путу, одмах би рекла: "Овде мора бити кака бубица," пак би јој усукла млека. Што је она тако милостива била, свекрва је мрзила на њу, те би је и глађу патила: затварала би хлеб од ње, и тако би до два по три дава сирота гладовала. Један пут свекрва се тешко разболи, и лежећи молила је Бога: кад умре да је пушта опет на овај свет, да не да снаси којекаким битангама делити. Кад умре и сахране је, свет је јео и пио на даћи, а кад се разиђе, снаха опере судове, па однесе помије у валов свињама, те успе, па онда оде те пусти свиње. Кад свиње дотрче валову, грде, обилазе око њега, а не ће да пију помија. Она се стане чудити што им је, кад тамо, а то помија ни капи, а око валова земља суха, нису истекле! Сурадани у вече опет тако, и тако за седам вечери. Кад би осмо вече, она каже мужу да он успе свињама да једу. Кад муж успе, и пуштивши свиње кад види како су измршавиле, стане жену грдити што их није хранила, већ их тако упустила да измршаве. Онда му она приповеди шта је и како је, а он потрчи валову да види јели

празан, кад тамо празан! Он се стане крстити и чудити шта би то било! У тај мах његова мати испод валова проговори: "Сине! тамо на ономе свету ја сам ти у мукама: свака сирота што је уздахнула кад сам је с врата отерала – онај уздисај сваки се претворио онде у трн, на томе трњу лежим; а која је сирота на мене заплакала, свака њезина суза ври у казану, у њему се кувам. А што сам Бога молила да ме шаље с онога света да кућу надгледам да снаха битангама не дели, за то ми је суђено да долазим на овај свет да једем са свињама. А твојој жени постављене су три од злата трпезе, на њима сама ружа и босиљак. Питај је хоће ли ми дати једну да се смирим." Муж онда отиде жени у кућу, те јој каже све шта је и како је, а она кад то чује, дотрчи к валову да види свекрву, па кад је види каква је измучена, заплаче се, а свекрва је стане заклинавати да јој да једну трпезу, јер јој је тако суђено: ако јој снаха удели једну трпезу, онда ће јој се пола греха опростити, и не ће више морати на овај свет долазити да са свињама једе. Снаха јој рече: "Ја теби поклањам све три трпезе: што сам до сад чинила, нека је за тебе, а од сад да ми да Бог за себе да заслужим." Онда свекрве нестане, и никад више није долазила.

16. Правда и кривда.

У једнога краља била два сина, један бјеше лукав и неправедан, а други добар и праведан. Пошто им отац умре, рече неправедни праведноме: "Хајде од мене, не ћемо више заједно живљети, и ево ти триста цекина и један коњ, то та је дио од свега што нам је од оца остало, више ти нема ништа." Он узме триста цекина и коња, па пође говорећи: "Хвала Богу! колико ме допаде од цијелога краљевства!" Послије неколико времена сретеше се ова два брата у путу јашући оба на коњма. Праведни назва неправедноме: "Помози ти Бог, брате!" А онај му одговори: "Јаох ти Бог дао! Што вазда Бога спомињеш? Сад је боља кривда него ли правда." Тада му рече добри: "Хајде да се окладимо да није боља кривда од правде." И тако се окладише у стотину златнијех цекина, и рекоше кога најприје срету да им о томе суди. Идући мало напријед сретеше на коњу ђавола, који се бјеше претворио у калуђера, па га запиташе да им каже али је боља правда али кривда. Ђаво рече: "Кривда", и тако добри изгуби стотину цекива. Али се опет окладе у другу стотину, пак и у трећу, и по осуди ђавола који се различно претварао и пред њих излазио, изгуби добри све три стотине цекина, пак по том и коња. Онда рече: "Хвала Богу! већ немам цекина, али имам своје очи, окладићу се још једном и у њих." Тако се оклади у своје очи да је боља правда него ли кривда. Тадар његов брат и не тражећи другога суда извади нож пак му извади оба ока и рече му: "Сад нека ти поможе правда кад си без очи." Он жалостан захвали Бога, и рече: "Ја немам очи за правду Бога, него те молим, брате мој, да ми дадеш воде у какав суд да квасим уста и да умивам ране, и да ме изведеш и оставиш под јелом више извора." Брат га послуша и даде му у суду воде, и изведе га и остави под јелом више врела. Онђе он јадан стојећи чу у неко доба ноћи ће дођоше виле на извор, и купајући се поче једна

другима говорити: "Знате ли, друге, да се огубала у краља ђевојка; краљ је сазвао све љекаре, али је нико не може излијечити. Али да зна пак да сад узме ове воде иза нас и да је њоме окупље, у дан и ноћ остала би здрава, а тако и да је ко глух, слијеп, хром, исцијелио би се од ове воде." У том запјеваше кокоти, и виле пођоше. Онда невољник испод јеле добата на ногама и рукама до воде, пак најприје умије очи и одмах прогледа; по томхвати у суд воде и пође хитро у онога краља што му бјеше шћер губава, пак рече: "Дошао сам да излијечим краљеву шћер, ако ме пусти, у дан и ноћ биће здрава." Кад краљ разумије, пушти га у камару ка ђевојци, а он нареди те је окупљу оном водом. Кад прође дан и ноћ, ђевојка остаде чиста и здрава од губе. Краљ се веома обрадује, и даде му пола краљевства и шћер за жену, и тако он постане краљев зет и први до краља. То се одмах разгласи по свему ономе краљевству, те дође у уши и брату његову, који говораше да је боља кривда него правда. Он помисли да је онај нашао под јелом срећу, па пође и сам да је тражи: најприје узе у суд воде, и отиде под јелу, пак извади ножем своје очи. Кад би у неко доба ноћи, дођоше виле да се купљу, и стадоше говорити како се излијечи краљева шћи, "ваља да нас је" рекоше, "неко слушао кад смо говориле да би се овом водом иза нас излијечила. Може бити да нас и сад ко слуша, пођимо виђети." Кад оне пођоше и под јелу дођоше, нађоше онога који бјеше дошао тражити срећу и говораше да је боља кривда од правде, те га шчепаше за четврти па га растргоше. И тако му проклетнику поможе кривда.

17.

Очина заклетва.

Био један старац па имао три сина и једну кћер. Кад дође време да старац умре, он дозове своја сва три сина па их закуне да сестру даду првоне ко дође да је проси, макар ко био. Кад по смрти очиној прође неко време, дође један старац на двоколицама те запроси девојку. Два старија брата не хтедну му је одмах дати, где је стар и сиромаш, али најмлађи навали да је даду опомињући их очине заклетве на самрти. И тако је даду за старца и старац је одведе својој кући. После некога времена отиде најстарији брат сестри у походе, кад тамо, а то кућа велика не може боља бити. Сестра се врло обрадује кад види брата, и кад је брат запита како живи, она му одговори: "Добро, не може боље бити." Кад је брат сестри дошао, старца није било код куће, али мало час дође и он, и врло му мило буде кад види шуру па му рече: "Частитемо се и веселити, само најпре да идеш на моме коњу да му донесеш траве, али онде да накосиш где коњ закопа ногом, а не где је теби воља." Шура му рече: "Добро, зете, хоћу." Па онда узјаше на коња и отиде. Идући тако дође на сребрну ћуприју; кад сагледа ћуприју и види да је сва од сребра, полако ми се, па сјаше с коња, те истргне једну сребрну талпу говорећи: "Могу се помоћи." По том накоси траве где је њему воља била не чекајући докле коњ ногом: закопа, па узјаше опет на коња и врати се натраг. Дошавши кући намести коња у коњушницу, и метне траву предањ, па отиде у кућу. Кад дође у кућу, старац га запита

јели намирио коња и једе ли коњ траву, а он одговори да јесте и да једе. Онда старац рече: "Добро, да видим и ја." Па изиђе у коњушницу, кад тамо, а коњ није ни такао. Старац позна да трава није накошена онако као што је он казао; за то одмах испрати шуру неугошћена да иде од куда је и дошао. Онај дошавши кући не каже браћи својој како је код зета прошао, него рекне средњему брату: "Поздравио те зет да му и ти идеш у госте." После некога времена отиде средњи брат сестри у походе; али и он прође као и онај први: и њега пошље зет онако по траву, а он кад дође на сребрну ћуприју полакоми се као и онај, те истргне једну сребрну талпу, и не накоси траве као што му је зет рекао, него по својој вољи. Кад се врати к зетовој кући, зет и њега ухвати у лажи, и пошаље кући неугошћена као и првога. Кад и он дође кући, не каже никоме како је прошао код зета, него рекне најмлађему брату: "Поздравио те зет да му идеш у госте." После некога времена отиде и најмлађи брат, сестра кад га угледа, врло се обрадује, па му рече: "Само, брате, немој да учиниш као што су наша браћа учинила." Он није знао шта су они учинили, а ни сестра му није хтела више ништа казати до само то. Кад дође зет кући, и он се шури врло обрадује, па му рече: "Чистићемо се и веселити, само иди најпре на моме коњу те му донеси траве, али где коњ ногом закопа онде да накосиш, а не где је теби воља." Он узјаше на коња и отиде по траву. Кад дође на ону ћуприју зачуди се њеној красоти, али му чисто жао буде што јој нема и оних двеју талпи, па кад дође на среду, погледа и с једне и с друге стране, и види испод ње где у једноме великом казану кључа вода, и у њој се кувају људске главе, а орлови их одозго чупају. За тим прешавши преко ћуприје дође у једно село, и пролазећи крозањ чује са свију страна певанку и весеље, па се зачуди где све село пева и весели се, те запита једнога: "Како је то, брате, у вас све весело?" А онај му одговори: "За што не би било, кад нам је свака година родна и свега имамо изобила." Кад изиђе иза села, нађе на путу две кучке где се кољу једнако; па их стане развађати, али не могавши их развадити, окани се и отиде даље. Идући тако дође у друго село и пролазећи крозањ види где је у њему све жалосно и плачно, па рече једноме: "Ја прођох кроз једно село, и видех све весело, а за што је у вас све тако жалосно?" Сељак му одговори: "Како не ће бити жалосно, кад нас туча туче сваке године, па немамо ништа." Кад изиђе иза онога села, нађе два бравца а они се једнако косе. Он их стане развађати, али залуду, и не могавши их развадити, остави их и пође даље. Најпосле га коњ донесе на једну прекрасну ливаду. Кад буду на сред ливаде, коњ стане па закопа ногом, а он скочи с коња и накоси траве, па се врене натраг кући. Кад дође кући, уведе коња у коњушницу, па му положи траву и коњ одмах стане јести. Зет кад види да му је шура коња намирио, врло му буде мило, па му рече: "Ти си мој шура; сад ћемо се веселити и гостити." Па онда седну за трпезу и стану вечерати. За вечером рече му старац: "Сад да ми кажеш шта си видео?" А он му одговори: "О мој зете, исказати се не може шта сам видео. Прво сам видео сребрну ћуприју врло лепу, али је нагрђена где јој нема двеју талпи. Ко оно узео, убио га живи Бог!" Старац му на то рекне: "Оно су твоја браћа украли; како су чинили онако су и прошли. Него ми казуј шта си друго видео?" Шура одговори: "На среди под ћупријом видео сам велики казан где кључа, и у њему

главе мртвачке а одозго их орлови чупају." На то зет рече: "Онака је вечна мука на ономе свету. Шта си још видео?" Шура настави даље: "Видео сам село све весело." Зет му на то рече: "Оно су људи Богу по вољи; свакога радо дочекају и угосте и сиромаша не терају празна испред својих кућа. Казуј шта си још видео." А шура му даље каже: "Видео сам на путу две кучке где се једнако кољу." Зет на то: "Оно су две јетрве. Шта си још видео?" Шура одговори: "Видео сам друго село и у њему све невесело." Старац му рече: "Онде нема никакве правде и никакве слоге нити знаду за Бога. Шта си још видео?" Шура одговори: "Видео сам два брава где се једнако косе." На то зет: "Оно су браћа која се добро не живе. Казуј шта си још видео." Шура му рече: "Видео сам прекрасну ливаду. Онде бих ти стајао три дана да се оне красоте нагледим." На то зет рече: "Онаки је рај онога света; али је тешко до њега доћи." – После тога још су се дуго дана гостили и веселили. Најпосле се шура дигне да иде кући, а зет га лепо оправи са великим даром и рече му да га је одмах познао да је поштен човек, што је навалио да се испуни очина заклетва, и да ће бити сретан а браћа његова несретна.

18.

За што у људи није табан раван?

Кад су ђаволи отпали од Бога и утекли на земљу, онда су и сунце однијели са собом, па га ђаволски цар набио на копље и носио на рамену. Кад већ земља протужи Богу да хоће сва да изгори од сунца, онда Бог пошље светог Аранђела, да гледа како да узме сунце од ђавола. Кад сиђе свети Аранђел на земљу, а он се удружи с ђаволским царем; али се ђаволски цар осјети шта он хоће, па се добро узме у памет. Ходајући тако по земљи њих двојица заједно дођу на море и стану да се купају; а ђаво удари копље са сунцем у земљу. Пошто се мало прокупају, онда рече свети Аранђел: "Де да ронимо, да гледамо који може дубље." А ђаво му одговори: "Хајде де." Онда свети Аранђел зарони, и изнесе у зубима пијеска морскога. Сад треба и ђаво да зарони, али се боји да му свети Аранђел дотле не однесе сунце. У том му падне на ум, те плуње на земљу, и од његове плуванке постане сврака да му чува сунце док он зарони и изнесе у зубима морскога пијеска. Како ђаво зарони, а свети Аранђел прекрсти руком море, те на њему постане лед од девет аршина дебео; па онда спопадне сунце и побјегне к Богу, а свраке стане крека. Кад ђаво чује сврачиј глас, онда већ види шта је, па се брже боље врати натраг. Кад горе, али се море заледило, не може на поље! Онда се брже боље врати опет на дно мора, те узме камен и њим пробије лед, па онда потечи за светијем Аранђелом! Онај бјежи, а овај за њим! Таман кад свети Аранђел корачи једном ногом к Богу на небо, онда ђаво стигне, те му ноктима из табана у друге ноге ишчупа велики комад меса. Кад свети Аранђел дође са сунцем онако рањен пред Бога, онда заплаче: "Што ћу, Боже, овако грдан?" А Бог му рече: "Ћути, не бој се; ја ћу наредити да сви људи имају тако на табану као малу долину." И тако Бог уреди, те у свију људи постане на табанима у

обадвије ноге као мала долина. И тако остане и до данас.

19.

Ђавоља маштанија и Божја сила.

Крене једно јутро царев син у лов. Гацајући преко снијега почне му точити крв из носа, па гледајући како је крв црљену по бијелу снијегу лијепо виђети помисли у себи: "Ох да ми је вјенчати ђевојку да је бијела као снијег, а румена као крв!" У тој мисли идући сrete једну бабу и упита је има ли ђе такијех ђевојака, а она му одговори да има напријед у оној гори једна кућа без врата а само један прозор на кући кроз који се улази и излази, и у тој кући да има така ђевојка, "ма" рече му "синко мој! когод је тамо ходио да је проси, ниједан се није више вратио." – "Богме ако и не ћу" одговори царев син, "ја идем, него јели ово пут?" Пошто баба то чу, сажали јој се пак се маши у њедра и извади један бокунућ круха, и даде га цареву сину говорећи: "На ово круха, али га чувај као зјеницу од очи." Он узме крух и крене даље и до мало сrete опет другу бабу. Она га упита куда ће, а он јој каже да иде просити ђевојку ту и ту, а баба га ставе одвраћати говорећи му исто што и она прва, а он јој рече: "Богме, баба, идем да бих се и не вратио." Онда му баба да један љешник говорећи му: "Држи при себи ови љешник, јере ће ти служити." Он узевши љешник пође даље, кад опет до мало нађе трећу бабу ђе сједи украј пута, и она га упита куд иде, а он јој каже да иде просити ђевојку ту и ту. Кад баба зачу почне га плачући заклињати да се прође те ђевојке казујући му што и оне прве, али он ни ње не шће послушати. Ондар му баба да један орах говорећи му: "Узми ови орах, чувај га до потребе." Он се зачуди овијем даровима, пак упита ову трећу бабу што ће рећи да му је она најпрва дала мало круха, потоња љешник а она орах. Баба му рече: "Крух кад дођеш пред кућу баци онијем звјерадма да те не изједу, а кад ти до највеће муке буде, упитај најприђе љешника па ораха." По том царев син крене даље док набаса у некаку густу гору и у гори угледа ону кућу. Кад дође пред кућу скочи на њ мноштво свакојаке звјеради, а он како му је рекла она баба, баци оно круха па свако од звјеради пошто примириса оно круха паде потрбушке и реп сави пода се. Сад – кућа врата нема а прозор високо – не може да се припне, док на један мах види ђе низ прозор некака жена спушта своје косе златне, те он притрчи и ухвати се за оне косе, те га извуче у кућу; кад ко је? она иста ђевојка. Обесели се једно другоме, па му ђевојка рече: "Моли Бога ђе се моја матер није дома намјерила, него пошла да биље кроз гору бере да њим младиће замађијава и у звјерад претвара, као што је учинила свијема онијем који су ме просили и тебе умало не растргоше да ти Бог не поможе; него бјезимо!" Онда они бјежи гором што боље могу. Бјежећи обазру се, кад ли њезина матер за њима трчи, они се препадоше, а баба већ да их стигне, али у муци паде на ум цареву сину они љешник, пак га извади и упита: "Ах за Бога! шта ћемо сад?" А љешник му одговори: "Отвори ме." Пошто га отвори, букнуше из њега жестоке ријеке, те мајци пут прекидоше. Али она таче штапом у воду, вода се раздвоји на двоје: те она за њима. Пошто

виђеше да ће их опет стићи, извади царев син они орах пак завика: "А ти казуј шта ћемо!" "Разбиј ме!" одговори му орах, и како га разби, сину из њега огањ да се за мало сва гора не запали. Али мајка ђевојчина плуње у огањ, те се у они час удуне, па једнако за њима у поћеру. Ондар царев син виђе да су ово ђавоља маштанија, прекрсти се пут истока и кликну јакога Бога у помоћ, док пуче муња из неба те сажеже ђевојачку мајку, и под њом се земља просједе, те јој кости сатопи, и тако царев син с ђевојком здраво дома одбјеже, ђевојку покрсти и вјенча је себи за жену И Бог ми те веселио!

20.

Побратимски дарови.

Причају људи да је у стара времена био некакав силан чоек који се никад Богу не мољаше, ни у цркву идаше, нити се по закону исповиједаше ни причешћиваше, него у свака безакоња упадаше, да је цијели град од њега на јадима био. Од више силе није хтио ожени се као што Господ Бог заповиједа, него науми да вјенча аждају како ће више зло чинити, и упути се у некаку пустињу где су страшна језера, али не погоди пута, и тако га ноћ стигне те у некакој пећини заноћи. Тек што заспао бјеше, чује у пећини клопот свакојакијех верига, тутњавину као громови, док у томе и пробуди се. Кад ево ти на један пут свану у пећини као дан, и тушта и тама од сваке врсте људи, црнијех, црљенијех и жутијех, у различите хаљине обучени, а пред њима један старац бијеле косе и браде као овца, на двије дворогасте шљаке, који му рече: "који си ти?" А он му у страху одговори: "Путник из далеке земље, и ваш друг." На то му старац одговори: "Ако си наш, треба да се побратимиш са мном, ако желиш срећан да будеш." Он на то пристане и побратими се са старцем. Пошто се побратимише, рече му старац: "Е побратиме, сад да се дарујемо, ја ћу тебе даровати снагу и благо, а ти мене за оба ова дара само своју душу." Ови човјек премда је био опак, опет промисли хоће ли дати своју душу, али га страх нагна, те се дароваше. Старац запахну њега духом, те у они час стече крила, реп и мале рошчиће на глави, и даде му један штап двороги, црљен као ватра, говорећи му: "Ево ти ови штап, кад ти гођ буде потреба од новаца, њиме у штогођ куцнеш ондоле ће излазити на стотине онаке аспре како ти намијениш." Обрадује се ови човјек, те ујутро кад сване одвоји се од побратима те онаки какав је крену, и идавши за дуго почине под једнијем великијем каменом, па почне да куша срећу у штапу. Куцне њим у кам говорећи: "Све жути цекини да буду!" И цекини из камена пореваше тако да њега притискоше и замало не удавише, а он завика: "Побратиме! побратиме! погубо!" У то долеће му побратим говорећи "Ево ме, шта је?" А он му одговори: "Ево притискоше ме цекини, хоће да ме удаве." А побратим му рече: "Реци: ""доста већ"" , па не ће више излазити." По што он рече: "доста већ" и цекини престадоше излазити, рече му старац: "Узми колико можеш, пак хајде од мјеста до мјеста, те купуј душе за благо." Онда он опростивши се с побратимом упути се те к једноме граду. Кад дође на једну раскрсницу на један пут

нестаде аспри с плећи; он се обазре и угледа једнога калуђера на једноме ћошку ђе сједи и бројанице у рукама држи. "Ха!" рече сам у себи "идем онога калуђера преварити и хоћу да из њега цекини извиру." Па се примакне калуђеру и куцне га штапом говорећи: "Све цекини и талијери." Али на мјесто аспри растопи му се штап у руци, а калуђер прекрсти оне бројанице пак му их натаче на главу и рече: "Да васкрсне Бог!" И он се у они час стресе и проврже се човјеком какав је и био Ондар му калуђер рече: "О Хришћанине! Хришћанине! покај се од својијех гријехова, и моли се Богу и захвали му који је чуо плач родитеља твојијех на небу у они час кад си душу своју продао, пак се прођи ђавољијех аспри, него се труди." Чоек му се поклони, захвали и у руку га пољуби па оде дома и покаја се и као прави Хришћанин до дубоке старости живље. И Бог с нама!

21

Калуђер и четири грјешника.

Био некакав богоугодни калуђер, бијеле браде и главе, који се вазда Богу мољаше. Путујући једном нотњо нанесе га пут покрај једне цркве ђе се Хришћани копају. Кад дође пред врата од авлије црквоне угледа три коња, једнога црљена као крв, другога црна као угаль, а трећега жута као чафран, ђе обигравају тамо амо около гробова и около цркве. Али кад виђеше калуђера, не знаде им се стрва као да их земља прождрије. Калуђер пошто виђе шта би, уклони се мало за једно дрво, док ево ти опет она иста три коња, дођоше на један гроб и над њим стадоше ногама тући и у сву вриску дријети се, док ево ти изађе из гроба један чоек средовијечан, но громорадна стаса, онако прекрштенијех рука и нога као што су га кад је умрљо у гроб вргли. Коњи около њега једнако скакаху и врштијаху, ма га не дотицаху, нити он њима што одговараше но све плакаше. Калуђер бојећи се да коњи што не учине чоeku, притрчи к њима изненада, и закле их небом и земљом да сваки стане на своје мјесту, те коњи стадоше. Онда калуђер таче штапом најприђе чоeka, па коње редом. Тек што којега такну, мртви оживље а коњи се у људе провргоше; па их упита: "Који сте и што сте ви? Један по један исповједите ми се на тајно или пред свијема, ако могох да вам помогнем." Онда рече они чоек: "Оче духовни! ово су били моји несретњи синови, и ја сам сва три једну вечер кад су спавали заклао својом руком, пак сам тајао и никад никому казао, па ни попу на исповијести, него сам мислио исповијети при смрти, али ме уграби прије него поп приспје." – "А вама шта је?" упита калуђер она три сина. "Ми родитеља својијех нијесмо шћели слушати, него противу њихове воље све друкчије радили, а не покајали се." Тадар калуђер извади из торбице петраил и требник, па најприђе рече оној тројици: "Питајте оцу својему проштење," а оцу: "Сада ти покај се од гријехова;" те тако учинише, па поткупи сву четворицу под петраил и чита им опроштену молитву. По том они пољубише калуђера у руку и пошто се између себе изгрлише и ижљубише сузе ронећи отидоше сваки у свој гроб, а калуђер својим путем казујући народу да се каје и да не би који без

22

Копање блага.

Некакав чоек усни благо: дође му на сан једно дијете крилато и као снијег бијело, говорећи му: "Хајде у оно највише брдо што знаш, ту ћеш наћи велики бор, и под бором тророги кам из којег пишти вода као суза; ископај испод камена толико дубине колико је он висок, па ће ти се отворити обла једна цара са златнијем заклопом пуна аспри, дигни заклоп и онђе остави а аспре носи, и никому се вјешт не чини да те љута гуја не увједе." Кад се чоек пробуди обесели се, дигне се, обуче се и трком пут онога мјеста ће му је речено, и кад угледа они бор и под њим кам сузовити и тророги, онако сам уложи копати, и тек што је трећи пут кљуком удрио у земљу, зачу оздол један глас као ђетињски: "Прођ' се, ко си, те работе данас!" Кад он ово чу, од страха паде на земљу и као заклан заспа. У та му исти час дође опет на сан оно исто дијете говорећи му: "Ти си устануо, умио си се, обукао си се, кренуо си на пут, и работу си започео, а прекрстио се нијеси; а моли Бога за што га молиш: да ти није мене било, умио би казати шта би ти се догодило; него кад устанеш, прекрсти се као што Бог заповиједа; приђе но коју му драго работу започнеш, вазда ваља да се најприје прекрстиш." Кад се чоек пробуди и растријезни, кад ли се не налази на ономе мјесту ће је био од страха пануо, него у некаквоме бостану пунану цвијећа, па се прекрсти, узме своју кљуку и мотику те опет на оно исто мјесто пође ће му је било речено, и приђе него почне работати прекрсти се према сунцу, које у они трем излажаше, у три пута говорећи: "Сунце на исток а јаки Бог на помоћ!" Те уложи да копа земљу, али с неким страхом да не би опет чуо какав глас оздол. Копалући и изгрћући земљу, кад ли – засја му се нешто као да му све жраке сунчане у очи синусе, кад ли што је? змај спава на ономе благу и пошто чоек виђе да од њега никако не могаше благо да узме, у три маха закуми га да се миче. На то се змај пробуди и рече му: "Ја се одолен не мичем, јер нити је твоје ни моје благо ово, ма са свијем тијем, ако пребројиш све изворе колико их има у овој планини и да ми дођеш да кажеш, макнућу ти се с мјеста, а друкчије никако." Кад ово чу они чоек, зађе од извора до извора и почне их бројити редом по гори, али се помете и никако им броја ни краја није могао наћи. Онако трудан сједне испод једнога високога дрвета, да такога у свијету није, и зачује наврх њега ће се двојица у велике дегају, па погледа, кад ли долећео виленик и вила, и виленик хоћаше да му вила нешто силом каже, а вила бојећи се закле му се говорећи: "Тако ми седамдесет и седам извора што је у овој планини, не знам." Вила негђе полеће, а виленик упаци овога чоека и рече му да иде на оно благо и да га носи. Он пође кад ли змаја не налази, него диже они заклоп од злата те на цари бјеше, и поћера све благо што у њој нађе, а заклоп од ње остави.

23.

Лијепе хаљине много којешта учине.

Имао некакав цар јединицу шћер, преко мјере лијепу, па од више силе и ње љепоте прогласи у свијет: који се младић нађе да погоди какав биљег има ова ђевојка и на којему мјесту, да ће је дати њему за жену и да ће му дати половину царства свога, а који не погоди да ће се проврћи у јагње или останути без главе. Ово се чудо разгласи по свијету тако да је на хиљаде просилаца од свакуда приступљивало, али све залуду, и толико сила младића у јагњад се прометнула, а сила васиљена опет без главе остануло. Ови глас зачу и један младић, сиромас но провртан и домишљат, па се слакоми на лијепу ђевојку и на половину царства, те оде к ђевојци, али не даје проси, него само да је види и да је нешто пита. Дошавши у царев двор – шта ћеш да видиш? наврвљеше околу њега Бог зна колико јагњића од сваке врсте и скачући узањ стане их блека, и то бјеше знак као да га одврате од те мисли да се не би и он јагњетом провргао, а оне главе што бјеху осјечене и на кочиће побјене у реду поче свака сузе пролијевати. Кад он то виђе, препаде се и хоћаше натраг да бјежи, но га дочека некакав чоек вас у кржаве хаљине обучен, крилат и с једнијем оком у глави, који завика: "Стан"! куда ћеш? натраг! јере си погинуо." У то се поврати те к царевој ђевојци која га дочека и рече му: "Јеси ли дошао и ти да ме просиш за жену?" "Не, честита царице, него сам чуо да се мислиш с добријем часом удавати, пак сам дошао да те питам јели ти потреба од каквијех хаљина за вјенчање." "Какијех хаљина имаш?" упита га она, а он јој одговори: "Имам гаће од мрамора, кошуљу од росе, фацулет у коме су жице жраке сунчане а потка звијезде и мјесец, и цревље од сухога злата ни ткате ни ковате; сад ако желиш све ово купити, заповједи да пођем донијети, ма само ово да знаш: кад станеш провати једну по једну од овијех хаљина, не ћу нико код нас да буде, него нас двоје, па ако ти ваљаше, ласно ћемо се погодити, ако ли не ваљаше, ондар их никому не ћу казивати него ћу их дохранити својој невјести." Превари се царева шћер те му рече да донесе све ово. И он пође и све донесе, а Бог зна од куда је он ово добавио и имао. Они се онда, затворе у једну камару, и она почне најприје обуковати гаће, а он подвируј не ће ли јој биљегу виђети ђегођ на ногама, док својом срећом виђе јој звијезду златну на десном кољену, па кад виђе, ништа не рече, него сам у себи помисли: благо мени јутрос и до вијека! По том стане царева шћер провати кошуљу и друго остало, али он већ није ни пазио има ли какав други биљег, и све јој пође као даје о њој кројено. Онда се они погоде за цијену и ова плати колико се погодише, и он новце своје понесе, па наком неколико дана изођене се што најљепше могаше и пође просити у цара ђевојку Кад изиђе пред цара, рече му: "Е честити царе! Ја сам дошао да просим твоју шћер, него да ми је даш." "Добро" одговори цар, "него знаш ли ти како се проси моја шћер? и пази добро, ако јој не погодиш биљега, ти си погинуо, а ако погодиш, на поклон ти она и половина царства мојега." Он се поклони цару и рече: "Евалај цару и тасте мој! кад је тако, она је моја. Она има златну звијезду на десноме кољену." Зачуди се цар чуду откуда он ово зна, али му не би кућ камо, него му је да и он се с њоме

вјенча. Кад је било да му оцијепи половину царства, рече му зет: "На поклон ти царства половина! само да повратиш ове јадне душе какве су и биле." У то цар рече да у његовој вољи то не стоји, него у његове шћере "а твоје" рече "жене". Ондар он замоли своју жену и она му рече: "Пушти ми крв испод ове звијезде, па нека свако јагње од ње само лизне језиком а главу сваку помажи њоме по доњој усни, па ће се јагње свако проврћи опет човјеком, а главе ће оживљети и постати људи као што су и прије били." Он тако и уради, и пошто се свак проврже какав је био, он их сазва све у сватове, пак с ђевојком дома Пјевајући и лубардајући, и ту их части пићем и јестивом, па најпослије сваки својој кући, а он са својом младом оста, и већ Бог зна шта је од њих било, а сад се спомињало.

24

Дјевојка бржа од коња.

Била је некака ђевојка која није рођена од оца и мајке, него је начиниле виле од снијега извађена из јаме бездање према сунцу Илијнскоме, вјетар је оживио, роса је подојила, а гора лишћем обукла и ливада цвијећем накитила и наресила. Она је била бјеља од снијега, руменија од ружице, сјајнија од сунца, да се таке на свијету рађало није нити ће се рађати. Она пусти глас по свијету да ће у тај и у тај дан на томе и на томе мјесту бити тркија, па који је младић на коњу претече да ће бити његова. Ово се у мало дана разгласи по свему свијету, те се просаца скупи хиљаде на коњма да не знаш који је од којег бољи. И сам царев син дође на тркију. Ђевојка стане на биљегу и сви просиоци нареде се на коњма а она између њих без коња, него на својим ногама, па им онда рече: "Ја сам онамо поставила златну јабуку, који најприје до ње дође и узме је, ја ћу бити његова, а ако ја прва к њој дођем и узмем је прије вас, знадите да ћете ви сви мртви на оно мјесто остати, него пазите добро што чините." Коњаници сви се погледају и сваки се у себе уздаше да ће задобити ђевојку, па рекоше између себе: "Знамо одиста да не ће она ни једноме од нас на ногама одбјећи, него неко од нас, а ко, тогај ће Бог и срећа данас помоћи." Те тако кад ђевојка руком о руку пласну, сви потекоше у један трем. Кад је било на по пута, богме ђевојка одвојила бјеше, јер пусти некака мала крила испод пазуха. У то укори један другога, те приошинуше и ободоше коње, и пристигоше ђевојку. Кад она виђе, извади једну длаку из главе, те баци и они исти час узрасте страшна гора да не знадоше просци ће ће ви куда ће, но тамо амо те за њом, а она опет далеко им одвојила, а они ободи коње и опет је стигоше. А кад ђевојка виђе злу и гору, пусти једну сузу, док – букнуше страшне ријеке, те се за мало сви не потопише, за ђевојком нико више не пристајаше до самога цара сина, те он плиј на коњу те за њом, али пошто виђе да му је ђевојка одмакла, закле је три пута именом Божјим да стане и она стаде на ономе мјесту на којему се нађе; онда је он ухвати, те за се на коња врже, и преплива на сухо, па се упути једном планином дома, али кад дође у највисочију планину, обазре се, кад ли му ђевојке нема.

Дјевојка цара надмудрила.

Један сиромах живљаше у једној пећини и немаше ништа до једну шћер, која бијаше много мудра и иђаше свуда у прошњу, па и оца свога учаше како ће просити и паметно говорити. Дође једном сиромах к цару да му штогођ удијели; цар га упита окле је и ко га је научио мудро говорити. Ови му одговори окле је и како га је шћер научила. „А шћер твоја од кога се научила?“ упита цар, а сиромах одговори: "Бог је њу умудрио и наша јадна сиромаштина." Тада му цар даде тридесет јаја и рече му: "Понеси ово твојој шћери и реци јој нека ми из тијех јаја излеже пилад, пак ћу је добро даровати, ако ли пак не излеже, хоћу те ставити на муке." Сиромах отиде плачући у пећину и каже све шћери. Она позна да су јаја варена, и рече оцу да пође починути а да ће се она за све бринути. Отац је послуша и отиде спавати, а она дохвати пињату и настави на ватру пуну воде и боба, иа кад свари боб, зовне ујутро оца и рече му да узме рало и волове пак да иде орати покрај пута куда ће пасати цар, и рече му: "Кад видиш цара, узми боб пак сиј, и вичи: ""хај волови, помози Боже да роди варени боб."" Кад те цар запита како може родити варени боб, а ти реци: као и из варенијех јаја излећи се пилад." Сиромах послуша шћер па отиде те стане орати; кад угледа цара ће иде, он стане викати: "Хај волови, помози Боже да роди варени боб." Чувши цар ове ријечи, стане на путу и рече сиромаху: "Сиромаше, како може родити варени боб?" А он му одговори: "Честати паре, као и из варенијех јаја излећи се пилад." Стави се цар одмах да га је шћер научила, па заповједи слугама те га ухвате и доведу предањ, па му онда пружи повјесмо лана говорећи: "Узми то, и од тога имаш учинити гумину и једра сва што је од потребе за један брод; ако ли не, изгубићеш главу." Ови сиромах с великијем страхом узме повјесмо и плачући отиде дома и каже све својој шћери. Шћер га пошље да спава обећавајући да ће она све то учинити. Сјутрадан узме мали комад дрвета, пак пробуди оца и рече му: "На ти ово дрво и понеси га цару нека ми од њега направи кућелу и вретено и стативе и остало што треба, пак ћу ја њему направити све што наређује." Сиромах послуша шћер и искаже цару све као што га је она научила. Цар чувши ово зачуди се и стане мислити шта ће чинити, па онда дохвати једну малу чашицу и рече му: "Узми ову чашицу и понеси твојој шћери нека ми њом пресека море да остане поље." Сиромах послуша и плачући понесе шћери ону чашицу и каже јој све што је цар рекао. Ђевојка му рече да остави до сјутра и да ће она све учинити. А сјутрадан зовне оца и да му литру ступе и рече "Понеси ово цару и реци му нека овијем затисне све изворе и сва језера, пак ћу ја пресекати море." Сиромах отиде и овако цару рече. Цар видећи да је ђевојка много мудрија од њега, заповједи му да је доведе пред њега; а кад је доведе и обоје се поклоне пред њим, онда је цар запита: "Погоди, ђевојко, шта се може најдаље чути?" Ђевојка одговори "Честити царе, најдаље се може чути гром и лаж." Тада се цар дохвати за браду и обрнувши се својој господин запита их: "Погодите колико ваља моја брада?" Кад једни стану говорити оволико

други онолико, онда ђевојка одговори свијема да нијесу погодили, пак рече: "Царева брада ваља колико три кише љетне." Цар се зачуди па рече: "Ђевојка је најбоље погодила." Па је онда запита хоће ли бити његова жена, и да друкчије не може бити него тако. Ђевојка се поклониле и рече: "Честити царе! како ти хоћеш нека буде, само молим да ми напишеш на карти својом руком, ако би се кад гођ на ме расрдио и мене од себе оћерао, да сам госпођа узети из твога двора оно што ми је најмилије." Цар јој ово одобри и потпише. Пошто паса неколико времена, цар се на њу ражљути и рече јој: "Не ћу те више за жену, него хајде из мога двора куд знаш." Царица му одговори: "Свијетли царе, послушаћу, само ме пусти да преноћим а сјутра ћу поћи." Цар јој допусти да преноћи, онда царица кад су били при вечери помијеша му у вино ракију и нека мирисна биља, и нудећи га да пије говораше му: "Пиј царе весело, јер ћемо се сјутра растати, и вјеруј ми да ћу бити веселија него кад сам се с тобом састала." Цар се опјани и заспи, а царица справи кароцу и понесе цара у камену пећину. Кад се цар у пећини пробуди и види ђе је, повиче: "Ко ме овђе донесе?" А царица му одговори: "Ја сам те донијела." Цар је упита: "За што си ти то од мене учинила? дали ти нијесам рекао да више нијеси моја жена?" Онда му она извадивши ону карту рече: "Истина је, честити царе, да си ми то казао, али погледај што си на овој карти потписао: што ми буде најмилије у твојему дому да понесем собом кад од тебе пођем." Цар видећи то, пољуби је и поврате се опет у царски двор.

26

Чудновата тица.

Био један чоек сиромах. Једно јутро пође од куће да добави откуд круха својој ћечици и жени; идући путем види једну тичицу шарену ђе крилима лепеће а њега гледа, те он њу ухвати и врати се с њоме дома. Покрије је једном ситком да не би побјегла, па се опет поврати за крух, али не могући нигђе ни откле добавити врати се јадан и жалостан дома без залогја круха. Тек што уљезе у кућу, ћечица скоче око њега онако гладни и кажу му да је тица снијела два јаја, и једно од ђеце рече му да пође у пазар ова два јаја да прода, и што од њих ухвати да им за оно круха купи. Насмије се отац пут њега, но и уздахне говорећи: "Јадно дијете! што ћу за овака мала два јаја ухватити?" Но оно му одговори да ће много и много ухвати. Он пође су ова два јаја у пазар, и сrete на вратима од града некаква чока, који тек што виђе јаја притрча к њему и упита га шта иште за њих, а он му одговори: "Што даш, теке да могу купити за себе и за своју чељад круха." Чоек му пружи златни цекин говорећи: "Ево ти за њих ови цекин, а ево ти ови други да ми кажеш отклен ти ова јаја." Он му све каже, и кад га онај чоек запита би ли му и тицу продао, он одговори да би за добру цијену; те они заједно натраг. Кад дођу у кућу и ови чоек види тицу, рече: "Ево ти сто златнијех цекина за њу!" Те му је он да. Ови чоек закоље тицу и окине главу и извади из ње срце па рече: "Испеците ми ову главу и ово срце да изједем." Они наврте на ражањ срце и главу и даду једноме ђетету да

обрће. Они се чоек забави у разговору с осталом кутњом чељади, а ђечица около онога печења скупе се и приђе него се добро и испекло, два ђетића – онако гладни – изједу један главу а други срце, па побјегну. Мало послије ево ти онога трговца да види јели печено, па кад види шта је, удри се шаком у чело и залелече што је више могао не жалећи онијех сто цекина што је за тицу избројио, него што се преварио и изгубио срећу на овоме и на оном свијету, и кукајући отиде дома. Сјутрадан ујутро она два ђетића пробуде се, кад ли онеме што је изио срце освануло под главом сто златнијех цекина, а они што је изио главу почне казивати оду и матери штогођ ко чини у свијету, па и што краљеви мисле. И тако свако јутро првоне освитало по сто цекина под главом, а они други знао што ко мисли и чини. Тако они обогате и поткупе народ да једнога од њих два ставе за краља, и допаде онога што је срце изио. Брат његов што је главу изио од зависти и као најпаментнији чоек на свијету, почне мрзјети на свога брата краља, те шта ће како ли ће да га смакне с овога свијета, науми да га убије, и да он мјесто њега краљује, па једну вечер кад му брат заспи убије га, па га распори и нађе у њему оно срце од тице, па га изједе а утробу свога брата опет зашије. Сјутрадан глас кроз народ: "умрљо краљ! кога ћемо за краља?" Те тамо те амо, те више те ниже, те ура те фура, богме брата му, њега те њега. Кад постане краљ, и свако му јутро почне под главом освитати по сто цекина, он запроси у цара ђевојку и цар му је да и вјенчају се по закону. Нова краљица видећи прво и друго јутро да њезину мужу освиће испод главе по сто цекина, зачуди се и треће јутро кридимице украде мужу педесет а педесет остави му; али кад јој се муж пробуди и не нађе пунане сто, кидише јој тако да је погуби, те она од страха баци нањ оне цекине а он падне у несвијест и почне бљувати те и оно срце избаци; у тај мах дође некака рука бијела као на гори снијег те уграби срце и зачу се глас ђе завика: "Ово је моје било, а сад да ви је просто." Ово је била душа његова брата, а рука је била његова сјен. Мало по том поврне се дух у краља и пошто виђе што је и како је, поче се кајати од својијех гријехова, и до смрти своје кајао се и сиромасима дијелио.

27

Црно јагње.

Био један царев син који се бјеше зарекао да се не ће оженити дотлен дотлен гођ у сну не види ђевојку која ће му рећи: "Ја сам твоја, ја ћу ти бити сретња и родићу ти сина са сјајном звијездом на челу." И ово никому не казиваше док једну ноћ у сну јави му се некаква прелијепа жена и рече му: "Што јуначе чиниш те се не жениш? Ено ти три сироте ђевојке без оца и мајке у једној кући поземљуши која је на троје раздијељена и пред сваком оплетен шарапод, и свака по себе различиту работу послује: једна везе, друга плете, а трећа пјевајући прђију шије. Него кад се пробудиш, хајде у лов, и упути се к најближем селу, на путу ћеш срести једно јагње црно без биљега са златнијем рошчићима, и оно ће те пред ђевојачку кућу довести." Кад се ујутро царев син

пробуди, обрадује се и како му је рекла она жена тако и учини. Подрани рано те са слугама у лов крене. Кад на путу сретне оно црно јагње, рече слугама: "Ви хајте ћа, или ме овђен причекајте, па кад ме видите, тадар ми се надајте." По том он пође за јагњетом док угледа кућицу на три шарапода, и у свакоме по ђевојка ђе работају како му је она жена била казала; и зачуђен љепоти онијех ђевојака, не могаше разликовати која је од које љепша, па им назове: "Помоз' бог" Једна му од њи, најстарија рече: "Бог дај буди господину!" друга: "Добра ти срећа делијо!" а трећа: "Са срећом дошао сретњи и пресретњи јуначе!" Зачуди се царев син на оваке одговоре, а највише на ови најпотоње ђевојке и промисли у себе да ће бити срећан и пресрећан ако ову узме, те сними с десне руке прстен и стави јој на руку говорећи јој: "Ти си моја заручница." Па отолен свој пут, те дома. Казује оцу све шта је и како; отац му се врло обрадује и велико весеље учини. Оне друге двије сестре пошто виђеше да им се сестра најмлађа вјери преко њих живијех и старијих, почну јој о глави радити и домишљати се како ће је обестрвити, и договоре се те дозову једну вјештицу, бабу из села, која је знала мађијати, и обећају јој све што имају ако што учини да се њихова сестра не уда; те ова баба да им једну траву и рече им: "Даћете јој ову траву да попије ујутро на ште срца у води ненацетој, и како је попије доћи ће јој памрак у главу, те ће у гору побјећи, и кад се у гори нађе, већ се дома не врће, него ће се самодавити у пустињи или ће је звјерад растрћи; а када дође они чоек, оно је царев син, рећи ћете му да је сама побјегла." Како им ова баба рече, тако бездушнице и учине; даду јој ону траву у води, па теке попи, поче тамо амо бјежати те у пустињу као изван себе. Сјутра дан опет дође царев син да своју заручницу нађе, али му свасти одговоре да је сама јутрос рано некуд побјегла и да ништа не знаду куда се стрвила, и почну као плакати и жалити је пред њим. Царев син одмах брже боље за њом у гору да је тражи, као помамљен; кад – чује негђе да неко завија и плаче, те он по гласу трчи, кад ли нађе своју заручницу ђе се прибила при једноме камену на пола мртва од великога страха и плача; он претрчи к њој и плачући је пригрли и завиче: "Ха благо мене, ево ми је!" Она га познаде, и теке чу његов глас, и она њега загрли, те од велике радости и плача њему на руке испијену. Кад то виђе царев син, извади нож иза паса, те сам себе уби, и обоје мртви на земљу падосе. У ови исти час – Божја воља! – цар спаваше, и у сну она иста жена што је цареву сину на сну долазила, појави се цару говорећи: "Устај на ноге, твој је син мртав и твоја снаха; него узми траву што под узглавницом нађеш и трчи у ту и у ту гору, наћи ћеш их обоје једно до другога мртво, па помажи ране сину и добро траву ожми да му од ње сок у рану уљезе, а снаси срце намажи, и трипут реци: устаните несретњи па сретњи, ако Бог да." Пробуди се цар и уплашен преврне узглавницу и нађе под њом траву жуту као жукови цвијет, те потечи на коњу пут оне горе ђе му је речено. Кад тамо, нађе сина и снаху прућени једно покрај другога, и почне нажимати сок од оне траве сину у ране а снаси срце мазати њоме, и не изрекао бјеше трећу ријеч: "устаните несретњи па сретњи, ако Бог да!" обоје устадосе на ноге као да им ништа није било. Мртви се зачуде како ускрснуше, а отац радујући се поведе их у свој двор, па их вјенча, и прве године роди млада царица сина са златном звијездом на челу.

Царева кћи овца.

Имаше некакав цар жену коју преко начина миловаше. Они од свога срца немадијаху ништа друго до једну јединицу шћер, која већ бјеше приспјела за удају. Ова царица разболи се и кад види да не ће остати, него да ће умријети, зазове мужа цара, и сузе ронећи, на четири ока рече му: "Ево се приближила пошљедња ура моје чаше, и ја ћу умријети приђе но трећи кокоти запоју, и ја знам да се ти не можеш проћи да се не жениш, и била ти срећа! и просто ти било од Бога и од мене грешнице! али тако ти овога и онога свијета, чуј ме и послушај ме што ћу ти рећи: ево ти прстен, и коју ђевојку нађеш и испросиш, немој је вјенчати ако јој ови прстен не узме добро на први прст десне руке, и заклинѐм те по трипут од неба до земље, да ону ђевојку себе вјенчаш мјесто мене којој пристане најљепше на руку, а ако ме не послушаш, све што радио и о чему се Богу молио све ти узалуд и наопако обршило, и од тебе не остало трага." Цар јој се обећа и закуне да не ће вјенчати никакве ђевојке ако јој добро не узиде они прстен, и ако је не би нашао, да се не ће ни оженити. Царица му на то одговори: "Наћи ћеш је, само не преступи клетве да те љута змија не увједе," и тек што ово изрече, издахну. Цар по смрти жениној пошље слуге по ономе граду да обидују све ђевојке хоће ли којој они прстен добро ићи, али кад у граду не нађоше, посла их по бијелој свијету да траже еда би се по срећи која наша, али све залуду. Слуге се врнуше наком толико силе времена и кажу цару да у свијету ђевојке не нађоше којој не би или превелик или преузак ови прстен. Цар се на чуду нађе шта ће како ли ће: хтио би се женити, а ђевојке нема, хтио би клетву преступити, али не смије од страха да га не постигне, и онако узмучен у мислима, баци они прстен, те ће ће? него одскочи с долине те његовој истој шћери на скут, а она видећи златни и лијепи прстен, узме га те стави на први прст од десне руке, и пружајући руку пут свога оца рече му: "Вићи тата, како ми лијепо стоји." Кад виђе цар, онесвјесну од чуда, и за цијело по дана разабрати се није могао, док његова шћер у то скочи и као да га рукама поткријепи и загрли, почне од жалости над њим плакати, док се на један пут освијести и рече шћери: "Ти си моја жена, тако је зар Бог осудио, и ти ћеш бити царица мјесто своје покојне матере." Шћер му се стане чудити шта збори, и као за луда и несвијесна чоека цијенити га, али наком дугога препирања виђе већ да није кућ камо, те она шта ће, да је отац не вјенча и да пас пасу као приказаније не казује, науми да убије сама себе, те тако и учини: узме очин ханцар те њиме сама себе усред срца. Отац пошто виђе поручи за бајалицу те му она рече: "Ево ти свирала, пак јој над главом свири од жрака до мрака, и оживљеће ти." Цар тако и учини, и теке стане звијукати околу мртве шћери, она сједе, а отац је загрли и одмах нареди да се сјутрадан приправи што треба за свадбу. Кад шћер ово дочује, узме очину сабљу те сама себе лијеву руку осижече, а десну у огњу изгори. У јутру слуге приправљају свадбу, а један од њих докаже цару како му је видио шћер без, рука. Отац јој потече и кад је види, опет брже боље за бајалицу, те му она да никакве

траве, и теке јој ручне патељке намаза, изникоше руке какве су и биле. Цар ондар стави шћер под стражу да не би опет што од свога живота сама себи учинила, те тако не могући већ ништа, шетајући се тамо амо кроз камару угледа негђе у некаквоме ћошку од куће некакав штап вас од сухога злата, на којему пише крвавијем словима: "Не тичи ме." Она се зачуди шта то може бити, прихвати штап у руке, и тек што га поче превртати преко прста од руке, у они исти час она се прометну овца, и поче кроз кућу блејати. Кад виђеше слуге, сви се од страха и од чуда препадоше и побјегоше казујући цару, док и сам цар виђе, и брже боље опет за бајалицу, а она му одговори да лијека не зна никакога, него да друге бајалице добавља. Цар по том хођаше на многе бајалице, али му свака одговори да томе лијека не зна и тако не могући шћери своје повратити, више се не ожени. По том је овца свећер уз цара скакутала и блејала, а он је њивио и гојио као своје дијете, и кад цар умре, у они дан умре и овца.

29

Три јегуље.

Бијаше један рибар, који једном за три дана засобице ништа друго не могаше ухватити у мрежу него само по једну јегуљу. Ухвативши трећу дан трећу јегуљу, наиједи се и рече: "Враг узео и овако рибане, кад се ништа друго не ухвати него по једна јегуља." У то једна од оне три јегуље проговори и рече му: "Немој тако, јадан чочече, проклињати; ти не знаш шта си ухватио; ти си ухватио за се велику срећу, него закољи једну од нас три и прекини на четверо, па један комад дај жени да изије, други кучки, трећи кобили, а четврти усади више куће: ондар ће ти родити жена два близанца сина, кучка окотити два пса, кобила ождријебити два ата, а више куће изникнуће ти двије сабље златне." Послуша рибар јегуљу и учини све како му је она рекла, и све му се ово догоди прве године: роди му жена два близанца, кучка два хрта, кобила два ата, а више куће му изникну двије сабље. Кад му синови приспију у нека доба година, један од њих два рече оцу: "Тата! видим да си ти чоек сиромас и да нас не можеш хранити, него ја ћу узети једнога коња, једнога пса и једну сабљу па одох по свијету: млад сам, зелен сам, па ће ми глава ту ми храна." Рекавши ово оцу обрне се к брату говорећи: "Брате с Богом! ја пођох главом по свијету, чувај кућу и ради о користи, оца поштуј; и ево ти ова бочица пунана воде, држи је при себи, а кад видиш да ти се вода у њој замути. знади ондар да сам ти погинуо." Ово изрече те отлен свој пут. Ходајући по свијету дође у некакав велики град и шетајући крозањ упази га царева шћер, и уњ се смртно заљуби и рече оцу цару да га зове у кућу, те је он послуша. Када ови младић уљезе у царски двор, и ђевојка каде га добро сагледа и упази сабљу, пса и коња да је све мимо и шта на свјету лијепо, још се већма заљуби и оцу рече: "Тата! ја хоћу вјенчати овога младића." На ово цар пристане, а ни младићу не би жао, те ствар погођена: вјенчају се по закону. Једно вече стојећи он са женом својом на прозору, угледа не далеко од куће некаку велику гору ђе сва у великоме пламену пламти, па упита жену шта је

оно, а она му одговори: "Не питај ме, господару! оно је чудовита гора, што преко дан сијева а по ноћи гори, и когођ к њој пође да види што је, остане у они трем мутав и на оно мјесто удуречен." Он ње не слушајући узјаше на свога коња, припаше своју сабљу и поведе свога пса, те пут ове горе. Кад дође у гору, упаци једну бабу ђе сједи на једном камену станцу, и држи у једној руци штап, а у другој некакву траву. Тек што бабу види, упита је што је ова гора овака, а она му рече да приступи напријед пак ће знати. Он приступи и баба га уведе у некаку авлију ограђену костима јуначкијем, а по авлији толики људи мутави и удуречени стоје. Тек пошто у ову авлију уљезе, остаде и он и коњ му и пас мутав и окамени се на ономе мјесту ђе се нашао. У та исти трем замути се брату му бочица воде, те он јави оцу и мајци да је његов брат а њихов син мртав, и да га иде тражити; те он од мјеста до мјеста, од града до града, док нанесе га срећа у онај исти град и пред царев двор. Када га цар угледа, ухвати муштулук шћери говорећи јој: "Ево ти мужа!" Она истрчи, и видећи ђевера који бијаше исто као брат, као да си јабуку разрезо по наполи, а видећи истога коња, истога пса, исту сабљу, притрче обоје и цар и шћер к њему и почну га љубити и у кућу водити мислећи цар да му је зет а шћер му да јој је муж. Ови ђетић зачуди се овој њиховој љубави, досјети се да су га узели на мјесто брата, те се и он стане показивати као да је њезин муж и царев зет. Кад је било к вечеру, пођу лијегати, и жена га као мужа зовне шњоме да леже, но он тек што леже, извади сабљу и стави је између себе и ње. Она му се зачуди шта му је, а он јој рече да му се разбио сан, пак се дигне, стане на прозор, па ону чудесну гору кад види, упита је: "Ма жено моја! кажи ми што она гора гори." Она му одговори: "За Бога, да ли ти нијесам још ону вечер казала каква је гора." "Како каква је?" упита је он опет, а она му одговори: "Да когођ онамо пође, остане мутав и удуречен, пак сам се била препала да нијеси почем онамо пошао." Чувши он то, досјети се јаду, те једва дочека доклен му дан дође. Кад свану, он узјаше на свога коња, припаше сабљу и поведе пса па се упути к оној гори, те кад опази ону бабу, извади сабљу и насрне с коњем, а надршка пса, не говорећи ни ријечи. Баба се препане и повиче да је не посијече. "Брата ми на двор!" повиче он. Онда му баба доведе брата и поврати му говор и душу. Кад се браћа виђеше и за здравље распиташе, крену пут дома. У путу рече брат који бијаше удуречен: "Ах брате за Бога, дај да се повратимо и да избавимо оне људе који су затрављени као што сам и ја био." Те тако и ураде: поврате се и ухвате бабу, те јој отму ону траву и почну мазати оне људе док сви говорити и мицати се почеше. Кад тако сви који су онђе затрављени били оживе, убију ону бабу, те ова два брата к царевој кући а остали сваки својој; и лаж чуо, лаж казао, и Бог ми те веселио!

30

Чудотворни нож.

Некакав младић учини клетву да се не ће оженити другом но царевом ђевојком, те један дан стопице крене у цара и запроби ђевојку. Цар не

смијући му рећи да му је не да, рече му: "Добро синко, даћу ти ђевојку, али најдаље до осам дана да ми добавиш коња једнога неокоћена бијела без биљега, другога нејакана црљена с црном главом, и трећега непоткивана црна с бијелом главом и бијелијем ногама и да их мене дарујеш, а мојој царици онолико блага колико би могли ови три коња доћерати; а ако ово не добавиш, твоја ђевојка не ће бити." Младић кад то чу, нагна се на свакојаке мисли, пак најпослије захвали цару на ђевојци и пође с Богом натраг како је и дошао. Срећом, кад се он с царем разговарао, све је слушала царева шћер и вирјела младића, који јој се љепши учини од и каква на овоме свијету чоeka, те она у та час напише књигу посланицу те је пошље за њим по једној највјернијој слуги, у којој му пише да сјутра у јутро рано крадом до ње дође, и да инако не учини ако жели да њу узме за жену. Кад књигу опреми, ону исту ноћ украде оцу из потаје један чудотворни нож, па с њиме сјутрадан у јутро у сусрет ономе младићу, који бјеше пошао како му је она писала. Теке се састану, ухвате једно друго за руку док се познаду и једно другом докаже да се љубе, и закуну се да их не ће друго ништа раздвојити вако црна земља. Тадар царева шћер рече му: "Ево ти овога коња испод мене, нањ узјаши те брзо у вилену гору пут истока, и кад дођеш на једну тророгу главицу, обрни се с десне на лијеву док упациш једну бисерну ливаду и по њој пасу свакојаки коњи, те одабери онака три коња каква ти је мој отац нарекао, али ако би се препали, а ти извади овај нож и пут сунца окрени да се обасја ливада, онда ће ти сви коњи сами доћи и као јагњад паднути пред тобом, те ћеш их тако похватати и са собом довести. Кад коње похватиш, погледај око себе док угледаш један ћепариз насред оне ливаде, коријен му је мједен, гране сребрне а перја златна; пођи к њему и удри ножницом од ножа у коријен, и отвориће ти се силновите и од сваке сиже аспре, те узми и натовари оне три коња и с њима овамо бјежи, те ћеш тако мојега оца цара смирити и мене ће ти он поклонити." Чувши младић ово обесели се, те узјаше на онога ђевојчина коња и зађене за пас онај чудотворни нож па управ к оној гори упути се, и кад дође на ону главицу, угледа ливаду и по ливади коња свакојакијех; кад сиђе у ливаду, коњи се почну плашити, а он извади нож и окрену пут сунца, те сину да се сва ливада засја као на гори сунце кад огрије, и ево ти од свакуда свакојакијех коња к њему, и како који долази, тако на прва кољена пред њим пада, а он почне бирати и изабере онака три каква му је цар наручио. Кад коње изабере, ондар стане те тамо амо погледа и види насред ливаде они ћепариз, те он к њему, куцне ножницом од онога ножа у коријен, док шта ћеш виђети? отворе се и почну се просипати из коријена силне аспре; ондар он напуни вреће и натовари на оне три коња, па к цару. Кад дође пред цара и кад цар види коње и аспре, зачуди се и већ му инако није могло бити, него му обећа шћер за жену, упита га какву ће прђију и колико ће прђије тражити, а он му одговори: "Честити царе! ђевојку твоју шћер за главно, а твој нож чудотворни за добит." И ово му обоје цар дарује, те он дома натраг с ђевојком и ножем пјевајући.

Чудновата длака.

Био је један чоек, много сиромах и пунан ђеце тако да их никако хранити није могао, и више пута се канио да их једно јутро побије да не гледа јада ђе му од глади умиру, али му жена брањаше. Једну ноћ дође му у сну једно дијете и рече му: "Чоече! видим да си сумао душу да изгубиш и да покољеш ону јадну своју ђечицу, а знам да ти је невоља, него ћеш ујутру наћи под својом узглавницом једно огледало, један фацулет црљен, и једну везену мараму, то све троје узми кридимице и не казуј никоме па хајде у ту и у ту гору, у њој ћеш наћи једну ријеку, па хајде уза њу док јој дођеш на извор, онђе ћеш наћи једну ђевојку сјајну како сунце, просутијех коса низ плећи и голу као од мајке рођену, и чувај се да те љута змија не увије, немој ријечи проговорити, јер ако проговориш затравиће те и претвориће те у рибу или у што друго пак ће те изјести; а ако рече да је побиштеш по глави, обишти је, па пребирајући њезине косе гледај наћи ћеш једну длаку црљену као крв, истргни је и бјежи натраг, па ако се она досјети и за тобом почне трчати, баци јој најприје везену мараму, па фацулет, па најпослије огледало, онда ће се она забавити, а ти ону длаку продај какву богату чоеку; него немој да те преваре, јер ова длака небројено благо ваља; те ћеш се тако обогатити и своју ђецу прехранити." Кад се ови сиромах пробуди нађе све под узглавницом као што му је дијете на сну рекло па онда пут оне горе, кад у њој нађе ријеку, он покрај ње хајде, хајде, док дође на извор. Обазревши се да види ђе је ђевојка угледа је над језером ђе зраке сунчане у иглу удијева, те по ђерђеву везе на поставу којему су жице од јуначкијех перчина. Теке виђе, поклони јој се, а она устаде на ноге и упита га: "Откуда си незнани јуначе?" А он муч! Она га опет запита: "Који си? што си дошао?" и много друго којешта, а он мучи као камен, рукама показујући као да је нијем и да иште помоћи. Онда му она рече да сједи њојзи на скут, а он једва дочека и сједи, а она му подврже главу да је побиште. Он премећући длаке по глави као да је биште, једва нађе ову длаку црљену, па је одвоји од друге косе, изгули је. Випи јој са скута па бјежи натраг што боље може. Она се досјети па сустопице трком за њим. А он обазревши се кад види да ће га стићи, баци на пут мараму везену како му је речено, а она кад виђе мараму, саже се и поче да је прегледа тамо амо чудећи се ономе везу док он подобро одмаче. А ђевојка стави мараму у њедра, те опет за њим. Он кад виде да ће га стигнути, баци црљени фацулет, а она се опет забави чудећи се и загледајући, док они јадни чоек опет подобро одмаче, а ђевојка се ражљути те баци на пут и мараму и фацулет, те трчке у поћеру за њим. Опет он кад виђе да ће га стићи, баци огледало. Вевојка кад набаса на огледало којег још нигда није виђела, дигне га па пошто себе у њему виђе, не знајући да је ово она него мислећи да је некака друга налик на њу заблену се у огледало, те чоек одмакне далеко да га већ није могла стићи. А она кад виђе да га стићи не може, врати се натраг, а они чоек својој кући здраво и весело. Дошавши дома покаже жени ону длаку и приповједи све шта му се прикојасило, а она му се почне ругати и смијати, али он њу не слушајући пође у некакав град да прода ону длаку. Скупи се око њега свакојиж људи и трговаца: неко даје цекин, неко два, те све више, све више, док дођу до стотине

златнијех цекина, у томе за ову длаку чује и цар те дозове овога чоeka и рече му да ће му дати за њу хиљаду цекина, и он му је прода. Кад шта је та длака? Цар је расцијепи уздуж с врха до дна, и у њој нађе записано много знатнијех ствари кад се шта догађало у стара времена од постања свијета. Тако они чоек обогати и проживље са својом женом и ђецом. А оно дијете што је на сну долазило, био је андио послан од Господа Бога који је хтио да потпоможе овога јаднога чоeka, и да се открију тајне које нијесу биле јавне до онда.

32

Пепељуга.

Преле ђевојке код говеда око једне дубоке јаме, а дође некакав старац бијеле браде до појаса, па им рече: "Ђевојке! чувајте се ви те јаме, јер да које од вас упадне вретено у њу, оне би се мати одмах претворила у краву." Ово рекавши старац отиде, а ђевојке онда чудећи се његовијем ријечима прикуче се јами још ближе и стану се у њу надвиривати и разгледати је, док се једној, која је била најљепша између њих, измакне вретено из руке и падне у јаму. Кад она у вече дође кући, а то јој се мати претворила у краву и стоји пред кућом. По том она стане ову краву гонити на пашу с осталијем говедима. Послије некога времена отац се ове ђевојке ожени удовицом која доведе једну своју кћер. Маћеха стане одмах мрзити на своју пасторку особито за то што је она била много љепша од њезине кћери: забрањивала јој је да се умива, чешља и преоблачи, и свакојачко је тражила узроке да је кара и мучи. Једном јој даде ујутру пуну торбу куђеље па јој рекне: "Ако ово све данас не одредеш и у кокошку не смоташ, не иди ми довече кући, убићу те." Ђевојка сирота идући за говедима прела је колико је могла, а кад на подне говеда полијежу у пландишту, она видећи да се на куђељи не познаје што је опрела, стане плакати. Кад је види она крава што јој је била мати ђе плаче, запита је што јој је, а она јој каже све редом што је и како је. Онда крава тјешећи је рекне јој да се за то не брине ни мало: "Ја ћу" вели "куђељу узимати у уста и жвакати па ће се на моје ухо помолити жица, а ти је ухвати па одмах мотај на кокошку." Тако и учине: крава ставе куђељу у уста узимати и жвакати а ђевојка на ухо њезино жицу извлачити и мотати, и одмах буду готове. Кад ђевојка у вече маћеси да велику кокошку, маћеха јој се врло зачуди, па јој сјутридан да још више куђеље, а кад она и ово опреде и смота као и оно прије и увече донесе кокошку готову, она помисли у себи да то њој помажу њезине другарице, па јој трећи дан да још више куђеље, али крадом пошаље за њом и своју кћер да гледа ко то њој помаже прести и мотати. Кад се ова послана ђевојка привуче те види како крава куђељу узима и жваће а пасторка на њезино ухо пређу мота, она се врати кући и каже све матери својој. По том маћеха навали на свога мужа да се крава она закоље; муж је изнаприје жену од тога одвраћао, али најпослије кад се жена није шћела оканити, пристане и он на то, и каже јој да ће је у тај и у тај дан заклати. Кад пасторка за то дозна она стане једнако плакати, а кад је крава запита за што плаче и она јој каже све што је и како је,

рече јој крава: "Мучи ти, не плачи, већ кад мене закољу, да не једеш од мене меса, већ кости моје да покупиш, па да их за кућом под тијем и под тијем каменом закопаш у земљу, па кад ти буде кака невоља дођи на мој гроб и наћи ћеш помоћ." Кад краву закољу и месо јој стану јести, ђевојка није шћела окусити изговарајући се да није гладна и да не може, него покупи све њезине кости па их закопа ђе јој је крава казала. Ђевојци је овој било име Мара, али како је послвије тога највише радила и слушала у кући: носила воду, готовила јело, прала судове, мела кућу и радила све остале кућевне послове, и како се тако највише око ватре налазила, прозову је маћеха и њезина кћи пепељугом. Једном у нећелу маћеха опремивши се са својом кћери у цркву проспе по кући пуну копању проса па рече пасторци: "Ти пепељуго! ако ово све просо не покупиш и ручак не зготовиш док ми из цркве дођемо, убићу те." Пошто оне отиду у цркву, ђевојка сирота стане плакати говорећи у себи: "За ручак ми није бриге, ласно ћу га зготовити, али ко ће толико просо закупити!" У том јој падне на ум што јој је крава рекла ако кад буде у невољи да иде на њезин гроб и да ће наћи помоћ, па отрчи одмах онамо, кад тамо, али шта да види! на гробу стоји великачки сандук отворен пун свакојакијех драгоцјенијех хаљина, а на заклопцу његову два бијела голуба, па јој реку: "Маро! узми из сандука хаљине које хоћеш, па се обуци и иди у цркву, а ми ћемо просо закупити и остало све уредити." Она весела узме прве хаљине с врха све од саме свиле, пак се обуче и отиде у цркву. У цркви све се, и женско и мушко, зачуди њезиној љепоти и њезинијем хаљинама, а највише што нико није знао ко је она и откуда је, а особито јој се зачуди и око на њу баци царски син који се онђе десио. Кад буде испред свршетка летурђије, она се из цркве искраде па бјежи кући, па свукавши своје хаљине остави их у сандук, а он се сам затвори и нестане га, а она брже к ватри, кад тамо а то просо закупљено, ручак готов и све уређено. Мало постоји, ал ето ти јој маћехе са кћерју својом из цркве, и врло се зачуде кад виде све уређено па и просо закупљено. Кад буде у другу нећелу, маћеха се са својом кћерју опет спреми у цркву и на походу проспе још више проса по кући па каже пасторци као и прије: "Ако то све просо не покупиш: и ручак не зготовиш и остало све не уредиш док ми дођемо из цркве, убићу те." Пошто њих двије отиду у цркву, пасторка одмах к материну гробу, кад тамо, а то сандук опет отворен као и прије и на заклопцу стоје два бијела голуба, па јој реку: "Обуци се ти, Маро, па иди у цркву, а ми ћемо просо закупити и остало све уредити." Онда она узме из сандука хаљине све од чистога сребра, пак се обуче и отиде у цркву. У цркви јој се опет зачуди све још више него прије, а царев син очију не сметаше с ње; али кад буде испред свршетка летурђије, она се између народа некако украде, те бјежи кући, пак се брже боље свуче и хаљине остави у сандук, па к ватри. Кад јој маћеха са својом кћерју дође из цркве, још већма се зачуде кад виде просо закупљено, ручак готов и остало све уређено, и никако се нијесу могле дочудити. Кад буде у трећу нећелу, оне се опет спреме у цркву, па на походу маћеха проспе још више проса по кући и каже пасторци као и прије: "Ако ово просо све не покупиш, ручак не зготовиш и остало све не уредиш док ми дођемо из цркве, убићу те." Пошто оне отиду из куће, пасторка одмах к материну гробу и нађе опет сандук отворен и на заклопцу два бијела

голуба који јој реку да се обуче и да иде у цркву а да се не брине ни за што у кући. Онда она узме из сандука хаљине све од суха злата пак се обуче и отиде у цркву. У цркви јој се сви зачуде још већма, а царев је син био намислио да је не пушта као и прије, већ да је чува да види куда ће. Кад буде испред свршетка летурђије те она пође да иде, а царев син за њом устопице, и тако она између народа провлачећи се и бјежећи некако јој спадне папуча с десне ноге, и она не имајући кад тражити је побјегне босонога а царев син узме јој папучу. Дошавши она кући свуче се и хаљине остави у сандук па одмах к ватри као и прије. Царев син потом зађе с оном папучом њезином да је тражи по свему царству огледајући свакој ђевојци папучу на ногу, али којој дуга, којој кратка, којој уска, којој широка, не може ни једној да пристане. И тако идући од куће до куће дође и кући њезина оца. Маћеха њезина кад је виђела да ће царев син доћи и њиховој кући да тражи ону ђевојку, она њу пред кућом сакрије под корито. Кад царев син дође с папучом и запита имају ли како ђевојку у кући, она му каже да имају и изведе му своју кћер. Кад јој папучу он огледа на ногу, али јој папуча не може ни на прсте да се навуче; онда царев син запита имају ли у кући још како ђевојку, а она му каже да немају више никакe. У том пијевац скочи на корито пак запјева: "Кукуријеку, ево је под коритом." Маћеха повиче: „Иш, орао те однио!" Царев син чувши то, потрчи брже боље ка кориту те га дигне, кад тамо, а то под њим она иста ђевојка што је била у цркви и у онијем истијем хаљинама у којијем је трећи пут била, само без папуче на десној нози. Кад је царев син угледа, он се готово обезнани од радости, па јој брже боље папучу назује на десну ногу, и видећи да јој је не само таман на ногу него да је управо и онака као и она што јој је на лијевој нози, одведе је своме двору и ожени се њоме.

33

Зла маћеха.

Био некакав чоек врло богат и имао злу и преопаку жену с којом се други пут вјенчао, а имао је од прве жене само једну шћер благу као андио, добру као крух, да јој у ономе мјесту није друге било, а при том бијаше и лијепа као вила од горе, висока као јела, а танка као шибика, а румена као јабука и у лицу бијела као горски лијер. Али враг који вазда о злу настоји, потакне ову маћеху да није могла своју пасторку колико крв на очима виђети, и много би је пута шћела убити или ће обестрвити да је од свога мужа смјела. Једном дође заповијест од цара да сваки ко пушку носи иде на војску, те пође и ови чоек, и кад је хтио кренути дозове своју жену и закуне је свакијем клетвама да му чува шћер да јој се не би што догодило доклен се он с војске врати; и она му се кучка закуне и обећа да ће је љубити и чувати као своје два ока у глави. Кад муж њезин отиде, она ти богме у та исти час дозове слуге и нареди им да сјутра зором одведу ову сироту ђевојку као у прошетњу у једну оближњу гору, и кад је у гору уведу, да је заведу страпутицама и збанде од пута нека је убију и њезине двије руке осјечене до иза шака и срце да јој донесу, а ако ово не донесу, рече им и запријети да ће она то

од њих мјесто пасторке урадити. Ујутро у просвитање устану слуге и приправе се на пут, и отиду те пробуде ђевојку казујући јој да им је госпођа њезина маћеха наредила да је воде у прошетњу, на које она сирота не знајући шта јој се приправља добровољно пристане и шњима се упуту. Кад дођу у некаку густу шуму заведу је како им је она бездушница наредила, свежу је за једно дрво и хоћаху је убити, али је стаде писка и видећи да је преварена почне молити, плакати и заклињати да је не убију, али кад јој они казаше како им је заповједила госпођа и да друкчије не смију вако да обадва главом плате, онда им она опет рече: "Ах немојте ме убити, а просте вам моје руке, ево их посијеците, а и срце бих вам своје дала кад бих знала да бих без њега могла живљети." Ражали се слугама те јој само руке осјекоше а за срце договорише се да одговоре госпођи да су га путем изгубили, и тако се натраг врате а њу несретњицу онако оставе саму у пустињи без рука и без и чесове помоћи. Кад дома дођу, јаве госпођи као што су се договорили и она их обдари. Али Бог као Бог – хвала њему и слава! – у они час у који су њојзи руке осјечене, учини те оцу њезину дође у сну некакав чоек и рече му: "Врати се дома овај час, јер је твоја шћер живот изгубила по заповијести твоје безбожне жене, него тражи у војсци црна коња без биљега, бијелу бедевију без биљега, ата врана пријед нејахана и ждробну кобилу, и од свакога узми по три длаке репне, изгори на огањ, па онијем прахом поспи ране својој шћери, те ће одмах бити као што је пријед била." Кад се пробуди несретњи отац, вас забуњен нађе све како је снιο и трчи трком дома. Кад дома упита жену за шћер, она му одговори да је негђе одбјегла и да не зна где је, но он скочи на њу и на слуге говорећи ако му не кажу где је шћер да ће их све сабљом искомадати. Жена аша те аша, а слуге богме препану се и све једно по једно кажу што је и како је било, те он запучи пред собом двије своје слуге с голом сабљом у руци, а они пред њим казујући му пут дођу у ону гору, кад ли нађу ђевојку више мртву него живу, нешто од муке без рука, нешто од глади и самотиње а нешто од страха. Пошто је отац виђе заплака се па паде над њом, и видећи је без рука посу је онијем прахом од репова коњскијех, те она оживље у они час и друге јој руке изникосе – не од меса, него од сухога злата. Тада он своју златноруку шћер одведе дома, а жену привеже коњма за репове и нареди својијем слугама те је тако одвуку до онога мјеста где су му шћери руке осјекли и онђе је коњи раскину, те пасју душу испусти.

34

Маћеха и пасторка.

Била једна девојка која је имала мађију, па мађија на њу мрзила да је очима не види за то што је она била лепша од мађијине кћери коју је довела. Поред мађије омрзне на њу и њезин отац и стане је псовати и бити само да би жени угодио. Један пут рекне њему жена: "Хајде, човече, да ми ову твоју девојку пошљемо у свет нека себи срећу тражи." А он јој одговори: "А куда је знамо, жено, послати? куд је девојка сама пристала?" Она му рече: "Ти, човече, ако не ћеш то учинити, ја не ћу с

тобом живети, него ти њу сутра одмах води од куће, па је заведи где у шуму, одакле сама не ће знати кући доћи, а ти се укради од ње па бежи кући." Он сиромаш пристане на то и рекне јој. "Барем спреми јој што на пут, да не умре први дан у шуми од глади." Мађија јој умеси погачу, па сутрадан како сване, заведе је отац далеко у шуму, па се украде од ње и врати се кући. Она сирота оставши сама тумарала је читав дан по шуми, али из ње никако није могла изићи. У томе приспе и мрак и она се попне на једно дрво да преноћи, да је на земљи не би изело како звериње. И целу ноћ су курјаци по земљи испод ње урликали да је сирота од страха једва жива остала. Кад ујутру сване, она сиђе с дрвета и пође опет по шуми не би ли како из ње изишла, али шума све гушћа а краја никако. Кад се прикучи опет вече, и она стане тражити згодно дрво за ноћиште, док у један пут опази где се нешто кроз помрчину у шуми беласа. Она помисли не ће ли то срећом бити каква кућа, па пође онамо. И заиста нађе кућу лепу и велику; врата су била отворена, она уђе унутра, кад тамо, собе не може лепше бити, и на асталу у једној соби свећа гори. Она помисли да је то кућа каквих пустаија, али се није страшила мислећи у себи: "Пустаија се боје само богати, људи, а ја их се немам за што бојати; казаћу им да ћу их свашта слушати и радити за ону кору хлеба што ће ми дати." Па извадивши своју погачу из торбе прекрсти се и стане јести. Тек почне јести, ал ето ти једнога петла, који стане скакати за погачом, а она му стане по мало мрвити. Не постаја мало дође и једна мала вашчица, стане се око ње умиљавати, а она јој одломи парченце погаче па је узме на крило, почне је миловати, и хранити из руке. За тим дође и мачка, она и мачки одломи погаче па јој да. На један пут чује велики бат и мумлање, сва протрне кад види лава где у собу уђе, али лав одмах стаде махати репом, и око ње се умиљавати; она се мало ослободи, па пружи и њему погаче, и лав узме, па јој стане руку лизати и она се са свим ослободи па почне лава миловати и хранити погачом, док у један пут чује звеку од оружја, и хтеде од страха пасти, док ето ти у собу уђе некако створење у медвеђој кожи; петао, вашка, мачка и лав отрче одмах предањ, и стану се око њега умиљавати и цичати од радости. Она сирота ни помислила није да је то човек, него је мислила да је Бог зна како зверка и чекала је само кад ће је спопасти и растргнути. Ал то страшно створење скиде са лица медвеђу кожу, и збаци медвеђину са себе, и сину сва соба од његових златних хаљина. Девојка иза великога страха чисто се обезнани кад види у господским хаљинама прекраснога младића. Али он приступи к њојзи, и рече јој: "Не бој се, драга душо, ништа; ја нисам никакав рђав човек, ја сам царски син, па кад хоћу да ловим, дођем овамо, а ову медвеђину носим да ме ко не би познао, нити и ко зна да сам ја човек, до ти сад, него ко ме год види, мисли да сам кака авет и бежи од мене; и у ову кућу не сме нико да уђе, ни близу ње прође, јер виде и знаду да ја овде стојим, а ти једна ниси се плашила овамо доћи, ваљда си знала да ја авет нисам?" Она му стане приповедати да она о њему и његовој кући ништа није знала, већ да је мађија отерала, и све редом искаже како је било. Кад он све чује, ражали му се здраво, па јој рече: "Мађија је на тебе мрзила, а Бог те милује; ја хоћу да те узмем; хоћеш ли поћи за мене?" "Хоћу" рекне она. Сутрадан он је одведе своје оцу у двор, и тамо се венчају. После некога времена измоли се она да иде да види

свога оца, муж је пусти, и она се обуче сва у злато, па дође к оцу. Отац јој није био код куће, већ маћија која кад је види, уплаши се да није пасторка дошла да јој се освети, и потрчи пред њу говорећи: "Видиш, ја сам те на ту срећу упутила." Пасторка је загрли и пољуби се с њоме и с њеном кћерју. Здравом јој жао буде што оца није нашла код куће, али полазећи даде и маћији доста новаца. Маћија за њом претећи песницом рекне: "Чекај несрећо! не ћеш ти сама тако ићи, одмах сутра и моја ће кћи." Кад у вече дође јој муж, а она почне му говорити: "Знаш шта је, човече! ја велим нека иде и ова моја девојка у свет да тражи срећу, видиш, ону смо послали, па се не враћа, може бити да до сад злато на њој трепти." Човек уздахне па пристане и на то. Сутрадан она спреми својој кћери колача и печења па је оправи са оцем у шуму. Отац је заведе као и ону прву, па оде кући. Она кад види да оца нема, почне тражити пут кући, па наиђе на ону кућу у шуми одмах; уђе унутра, кад види да нигде никог нема у целој кући, закључа врата, говорећи: "Сам Бог да дође не ћу му отворити." Извади из торбе печење и колаче па метне на астал и почне вечерати, ал ето ти петла, вашке и мачке, стану се око ње умиљавати да би им што дала, а она као бесна: "До ђавола! немам ни ја колико ми треба, а да дам вама." Па их почне тући, а вашка стане дречати, а кад лав дреку чује долети, па шчепа девојку, и сву растргне. Сутрадан дође царски син са женом у лов, она одмах позна своју сестру по хаљини, покупи сву парчад од ње те однесе маћији, и нађе свога оца код куће, он се врло обрадује кад види своју кћер за царским сином удату. А кад чује шта је са женином кћерју било, жао му буде, "али јој је" рече "мати то заслужила код Бога, јер је на тебе бадава мрзила. А ено је" вели "на бунару, идем да јој кажем." Кад жена чује шта је од њене кћери, она почне човеку говорити: "Ја човече не могу твоје кћери очима гледати, већ хајде да ми њих обоје убијемо, ако не ћеш, ја ћу сад скочити у бунар." "Па скочи!" одговори човек "ја свога детета убити не могу." "Добро кад не ћеш, и ја је гледати не могу." Па скочи у бунар.

35

Опет маћеха и пасторка.

Био човек удов и имао једно мушко и једно женско дете, па се ожени на ново и друга му жена доведе пасторку. Ова жена све је волела своје детету, а на оно двоје пасторчади мрзила и свакојако их мучила. Најпосле рече мужу: "Чујеш, човече; ја ове троје деце више не могу гледати, него их води из куће, или не ћемо ни нас двоје заједно хлеба јести." Човек је стане блажити: "Та немој жено, за Бога! куда знам с њима?" "Макар куда," одговори жена, "одведи их у планину, па их остави у планини, што им драго." Најпосле наврати мужа те јој рече да ће сутра одвести децу у планину и онамо их оставити. А то све слушала његова кћи, па плачући каже брату своје, који је био млађи од ње: "мој брате! наш отац хоће сутра да нас одведе у планину, па да нас онамо остави. Него знаш шта ћемо радити? Да напунимо џепове пепела, па путем за собом помало да просипамо, кад у мене нестане, онда ти, па

ћемо после из планине по пепелу моћи доћи кући. Кад буде ујутру они се сироте украду, те напуне џепове пепела, и кад их отац зовне да иду с њим, они пођу. Идући тако задуго деца су просипала за собом помало пепела. Кад их отац доведе усред шуме, рече им: "Седите овде мало, сад ће тата доћи." Деца седну, и он се тако украде од њих и отиде кући, а деца чекајући онде оца огладне, и кад буде пред ноћ, она се по пепелу врате натраг кући; али кад дођу тамо, не смедну одмах ући унутра, него се под стрехом сакрију крај пенцера да чују шта се у кући ради и говори. У то време човек и жена били су за вечером, па пошто вечерају, рекне жена: "Да је овде сад оно наше двоје деце, дали бисмо им ово мало корица, те би и они могли вечерати." А деца онда кроз пенцер: "Ево нас мајко!" па утрче унутра. Кад их запитају како су дошли, мушкарац каже управо да су дошли по пепелу. Кад деца по том вечерају и легну спавати, жена опет навали на човека да их сутрадан одмах води опет, а она ће пепео сакрити. Деца то чују опет, па кад ујутру рано устану, не нашавши пепела накупе мекиња у џепове, па кад их отац опет поведе у планину, они стану помало просипати мекиње. Кад их отац одведе далеко у шуму, он им наложи ватру, па узевши тикву пође као на воду рекавши деци да седе код ватре, а он ће сад доћи, и тако се од њих украде и отиде кући, а деца остану сама у планини. Деца су дуго седела код ватре и чекала оца, а кад виде да њега нема, а ноћ се прикучи, она пођу по мекињама кући, кад тамо, а то некаке зверке наишле те мекиње све појеле. Деца кад то виде, бризну плакати па се врате к ватри. У том ударе онуда некаки Чивути, па кад опазе ватру, дођу к деци па их запитају шта раде овде, и имају ли још кога онде, а пошто им деца приповеде све шта је и како је, реку им Чивути да иду с њима и да ће им у њих добро бити. Деца пристану на то и пођу с Чивутима, и Чивути их одведу својој кући. Они код куће нису никога имали до само једну матер, па кад дођу кући, мушко дете затворе да се гоји а девојку оставе да им матер слуша. Кад се дете добро ухрани и угоји, Чивути полазећи на посао некакав заповеде матери да га испече па кад дођу до вече с посла да га поједу. Девојчица је за оно време што је код Чивута провела, била увећбала нешто Чивутски, те је разумела што су Чивути матери казали за њенога брата, па отиде и каже брату: "Брате, данас Чивути одоше некуда и заповедише матери да те испече; него ми да гледамо да бабу туримо у пећ." Кад буде после подне, ужари баба пећ и изведе дете да га у њу тури, па му рече да седне на лопату. Онда девојчица рече баби: "Мајко! он је још млад и нејак, па не зна како то треба, него седи ти најпре да он види." Баба то учини и седне, а они за лопату те с њом у пећ и баба се испече. Онда деца бежи из куће, и бежећи дођу на једну воду и на њој нађу мост, те брже пређу на ону страну и дођу у шуму. Кад Чивути у вече дођу гладни кући, викну матер да им донесе јести, али у кући нигде никога, него осете мирис од печења, кад извуку печење из пећи, познаду своју матер па брже боље за децом у потеру. Кад дођу на ону воду, а то ударила плаха киша и мост однела, и они не могавши прећи преко воде, врате се натраг. Деца тумарајући којекуда по планини најпосле дођу на један извор, и код онога извора нађу једну жену, и назову јој помози Бог! па се напију воде и седну да се одморе. Онда рече жена девојчици: "Ћерко! да ти легнем главом на крило да ме мало поиштеш." А она јој одговори:

"Драге воље, мајко." И тако жена легне девојци главом на крило, па је онда запита од куда су њих двоје. Девојче јој плачући приповеди све шта је и како је, па јој најпоследње рече: "Мајко! како ти мирише глава!" Онда жена устане с њезина крила, погледи жалосну и плачну девојчицу, па јој рече: "Кудгод ходила, сретна била, кад плакала, бисер ти ишао из очију место суза, и кад говорила, ружа ти златна из уста излазила!" После тога жена покаже деци куда ће изаћи на пут, и деца отиду а жена остане код извора. Деца изишавши на пут отиду кући. Девојчица како опази мађију и оца, бризне плакати, а мађија како види да јој место суза бисер из очију иде, рашири руке, па је стане грлити и љубити: "Благо мени кад си ми дошла! А где си ми тако била?" Девојчица кад стане приповедати, а из уста све златна ружа. Онда се мађија још већма зачуди, па је запита: "Где си таку благодет на себе добила?" Девојчица јој каже како су у планини ту и ту нашли жену на извору па је жена благословила. Онда мађија запита: "А јели та жена још тамо? да и ја своју ћер к њој пошљем да добије ту благодет." Девојчица јој одговори да је иза њих онде остала. И тако мађија стане говорити својој кћери да иде онамо, а она се затезала и супротила, еле најпоследње матери је којекато намоли и она отиде и нађе ону жену на извору. Кад дође на извор, место да јој назове помози Бог, не рече јој ништа, него у себи промрмља "Ето оне жентурине, убио је Бог!" Па се напије воде и седне код извора као што су јој казали. Жена одмах приступи к њој па јој рече: "Да ти легнем главом на крило да ме мало поиштеш." А она јој одговори: "Хоћу да, Бог зна каква ти је главурина", и стане плакати: "Не бих ја ни дошла овамо, да ме није моја матерешина отерала." Онда је жена погледи, па јој рече: "Тамо њој кржаве сузе из очију летеле кад плакала, а кад говорила, тамо она прскала и балила те те не могли људи слушати." После тога девојка се врати кући маји својој, а маја је једва дочека и рашири руке пред њу, а кад она проговори, стане прскати и балити, да се матери упропасти шта јој је. Девојка онда окрене плакати: "Ти си ми крива," а сузе кржаве полете јој низ образе. – За ону се сироту девојку после прочује до цара, те цар пошље по њу и узме је за свога сина, а она узме и свога брата к себи, те су тако сретно живели. А она друга девојка са својом матером и очухом остане онако.

36

Како су радиле онако су и прошле.

Била једна девојка па имала мађију, и мађија имала кћер што је довела, па мрзила на пасторку, тукла је и грдила од куд је год ишла, патила је глађу и голотињом да би је само какогод са света нестало; ал што је она њу горе држала, то је она све здравија и лепша бивала. Кад мађија види да јој овако досадити не може, отера је од куће кад јој је отац некуд на пут био отишао. Она ишла не знајући ни сама куда, најпоследње заиђе у шуми, па тумарала тамо амо тражећи куд ће да изађе, док смотри на далеко ватру где се светли па онда хајд к оној страни од куд је ватра светлила. Кад тамо а то мала колебица, непочишћена и у њој ватра раштркана и већ се згорела. Она лепо узме метлу па почисти колебу,

ватру склони, и још дрва донесе те бољу наложи па седне да чека ко ће доћи. Кад у вече, Боже! дува ветрина, крше се дрва мислиш све ће из корена извалити. Она се сакрије за колебу дркћући од страхоте, ал ето ти ала иде, како дође у колебу, стаде мирисати ла рече: "Овде има рајска душа; изађи, рајска душо! не ћу ти ништа." Девојка изађе, онда јој ала каже: "Јеси ли ти моју колебу почистила и моју ватру наложила?" А она одговори: "Јесам." "Добро," каже ала, "сад ме мало поишти." Девојка седне, ала јој метне главу на крило и почне да је поиште, кад тамо, али глава пуна црви, па смрди као буба. "Смрди ли моја глава? девојко!" запита је ала; а она одговори: "Не смрди, мајко! већ мирише као смиљ." Сутрадан рано полазећи ала девојци заповеди да нахрани њену живину и да скува вечеру. Девојка стане мамити живину, кад ал Боже! скупише се еје, совуљаге, вране, курјаци, лисице, јазавци, творови, што је год у Бога животиње, све се скупи на храну; девојка их лепо нахрани, и све се разиђе. Кад у вече опет дође ала, запита је јели нахранила њену живину. "Јесам" каже. Пошто је тако стајала неко време код але, рекне јој ала: "Ако хоћеш, иди кући; за то што си ме лепо служила узми од оних сандука који хоћеш, па понеси кући." Девојка узме најлакши сандук, а ала је запита за што узима најлакши. "Знам" вели "да у њему најмање има; а ја за ово неколико дана нисам више ни заслужила." И тако отиде, кад дође кући са сандуком и отвори га, а то у њему све сами дукати! Кад мађија то види она одмах отера и своју кћер да донесе сандук дуката. Њена кћи наиђе на ону исту колебу; ал нити је хтела ватре стакнути, ни спремити. Кад у вече дође ала онако исто с ветром, запита је: "Рајска душо! што ниси моју ватру стакла и моју колебу почистила?" А она јој одговори: "Нисам ни код своје куће чистила." "Добро, добро," каже ала, "а ти ме мало поишти." Тек девојка завири у главу, стане пљувати: "Пи! чудна смрада! ја те богме не могу поискати." "Добро, добро!" опет каже ала. – Сутрадан ала опет оде а њој заповеди да живину нахрани, кад девојка види каква је живина, узме батину, па ком ногу, ком главу, ком крило одбије, и тако све растера. Кад у вече дође ала, запита је јели живина нахрањена. – "Јесте да! каква ти је оно ђаволска живина? Каква је онако сам је и нахранила, батином." "Добро, добро," каже јој ала. Кад буде ујутру, каже јој да иде кући: "Доста си ме" вели "служила; ето узми који хоћеш од тих сандука па носи кући." Девојка избира најтежи, па однесе. Кад га донесе кући, брже и она и мађија отворе га да виде силно благо у онако тешком сандуку. Кад се надвире над сандук, а две гује искоче из њега па једна матер а једна кћер за очи, те им испију очи. Како су право радиле онако су и прошле.

37

Зла жена.

Путовао некуд чоек са женом, па ударе преко ливаде скоро покошене, онда чоек рече: "Ала жено! лијепо ти је ова ливада покошена!" А жена: "Зар ти је напало на очи, те не видиш да то није кошено, него стрижено!" А чоек опет: „Бог с тобом, жено! Како ће се ливада стрићи?"

то је кошено, ето видиш откоса." – И тако чоек доказујући да је кошено, а жена да је стрижено, сваде се, и чоек удари жену, па јој стане викати да ућути; а жена пристане поред пута уз чоека, па му унесе два прста под очи, и њима стригући као ножицама, стане викати: "Стрижено! стрижено! стрижено!" Идући она тако поред пута, а не гледајући преда се него чоек у очи и у своје стрickaње, нагази на некакву јаму, која је од озго била покривена откосима, и у њу упадне. Кад види чоек ће се она стровали и замкне у јаму, а он рече: "А! тако теби ваља!" Па отиде својим путем и не надвирујући се над јаму. Послије неколико дана ражали се чоек у себи говорити: "Хајде да је извадим, ако још буде жива! Кака је така је; а може бити да ће се у напредак што и поправити;" па узме уже и отиде над јаму, па пусти уже у јаму и стане викати да се ухвати за уже, да је извуче на поље. Кад већ опази да је уже затегло, а он онда повуци! Кад већ уже прикупи близу краја, али има шта виђети: мјесто жене, ухватио се за њега ђаво, с једне стране бијел као овца, а с друге црн као што и јест. Чоек се уплаши, па пође да упусти уже, а ђаво повиче: "Држи, да си ми по Богу брат! извуци ме на поље, па ме убиј ако ми не ћеш живота поклонити; само ме избави одавде." Чоек прими за Бога, и извуче ђавола на поље. Ђаво одмах запита чоека каква га је ту срећа донијела да га избави, и шта је тражио у тој јами; а кад му чоек каже да му је ту прије неколико дана упала жена, и да је дошао сад да је извади, онда ђаво повиче: "Шта побратиме, ако Бога знаш! Па то твоја жена! и ти могао с њом живљети! И опет дошао да је извадиш! Та ја сам у ту јаму упао прије толико времена, па ми је из најприје истина било тешко, а послије сам се био којекако навикао; али како та проклета жена дође к мени, мало за ова неколико дава не црках од њезина зла: саћерала ме била у крај, па видиш како ми је ова страна што је била од ње, осидејела, све од њезина зла! – Прођи је се, ако Бога знаш! Остави је ту где је; а ево ја ћу тебе учинити честита, што си ме од ње избавио" па ишчупа из земље једну травку, и пружи је чоек у: "на ти ову траву, те је остави; а ја идем, па ћу ући у кћер тога и тога цара; из свега ће царства доћи љекари и попови и калуђери да је лијече и да мене ћерају, али ја не ћу изићи докле гођ ти не дођеш; а ти се начини љекар, па и ти дођи да је лијечиш и само је окади овом травом, а ја ћу одмах изићи, по том ће теби цар дати своју кћер, и узеће те да царујеш с њиме." Чоек узме траву, те остави у торбу, па се опрости с побратимом и растану се. Послије неколико дана пукне глас да је болесна царева кћи: ушао ђаво у њу. Скупе се из цијелога царства љекари и попови и калуђери, али залуду, не може нико ништа да учини. Онда чоек узме торбу с травом, те објеси о врату, и узме штап у шаке, па запали пјешнице у царску столицу, и управо у царево дворе. Кад се прикучи собама где болује царева кћи, види је лете љекари и љекарнице; попови, калуђери и владике чате молитве, свјештавају масла, држе денија, и зову ђавола да изиђе, а ђаво једнако виче из ђевојке и руга им се, пође и он тамо са својом торбом, али га не пуштају унутра; онда он отиде у кућу управо царици, па јој каже да је и он љекар, и да има траву којом је он до сад ишћерао неколико ђавола. Царица, као свака мати, скочи брже боље и одведе га ђевојци у собу. Како га ђаво опази, он му проговори: "Ту си побратиме?" – "Ту сам." – "Е добро! а ти чини своје, па ћу ја изићи; али ти више да не идеш за мном где се ја огласим, јер не

ће добро бити" (ово су они тако говорили да нико други није могао чути ни разумјети осим њих двојице). Чоек извади своју траву из торбе, те окади ђевојку, а ђаво изиђе, и ђевојка остане здрава као од мајке рођена. Сви остали љекари као посрамљени разиђу се куд који, а овога загрле цар и царица као свога сина, па га уведу у ризницу, те га преобуку и даду за њега своју једину кћер, и поклони му цар пола царства свога. Послије некога времена отиде онај исти ђаво те уђе у кћер другог већег цара, који је био комшија с овијем. Ударе свуд по царству тражити јој лијека, а кад не нађу, онда разберу како је и овога цара кћи била тако болесна, па је излијечио некакав љекар, који је сад његов зет. Тада онај цар напише књигу твоме комшији, и моли га да му пошље онога љекара што му је кћер излијечио, да излијечи и његову кћер од онаке болести, па ће му дати штогођ иште. Кад то цар каже своме зету, а зет се опомене што му је најпослије казао побратим на растанку, па не смије да иде, него се стане одговарати да је он већ побацио лијечење, и да више не зна лијечити. Кад то одговоре ономе цару, а он пошље другу књигу, и каже да ће дигнути војску и приметити крајину ако му цар не пошље свога љекара. Кад овом цару дође такови глас, он каже свом зету да друкчије бити не може, него да треба ићи. Кад се царев зет види на невољи, спреми се и отиде. Кад дође царевој кћери, а ђаво се зачуди, па повиче: "А! побратиме, шта ћеш ти овђе? Нијесам ли ја теби казао, да ти више не идеш за мном?" – "Е! мој побратиме!" проговори царев зет, "не идем ја да тебе ћерам из царева кћери, већ те тражим да те питам шта ћемо сад? изишла моја жена из јаме, па што тражи мене, којекако; али тебе! што ми је нијеси дао извадити из јаме." – "Шта наопако! изишла твоја жена!" повиче ђаво, па скочи из царева кћери, и утече чак у сиње море, и више се никад не врати међу људе

38

Дивљан

Поп и ђак ходили кроз једну велику планину, па их онђе ухвати ноћ. Видећи они да већ не могу тај дан приспјети куда су били наумили, стану гледати тамо амо кроз планину ђе би преноћили, и угледају огањ далеко у једној пећини. Примакну се они близу и назову: "Добар вече, има ли то тамо?" Кад ли шта виде? ни људи ни никога другог, до једног дивљег чока с једнијем оком наврх главе. Запитају га: "Хоћеш ли нас пустити у кућу?" Он им одговори да хоће. Али на врата од пећине бијаше приваљена велика плоча, коју сто људи не би могло помаћи. Дивљан устане, дигне плочу, пусти их унутра, па опет плочу на врата привали; потакне им велики огањ и сједну гријати се. Пошто се мало разгрију, почне их дивљан пипати иза врата, да види који је претљи да га закоље и испече, и напипље попа претљега, спопане га и убије, наврти на ражањ и метне крај огња да се пече. Кад ђак то види, досјети се и своје јаду, али утећи из пећине није могао никако. Пошто се поп испече, зове дивљан ђака да с њим једе, а ђак јадни не шћене, већ му одговори да није гладан. "А хоћеш" рече дивљан "и на срамоту, ако не ћеш па лијепо." Ђак шта ће? већ сједне с њим, дивљан проклети једе, а

Ћак меће у уста па опет баца у крај. "Јећи" стане викати дивљан, "јер ћу и тебе сјутра овако." Пошто се дивљан наједе, легне крај огња, а ћак почне ћељати један мали шиљак. Упита га дивљан: "Шта ћељаш та шиљак?" Ћак му одговори да се код оваца сједећи беспослен научи вазда тако ћељати. па да га је и сад та воља допала. Дивљан затвори око и заспи, а ћак јадни видећи да се и њему сјутра ножић под грло справља, домисли се те они шиљак заврти дивљану у око и ослијепи га. Дивљан слијеп скочи као махнит и ћаку рече: "Нека, да је Богу хвала! извади ти мене ово једно око, кад не умјех ја тебе обадва, али ми утећи не ћеш." Кад ујутру сване, напипље дивљан врата од пећине и видећи да су затворена почне по пећини брбати тамо амо да ћака ухвати, али га не могне наћи никако, јер је имао у пећини много стоке, те се ћак домисли и огули једног овна, па се обуче у ону кожу и измијеша међу овце. Дивљан већ види да му од многе стоке не може ништа, па пође на врата од пећине, отвори један крај од врата и почне стоку вабити да једно по једно избаца. Ћак у оној кожи овнујској стане се примицати с овцама не би ли и њега избацио, и тако мало по мало примичући се дође до њега, дивљан га ухвати и избаци међу осталијем овновима. Кад се ћак дохвати пољане, и види сву стоку пред собом, викне дивљана: "Не тражи ме" рече, "ја сам већ на пољу." Дивљан кад види да му је утекао, домисли се што ће, отвори врата са свијем, и пружи му један штап говорећи: "Кад си ми већ утекао, на ти ови штап да ћераш стоку, јер ти без њега не ће ниједна кренути." Ћак несретни превари се, и пође да узме штап; али како га се прихвати, пријену му један прст при њему; виђевши да је погинуо стане скакати око дивљана тамо амо да га не дохвати, у то падне му на ум бритвица коју је при себи имао, извади је и осижече он прст што му при штапу пријенуо био и утече. Онда се почне дивљану ругати и смијати ћерајући пред собом стоку. Дивљан онако слијеп пристане за њим, те тако дођу доједне велике воде и ћак види да ће га већ моћи у воду утопити, па почне звижјети околу њега ругајући му се. Дивљан примичући се мало по мало да би га ухватио примакне се управ над воду, а ћак му онда притрчи иза леђа и тисне га у воду те се дивљан утопи. Онда ћак с миром и с Богом оћера стоку и дође здраво кући, али без попа.

39

У цара Тројана козје уши.

Био један цар који се звао Тројан. У тога цара биле су уши козје, па је редом звао бербере да га брију; али како је који ишао није се натраг враћао, јер како би га који обријао, цар Тројан би га запитао шта је видео на њему, а берберин би одговорио да је видео козје уши; онда би га цар Тројан одмах посекао. Тако дође ред на једног берберина, али се овај учини болестан па пошље свога момка. Кад овај изиђе пред цара, запита га цар, што није мајстор дошао, а он одговори даје болестан. Онда цар Тројан седне те га момак обрије. Момак бријући цара опази да су у њега козје уши, али кад га Тројан запита шта је у њега видео, он одговори да није видео ништа. Онда му цар да дванаест дуката и рече

му да од сад увек долази он да га брије. Кад момак отиде кући, запита га мајстор како је у цара, а он му одговори да је добро и да му је цар казао да га свагда он брије и покаже му дванаест дуката што је од цара добио, али му не каже да је у цара видео козје уши. Од то доба овај је момак једнако ишао и Тројана бријао, и за свако бријање добијао по дванаест дуката, и није никоме казивао да цар има козје уши. Али га најпосле стане мучити и грести где не сме никоме да каже, те се почне губити и венути. Мајстор то опази па га стане питати шта му је, а он му на много запиткивање најпосле одговори да има нешто на срцу, али не сме никоме казати, "а да ми је" вели "да коме год кажем, одмах би ми одлахнуло." Онда му мајстор рече: "Кажи мени, ја не ћу никоме казати; ако ли се бојиш мени казати, а ти иди духовнику, па кажи њему; ако ли не ћеш ни њему, а ти изиђи у поље иза града, па ископај јаму те завуци главу у њу па у три пута земљи кажи шта знаш, па онда опет јаму затрпај." Момак избере ово треће: отиде иза града у поље, па ископа јаму, те у њу завуче главу и у три пута рекне: "У цара Тројана козје уши." Па онда загрне земљу, и тако се смири и отиде кући. Кад после тога прође неко време, али из оне јаме никла зова, и три прута нарасла лепа и права као свећа. Чобанчад кад нађу зову, одсеку један прут и од њега начине свиралу, али кад почну свитати, свирала издаје глас: "У цара Тројана козје уши." То се одмах разгласи по свему граду, а најпосле и цар Тројан сам собом чује како деца свирају: "У цара Тројана козје уши." Чувши то цар Тројан одмах дозове онога берберскога момка, па га запита: "Море шта си ти огласио народу за мене?" А он се сиромаш стане правдати да није никоме ништа казао, али да је видео шта он има. Онда цар истргне сабљу да га посече, а он се препадне па све по реду искаже, како се земљи исповедао, па како је сад на ономе месту "нарасла зова, од које свака свирала издаје онаки глас. Онда цар седне с њим на кола и пође на оно место да види јели истина, кад тамо, али још само један прут нађу. Цар Тројан заповеди да се начини свирала од онога прута да види како ће свирати. Кад они начине свиралу и почну свирати, а свирка издаје глас: "У цара Тројана козје уши." Онда се цар Тројан увери да се на земљи ништа не може сакрити, па ономе берберину опрости живот, и после допусти да сваки може долазити да га брије.

40

Цар Дукљан.

Био је један цар те се звао цар Дукљан. Један дан ловећи он по дубокијем алугама и густојем грменима угледа једно језеро те се шумке примакне к њему еда би што уловио. Наднесавши се мало над језеро угледа крилата коња и на њему крилата чоека златнијех коса дугијех до пета ће из језера излази. Кад их цар виђе, потаја се и стаде вирке да гледа ће ли ови чоек. Кад тек што на сухо изиде, сиде с коња и дохвати некаку свиралу дугу превјену и шарену као највећа змија и поче у њу свирјети да се од мила Бога не могаше слушати, и на ови глас поче се све камење и дрвеће шикати. Цар се уплаши па загне стријелу

на овога чоєка и љуто га обрани кроз обадва крила. Чоєк падне с коња и врисне од муке и жалости да се до неба могаше чути, и завиче: "Моли Бога, чоєче, те си ти мене виђео приђе него ја тебе." Пошто цар виђе ње обрани чоєка, притрчи к њему с голом сабљом, а он фук те у језеро онако рањен; онда цар ухвати онога коња, узјаше га те с њим бјежи дома. Али теке што га бјеше узјахао, изникоше и краљу крила, а краљ се препаде те сиђе с њега и ухвативши га за фузду поведе га, и мало идући нестале му крила те тако дома дође. Дошавши дома каже све што се збило, и коња уведу у коњушницу међу остале коње. Царев син чујући за то језеро крене једно јутро кридимице од оца, те по казивању очину набаса на језеро, али не дође шумке него са запетом стријелом, али приђе него дође до језера упази изван језера једну жену средовијечну ње расплетенијех коса плаче и њега гледа, те он на ономе мјесту паде у несвијест као мртав. У који час он ту заковрну, у та час они крилати коњ почне у царевој коњушници вриштати и крилима ударати да се од велике уке и треске и сав царев двор затресе. Цар скочи да види шта му је, док коњ рече цару: "Ако желиш сина свога жива видјети, врћи ме на мјесто оклен си ме довео." Цар се препане те онако на коња гола узјаше, кад се коњ поља дохвати, прелеће као муња до језера. Кад тамо, види цар сина мртва прострта и над њим ону жену ње плаче и ње му очи вади једном длаком из главе. Цара стаде лелек за сином а коња вриска за оном женом, док завика коњ: "Сада мијењајмо сина за сина, а отац да му је прост." Онда она жена поврати очи цареву сину и задуне га, и кад оживље, даде га цару а он њојзи коња.

(Даклем се мисли да је коњ био син оне жене, а онај човјек што га је цар ранио његов отац.)

41

Ђевојка, удовица и пуштеница.

Био чоєк неожењен, па га једни нудили њевојком, други удовицом, трећи пуштеницом. Сад он није знао коју ње узети, јер су по себи све три биле добре и лијепе; него отиде некаком старцу да га пита: или је боље узети њевојку или удовицу или пуштеницу; а старац му каже: "Синко! ја ти на то не умијем ништа казати, него иди Премудроме (т. ј. Соломуну), он ње ти знати казати шта је боље: па дођи послије да ми кажеш шта ти је рекао." Онда чоєк отиде Соломунову двору. Кад дође пред двор, питају га слуге шта ње, а он им каже да иде Премудроме. Онда га узме један слуга, те га уведе у двор, па пружи руку на једно дијете, које бјеше узјахало на штап па трче по двору: "Ено оно је Премудри." Чоєк се зачуди, па помисли у себи: "Шта ње оно дијете мени знати казати! Али већ кад сам дошао доведе, хајде да видим шта ње рећи!" Па се онда упуту к Соломуну; а кад дође к њему, он стане лијепо са својим коњем, па га запита шта ње, а чоєк му каже све редом шта је и како је. Онда му Премудри одговори: "Ако узмеш њевојку, ти знаш; ако узмеш удовицу, она зна; ако ли узмеш пуштеницу, чувај се мога коња!" па се онда окрене, и чоєка мало предре крајем штапа преко ногу, и

стане опет тркати по двору. Онда чоек помисли у себи: "Баш сам права будала! ја матор чоек, па сам дошао ђетету да ме свјетује како ћу се женити;" па се врати натраг, и отиде оном старцу да га пита коме га је послао по свјет! Кад дође старцу, и вичући на њега и срдећи се каже му све како је прошао с Премудријем, онда му старац рече: "Е мој синко! није то Премудри ништа узалуд рекао: ако узмеш ђевојку, ти знаш, то ће рећи: она ће држати да ти све знаш боље од ње, па ће те слушати какогођ ти хоћеш; ако узмеш удовицу, она зна, то ће рећи: она је већ једном била жена, па сад мисли све да зна, за то не ће те шћети слушати, него ће све шћети да ти заповиједа; ако ли узмеш пуштеницу, чувај се мога коња (па тебе штапом преко ногу), то ће рећи: чувај се да те не ожеже онако као што је и првог мужа ожегла."

42

Једна гобела у као а друга из кала.

Жена Премудрога Соломуна загледа се у некака другога цара, и намисли да остави првога мужа и да бјежи овоме другоме; али никако није могла да се украде, јер је је Соломун врло чувао; за то се договори с овијем другијем царем те јој пошаље нешто те попије па се учини као мртва. Кад она тако умре, Соломун јој осижече мали прст у руке да види јели заиста умрла, и кад види да жена не осјећа ништа него да је мртва, онда је закопа. А онај цар нареди своје људе, те је ноћу ископају и донесу њему и он јој опет некако поврати живот, и узевши је за жену стане с њоме живљети. Кад Премудри Соломун дозна шта је било од његове жене, он се дигне да је тражи, и поведе са собом подоста наоружанијех људи, па кад дође близу столице онога цара што му је жену узео, остави људе у шуми казавши им кад чују труба да затруби, онда да иду на њезин глас њему у помоћ носећи сваки пред собом по зелену шумнату грану, а он отиде сам у царев двор. Кад тамо, а то жена са слугама сама у двору, а цар отишао у лов. Кад жена опази својега првог мужа, она се поплаши, али га опет некако превари те га у једној соби затвори. Кад цар дође из лова, жена му каже да је дошао Премудри Соломун, и да је у тој и у тој соби затворен: "него" вели "иди сад одмах к њему у собу те га посијечи; али се немој шалити да и што почнеш с њим говорити, јер ако га пустиш само једну ријеч да проговори, превариће те." Цар с голом сабљом у рукама отвори врата, и пође к Премудроме Соломуну да му осижече главу. Соломун је мирно и без страха сједио на јастуку, па кад види овога ђе иде к њему са сабљом, а он се насмије. Кад цар то види, није се могао уздржати да га не запита за што се смије, а Соломун му одговори да се смије ђе цар цара хоће да погуби на женском узглављу. Цар га онда упита: "А да како?" А Соломун му одговори: "Ја сам већ у твојим рукама; свежи ме па изведи на поље иза града те ме погуби на видику, па прије него ме погубиш, заповједи да се три пута затруби у трубу да чује сватко и ко хоће да може доћи да види, па ће поћи и гора да гледа ђе цар цара губи." Цар то послуша особито да види да ли је истина да ће и гора поћи да гледа ђе цар цара губи. Па онда свеже Соломуна и метне га на једна проста кола,

па га са својим момцима и дворанима поведе на поље да погуби. Кад су тако ишли Соломун се кроз кола био загледао у предње токове, што, се у један пут насмије. Цар који је поред њега јахао на коњу запита га што се смије, а он му одговори: "Смијем се гледајући како једна гобела у као а друга из кала." Онда цар окренувши главу од њега рекне: "Хвала Богу, људи говоре Премудри Соломун, а он будала!" Кад у том дођу на мјесто ће хоће да га погубе, цар заповједи те се један пут затруби. Како чују трубу војници Соломунови, они се крену. Кад се други пут затруби, они се стану примицати, али се људи нијесу виђели него само зелене гране пред њима као гора. Цар се томе врло зачуди и увјери се да је истина што му је Соломун казао, па заповједи те се затруби и трећи пут; у том Соломунови војници стигну на оно мјесто те Соломуна отму, а цара и све његове момке и дворане похватају и побију.

43

Соломуна проклела мати.

Премудри Соломун једноћ у разговору рече пред матером својом да се свака жена може преварити. Мати га за то врло искара говорећи му да то није истина. Послије тога негђе Соломун матери својој некако докаже да је и она као и остале жене. Мати се његова за то врло расрди па га прокуне да не умре док не види морске дубине и небеске висине. Пошто Соломун већ остари и већ му се досади живљети на овоме свијету, стане се старати како би се опростио материне клетве, да би могао умријети. Најприје сакује гвозден ковчег, велики како може он у њему сједити; на заклопцу овога ковчега утврди један крај од гвозденијех верига које су биле тако дугачке као што је од прилике мислио да је море дубоко. По том ушавши у ковчег заповједи жени да га заклопи па да баци у море а она да држи други крај од верига, па пошто ковчег падне на дно мора, онда да га извуче на бријег. Жена ковчег затвори и заклопи и баци у море; али докле је још држала крај од верига и није могла ковчега да извуче, дође неко те је превари да су Премудрога с његовијем ковчегом заједно већ одавно рибе прождрле и да га већ никад на сухо извући не може, већ нека пусти крај од верига, па нека иде кући. Онда она вериге испусти, те све са превеликом тежом својом притисну Премудрога у ковчегу на дну мора. Послије тога ђаволи нађу светога Јована штаку и капу и одежду, па се сваде не знајући како ће то подијелити, и најпослије реку: "Хајдемо к Премудроме да нас он намири." И тако дознавши ће је Премудри, отиду к њему на дно мора, и дозвавши га кажу му за што су дошли; а он им из ковчега одговори: "Како ћу вас ја из ковчега намирити, кад нити видим вас ни онога око чега се свађате? Него ме изнесите на бријег па ћу вас онда намирити." Ђаволи онда одмах узму ковчег с Премудријем те изнесу на бријег. Кад Премудри изиђе из ковчега и узме у руке од ђавола оно око чега су се посвађали као да види шта је и шта које вриједи, он прекрсти штаком, а ђаволи се одмах разбјегну куд који, те њему остане све. Тако је Премудри виђео морске дубине, па онда стане мислити како ће још виђети небеске висине. За то ухвати два ноја, па им

за неколико дана не да ништа јести док добро огладне, па им онда привеже за ноге велику котарицу у коју он уђе и сједне држећи рукама више себе и више нојева на дугачком ражњу печено јагње. Нојеви желећи да би пециво дохватили, полете у висину и тако су све лећели докле Премудри не удари ражњем у небо, па онда обрне ражањ на ниже те га нојеви снесу на земљу. Тако је виђео и небеске висине и последије је умрљо.

44

Лаж за опкладу.

Послао отац дијете у воденицу, па му казао да не меље нигђе у воденици ђе нађе ћоса. Кад дође дијете у једну воденицу, а то у њој сједи ћосо: "Помоз' Бог, ћосо!" – "Бог ти помогао, синко!" – "Бих ли ја могао ту мало самљети?" – "Би, за што не би, ево ће се моје сад изамљети, па онда мељи колико ти драго." – Али дијете помисли шта му је отац рекао, па изиђе на поље и пође уз поток у другу воденицу. А ћосо брже боље узме мало жита, па отрчи другијем путем прије ђетета, те и у оној воденици мало заспе. Кад дијете дође у другу воденицу и види да је и у њој ћосо, а оно пође у трећу; а ћосо опет узме мало жита, па отрчи другијем путем прије ђетета и у трећу воденицу, те заспе; тако и у четврту. Кад се већ ђетету досади онда помисли у себи: ваља да је у свакој воденици ћосо; па спрти своју торбу с леђа и остане да меље с ћосом. Кад се ћосино изамеље, и дијете заспе своје, онда ћосо рече: "Хајде, синко, да умијесимо колач од твога брашна!" Дијете једнако држи у памети што му је отац казао да не меље у воденици ђе нађе ћоса, али сад већ помисли: што је ту је; па рече ћосу: "Хајде де." Ћосо устане, па разгрне ђетиње брашно у мучњаку, а ђетету рече да доноси воду у прегрштима. Дијете стане доносити воду, и ћосо почне помало закуавати; тако мало помало док се све изамеље, и ћосо све брашно закува, па онда умијеси једну велику погачу, па разгрну ватру те је запрећу да се пече. Кад се погача испече и изваде је из ватре па прислоне уза зид, онда ћосо рече ђетету: "Знаш, синко, шта је? Ову погачу ако подијелимо, нема ни мени ни теби, већ хајде да лажемо, па који кога надлаже онај нека носи сву погачу." Дијете помисли у себи: већ се сад нема куда, па рече: "Хајде де! почни ти." Онда ћосо почне којешта лагати, овамо онамо, а кад се већ излаже и умори, онда му дијете рече: "Е мој ћосо! ако ти више што не знаш, то је све ништа; стани да ја теби кажем једну праву истину. Кад ја бијих у младо доба стари чоек, онда ми имадијасмо много кошница, па бих их ја свако јутро бројио, и све бих челе пребројио, а кошница не могу. Кад једно јутро пребројим челе, а то нема најбољега челца; онда ја брже боље оседлам пијевца, па узјашем на њега, и пођем тражити челца. Кад доћерам траг до мора, а то он отишао преко мора, а ја за њим трагом. Кад пријеђем преко мора, а то чоек ухватио мога челца у ралицу, па оре за просо. Ја повичем на њега: ""То је мој челац; од куд теби мој челац?" "А чоек одговори:" "Брате! ако је твој, ето ти га."" Па ми да челца, и још пуну торбу проса од изора. Онда ја упртим торбу с просом на леђа, а

седло с пијевца пребаџим на челца, те челца узјашем, а пијевца поведем у поводу, да се одмара. Кад будем преко мора, онда ми некако пукне једна упрта на торби, те се све просо проспе у море. Кад пријеђем преко мора, у том стигне и ноћ, а ја онда сјашем с челца, па га пустим да пасе, а пијевца свежем код себе, па му метнем сијена, а ја легнем: спавати. Кад ујутру устанем, а то вуци дошли те заклали и изјели мога челца: лежи мед! по долу до чланка, а по брду до кољена. Онда почнем мислити у што ћу покупити мед. У том падне ми на ум да имам једну малу сјекирицу, па је узмем и зађем у шуму да уловим како звјерку да згулим мјешину. Кад тамо, а то двије срне скачу на једној нози. Онда ја потегнем сјекирицом, те им пребијем ону ногу, па их ухватим, те згулим с њих три мјешине, и покупим у њих сав мед, па притоварим на пијевца и однесем кући. Кад дођем кући, а то ми се родио отац, па мене пошљу Богу по водицу. Сад ја почнем мислити како ћу се попети на небо, док ми паде на ум оно моје просо што се просуло у море. Кад тамо дођем, а то оно пало на влажно мјесто па узрасло до неба; те ја уз њега хајде на небо. Кад се горе попнем, а то моје просо узрело, па га Бог пожњео и умијесио од њега хљеб, па удробио у вруће млијеко, те једе. Назовем му ја: Помоз' Бог! А он ми одговори: Бог ти помогао; и да ми водицу. Кад се вратим натраг, а то мојом несрећом ударила киша, па дошло море и све просо поплавало и однијело! Сад се ја забринем како ћу сићи на земљу! Док ми падне на ум да ми је дугачка коса: кад стојим до земље, кад сједнем до ушију; па узмем нож, па све длаку по длаку одрезуј па навезуј. Кад стигне мрак, а ја онда завежем на длаци један узао, па останем на њему да преноћим. Али шта ћу сад без ватре! Кресиво сам имао, али нема дрва! У једанпут падне ми на ум да имам у зубуну једну шиваћу иглу, па је извадим те исцијепам, па напалим ватру и сит се огријем, па легнем поред ватре спавати. Пошто заспим а мојом несрећом скочи варница те прегори длаку, а ја стрмоглав на земљу те пропаднем до појаса. Обрнем се тамо амо не бих ли се како извадио, а кад видим да се не да, онда брже отрчим кући те донесем мотику те се откопам, па однесем водицу. Кад дођем кући, а то жетеоци жању по пољу. Пригријала врућина, вољани Боже! да погоре жетеоци. Онда ја викнем: Камо што не доведете овђе ону нашу кобилу што је два дни дуга а до подне широка, а по леђима јој врбе порасле; нека начини хлад по њиви. Брже боље отрчи мој отац, те доведе кобилу, и жетеоци лијепо стану жети по хладу. А ја узмем жбан, па одем на воду. Кад тамо, а то се вода смрзла; онда ја скинем своју главу, те њом пробијем лед, и захватим воде. Кад донесем воду жетеоцима, а они повичу: ""камо ти глава?"" Ја се машим руком, а то нема главе, заборавио је на води. Онда се брже боље вратим натраг; кад тамо, а то лисица дошла па вади мозак из моје главе те једе; а ја полагамо хајде хајде, те се привучем близу, па потегнем лисицу ногом у стражњицу, а она се уплаши, па од страха п.. е, и исп.. е тефтер; кад га ја отворим, а то у њему пише: мени погача, а ћоси г.. . о." Онда дијете устане, па узме погачу и отиде кући, а ћосо остане гледајући за њим.

Краљ и чобанин.

Некакав краљ имао једну кћер, која је била много лијепа. Ње се љепота била разгласила по свијету. Ту су ти ишли краљеви и цареви да је просе, или од чуда само да је виде. Али отац њезин није је стео никоме другоме дати до ономе који би се нашао мудрији од њега да га како превари. То зачује на далеко један богати чоек, па креће из далеке земље, и прошавши многе земље и градове нанесе га једно вече пут пред кућу једнога богатог чока. Кад запита може ли ноћити, домаћин га једва дочека и одговори му да може, за што не би! Домаћин ради госта одмах закоље брава, и кад га изнесу за вечеру, оставе од њега главу чобану, који бјеше у планини код стоке. Кад сјутрадан сване, крене се путник даље својим путем да проси у краља ђевојку. Идући кроз планину нађе чобана од оне куће ђе је био на конаку, и назвавши му Божју помоћ, рече: "Добро пасеш!" А он му одговори: "Пасем да их напасем." Путник опет рече: "Ја сам синоћ у вас на конаку био." А чобан му одговори: "Нека си био; пут те нанио." Онда опет путник: "Кад сам дошао у ваш дом, за мене су брава заклали." А чобан: "Кад људи долазе, за њих ваља месо да се и коље." Опет путник: "За тебе смо главу оставили." А чобан: "Глава глави и иде." Опет путник: "Чељад од куће метнуше је на полицу, а дође кучка па изједе." А чобан: "За њу је и била." Опет му рече путник: "Твој отац дође те уби ону кучку." А чобан: "Ако су је убили, то је и заслужила." Опет путник: "Пошто је убише, бацише је на буниште." А чобан: "Ако су је на буниште бацили, онђе је и жива лежала." Кад путник чује ђе чобан тако на сваку одговара, врло се зачуди и помисли у себи да би он био добар за просца оне краљеве шћери, па му рече: "Тако ти вјере, примакни се ближе да још мало зборимо." А чобан му одговори: "Причекај мало док вратим овце." Па онда чобан отрчи те поврати овце, па се примакне ономе чоку; а чоек му рече: "Ево сам кренуо к томе и томе краљу да просим у њега ђевојку, али он ђевојке своје не да никоме другоме до ономе који би се нашао мудрији од њега да га како превари. А ја виђу да си ти хитре памети, и да умијеш добро и мудро зборити, би ли дакле пошао са мном к томе краљу, еда би ми како ђевојку испросио?" На то рече чобан: "Ја ћу поћи." Па отоле заједно крену и дођу у град ђе је живљео они краљ. Кад дођу на краљева врата онђе их дочека стража па их запита: "Куд идете?" А они кажу стражи: "Ми идемо ка краљу да просимо ђевојку." А стража одговори: "Свакоме је слободно проћи ко иде да проси ђевојку." Па их пропусти. Кад изиђу горе пред краља, онда они богати чоек проговори: "Помози Бог, наш свијетли краљу!" А краљ му помоћ прихвати: "Бог вам добро дао, ђецо!" Па онда рече ономе богатом чоку: "Што је дошао они влах у грубој роби?" А чобан не даде чоек да одговара, него се сам утече и рече: "Ако сам ја влах у грубој роби, ја имам више блага него они у лијепој роби, и сувише имам три хиљаде оваца. Па у једну дубодолину музем, у другој сирим, а у трећу смок слажем." Онда му краљ рече: "То је добро кад ти толико благо имаш." А чобан прихвати: "Није ово добро, него је зло." А краљ му рече: "Окле може бити зло кад ти кажеш толико добро?" Онда чобан одговори: "Е, вас ми се поштети смок, и учини се гној." Онда краљ рече: "Јазук! толико се штете учини." А чобан прихвати: "То мене није зло,

него мије добро." А краљ рече: "Како, море?" Тада чобан одговори: "Ја узех плуг и волове, па узорах три стотине дана, те све посијах шеницу." А краљ му онда рече: "То је добро кад си толико шенице посијао." А чобан прихвати: "Валај није добро, но је зло." А краљ рече: "Што, јадан?" Одговори чобан: "Прометну ми се она шеница: све никоше букве и јеле." Тада краљ рече: "Ох, ту би много штете!" А чобан прихвати: "Ту мене није штете, већ ми је корист." Вели му краљ: "Како ти може бити корист кад ти се толико шенице прометну?" Чобан му одговори: "Јере налеће једно јато чела, па све притиште оне букве и јеле, ни се виђе гране ни коријена." Тада вели цар: "То је добро кад толико долеће чела." А чобан прихвати: "Валај није добро, но је зло." Опет цар: "Што, море?" А чобан одговори: "Припече сунце Илијинско, па се отопи они кљук и мед па се просу по долини вас." Тада краљ рече: "Валај и јест ту било зла." А чобан прихвати: "Валај није зла, него добра." Опет пита краљ: "Како море?" А чобан одговори: "Ја ухватих једну буху, и заклах је, па је одријех на мијех и набих три стотине товара." Тада краљ рече: "Валај баш јест то лажно зборити." А чобан одговори: "Ако је лажно зборити, ти си за истину вјеровао. Ја сам те доста преварио, него дај ђевојку, ја сам је заслужио." Цар не могне ни куд ни камо, него чобану да ђевојку, а чобан је да богату чоеку, а богат чоек да чобану силно небројено благо.

46

Ко умије, њему двије.

Био стриц и синовац, па рече једноћ синовац стрицу: "Хајде, стрико, да идемо у чету." Стриц пристане и пођу. Идући путем сустигну једнога чоека ђе води два брава на узлици. Тада рече синовац стрицу: "Хајде да украдемо она два брава." А стриц му одговори: "Како ћемо, јадан био, украсти, кад их води за узлицу?" А он му рече: "Ласно ћемо их украсти, пусти ти мене." Па онда отиде побрзо напријед, па изује један опанак, па га баци на пут куда ће ударити онај с бравима, па се сакрије крај пута. Кад наљезе онај што ћера два брава, дигне опанак па га опет баци говорећи: "Што ће ми ови један?" Чувши то синовац отрчи опет напријед, па и други опанак изује и баци на пут, па се опет сакрије. Кад онај с бравима опет наљезе, и види још један опанак, онда му буде жао што онај први није узео, па свеже своја два брава крај пута за једно дрво, па се поврне да га узме, да оба састави. У томе се они пришума па одријешу два брава и одведе стрицу. Послије тога пођу даље стриц и синовац да четују. Идући тако виде једнога чоека ђе оре њиву су два вола. Тада рече синовац стрицу: "Хајде да му украдемо једнога вола из рала." А стриц му одговори: "Како ћемо, јадан био, украсти вола испред чоека?" А он рече: "Ласно ћемо украсти. Но пођи на они камен па сједи и вичи једнако: ""чудим се,"" па кад он дође к теби да те пита чему се чудиш, а ти му кажи да се чудиш њему што оре на једном волу." Стриц послуша синовца, отиде и сједне на камен па га стане вика: "Чудим се! чудим се!" Кад се ономе чоеку што ораше већ додија слушајући га, устава волове, па отиде и упита га: "Чему се чудиш, јадан био?" А онај

